

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hakan AKSOY

1982 ANAYASASI'NDA YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN STATÜSÜ ve
MİLLETVEKİLLİĞİ SEÇİMLERİNE ETKİSİ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hakan AKSOY

1982 ANAYASASI'NDA YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN STATÜSÜ ve
MİLLETVEKİLLİĞİ SEÇİMLERİNE ETKİSİ

Danışman

Yrd.Doç.Dr. İbrahim Uğur ESGÜN

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hakan AKSOY'un bu çalışması jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Erol TOPÇU (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr. İbrahim Uğur ESGÜN (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK (İmza)

Tez Başlığı : 1982 Anayasası'nda Yüksek Seçim Kurulu'nun Statüsü ve Milletvekilliği Seçimlerine Etkisi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 22/04/2015

Mezuniyet Tarihi : 30/04/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN OLUŞUMU ve GELİŞİMİ

1.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Kuruluşu.....	3
1.1.1 Tek Partili Dönem'de TBMM Seçimleri (1923-1946) ve Seçimlerin Denetimi	3
1.1.2 Çok Partili Dönem'de TBMM Seçimleri (1946-1961) ve Yüksek Seçim Kurulu'nun Kurulması (1950)	11
1.1.2.1 1946 TBMM Seçimleri	12
1.1.2.2 1950 TBMM Seçimleri	13
1.1.2.3 Yüksek Seçim Kurulu'nun Kuruluşu	15
1.1.2.4 1954 TBMM Seçimleri	19
1.1.2.5 1957 TBMM Seçimleri	20
1.1.2.6 1961 TBMM Seçimleri	21
1.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun Anayasal Statü Kazanması.....	22
1.2.1 1961 Anayasası Döneminde Milletvekili Seçimleriyle İlgili Gelişmeler	22
1.2.1.1 Anayasal Düzenlemeler	22
1.2.1.2 Kanuni Düzenlemeler	23
1.2.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1961 Anayasası'nda Düzenlenmesi.....	25
1.2.2.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yapısı ve Üye Profili	27
1.3 1982 Anayasası'nda Yüksek Seçim Kurulu	28
1.3.1 1982 Anayasası Döneminde Milletvekili Seçimleriyle İlgili Gelişmeler	28
1.3.1.1 Anayasal Düzenlemeler	28
1.3.1.2 Kanuni Düzenlemeler	29
1.3.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1982 Anayasası'nda Düzenlenmesi.....	33
1.3.2.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yapısı ve Üye Profili	33
1.3.2.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yetkileri ve Çalışma Usulü	36
1.3.2.3 Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliğinin Değerlendirilmesi	40

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN MİLLETVEKİLLİĞİNİ ETKİLEMESİ

2.1	Genel Olarak Seçme ve Seçilme Hakkının Sınırlanması.....	48
2.2	Yüksek Seçim Kurulu'nun Milletvekili Seçimleri Öncesinde Milletvekili Adaylığını Etkilemesi.....	52
2.2.1	Milletvekili Adaylıkları.....	53
2.2.1.1	Bağımsız Adaylık	53
2.2.1.2	Partili Adaylık.....	54
2.2.2	Milletvekili Adaylığı Başvurusu	55
2.2.3	Genel Olarak İtiraz ve Şikayet	62
2.3	Yüksek Seçim Kurulu'nun Milletvekili Seçimi Sonrasında Milletvekilliğini Etkilemesi.....	66
2.3.1	Genel Olarak	66
2.3.2	Milletvekili Seçiminin İptali Sonucu Milletvekilliğinin Etkilenmesi	66
2.3.3	Milletvekili Seçim Tutanağının İptali Sonucu Milletvekilliğinin Etkilenmesi	67
2.4	YSK'nın Etki Doğurduğu Seçim ve Milletvekillikleri İle İlgili Emsal Durumlar ve Değerlendirilmesi	69
	SONUÇ	85
	KAYNAKÇA.....	88
	Ö Z G E Ç M İ Ş	92

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1	21 Temmuz 1946 TBMM Seçimi Sonuçları	13
Tablo 1.2	14 Mayıs 1950 TBMM Seçimi Sonuçları	15
Tablo 1.3	2 Mayıs 1954 TBMM Seçimi Sonuçları	20
Tablo 1.4	27 Ekim 1957 TBMM Seçimi Sonuçları	21
Tablo 1.5	15 Ekim 1961 TBMM Seçimi Sonuçları	22

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
AYİM	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYMKD	Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
AMKD	Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
Any.	Anayasa
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BK	Bakanlar Kurulu
C.	Cilt
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
E.	Esas
K.	Karar
K.T.	Karar Tarihi
No.	Numara
MBK	Milli Birlik Komitesi
MGK	Milli Güvenlik Komitesi
MKP	Milli Kalkınma Partisi
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa

S.	Sayı
T.	Tarih
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
Y.	Yıl

ÖZET

Yüksek Seçim Kurulu (YSK), Türkiye’de yapılan seçimlerin genel yönetim ve denetiminden sorumlu Anayasal bir kuruluştur. 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile yasal düzeyde, daha sonra 1961 Anayasası ile de anayasal düzeyde düzenlenmiştir. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar düzen içinde yürütülmesi amacıyla tüm işlemleri yapma ve seçimlerle ilgili tüm yolsuzlukları, itiraz ve şikayetleri kesin karar bağlama görevi YSK’ya aittir. YSK’nın kararları kesin niteliktedir ve kararlar aleyhine başka bir makama başvurulamaz.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, YSK’nın oluşumundan önceki dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nde yapılan milletvekili seçimleri, sonuçları, partilerin parlamentodaki temsil oranları ve seçimlerin denetimi hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Daha sonra YSK’nın kuruluşu, Anayasal statü kazanması ve 1982 Anayasası’ndaki durumu, özellikle statüsü ve kararlarının hukuki niteliği, incelenmektedir. İkinci bölümde, YSK’nın milletvekili seçimi öncesi ve sonrası milletvekilliğine etkileri genel olarak değerlendirilmekte ve demokrasi hayatını etkileyen, aynı zamanda çok şiddetli siyasal tartışmalara yol açan bazı önemli kararların tahlilleri yapılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, seçimlerin adil ve düzenli bir şekilde yapılmasının ve denetlenmesinin ‘Hukuk Devleti’ ilkesi açısından ne kadar önemli olduğuna işaret etmek, Türkiye’nin siyasi tarihine milletvekili seçimlerinden yola çıkarak ışık tutmak, YSK’nın hukuki niteliği ve Anayasal statüsü hakkında varolan tartışmalar ışığında bir değerlendirme yapmak ve YSK’nın varlığının seçimler açısından ne kadar önemli olduğunu kararlarıyla birlikte ortaya koymaktır.

SUMMARY

**THE STATUS OF THE SUPREME BOARD OF ELECTIONS IN THE 1982
CONSTITUTION AND ITS EFFECT ON PARLIAMENTARY ELECTIONS**

The Supreme Board of Election (SBE) is a constitutional institution authorized for the overall management and supervision of elections. It is arranged at legal level with the Parliamentary Election Code, 5545, then at constitutional level with the 1961 Constitution. SBE executes all functions to ensure the fair and orderly conduct of the elections from the beginning to the end and takes final decisions on all irregularities, complaints, and objections. SBE's decisions are final and no appeal shall be made to any authority against them.

In the first part of this study, some information about the parliamentary elections that are applied in Turkish Republic before the existence of SBE, elections' results, parties representation ratio in the parliament and supervision of the elections is given. Then the establishment of SBE, its gaining the constitutional status and its state, especially its status and legal characteristic of its decisions, in Constitution 1982, are examined. In the second part, SBE's effects upon deputyship before and after parliamentary elections are evaluated in general and some important decisions, which affected the democratic life and led to fierce political debate, are analyzed.

The purpose of this study is to emphasize how important the application of proper and fair elections and supervision of them is with regard of the principle of 'Constitutional State', to shed light on the Turkey's political history by the way of parliamentary elections, to make an assessment about the SBE's constitutional status and the legal quality of SBE in the light of present debates, and to indicate how important SBE's existence is with its decisions in terms of elections.

GİRİŞ

Demokrasi günümüzde, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimidir. Demokratik düşüncenin temel gerekçesi, insanın “akıllı” bir varlık olduğu, kendisi için iyi olan ile kötü olanı ayırt edebileceği inancından kaynaklanması ve insana saygıyı esas almasıdır. Böylelikle katılımcılığı öne çıkaran demokrasi, bu unsurun yani insan unsurunun yönetime katılmasını sağlayan bir düşünce sistemidir. Bu noktada katılımcılığı sağlayan yapıyı, seçimler oluşturmaktadır. Seçimler, demokrasinin ve demokratik sistemlerin varlığı, işleyişi ve sürdürülebilirliğinin olmazsa olmaz unsurudur.

Günümüzün karmaşık dünya düzeninde seçmen davranışını etkileyen birçok neden bulunmaktadır. Yani dünyada demokratik düzenin belki de en temel taşı olan “siyasal seçimler” ve bu seçimlerin sonuçlarını birçok farklı etken belirlemektedir. Eğitim sorunları, sağlık, din, istihdam, iş güvencesi, üretim, iletişim, ulaşım gibi nedenler hem seçmenler açısından, hem de seçime katılacak olan siyasal partiler ve adaylar açısından son derece önemlidir. Böylelikle siyasal seçimler, seçmenler açısından en temel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılama aracı olarak görülmekte ve aynı zamanda bu durum siyasal partilerin de parti politikalarını belirlemesini sağlamaktadır.

Demokrasinin temel ilkelerinden birisi, “olmazsa olmaz”ı seçimlerin, serbest, eşit şartlar altında, hür ve dürüst bir şekilde yapılmasıyla demokratik bir nitelik kazanacağı açıktır. Vatandaş, demokrasiyi gerçekleştirmek amacıyla seçme hakkını kullanarak yönetime katılmaktadır. Demokrasi de ancak, seçmenin iradesinin doğru, dürüst ve güvenli bir şekilde seçim sandığına yansmasıyla, buna bağlı olarak, seçmeni temsil edecek temsilcilerin yasama organına (dolayısıyla yürütme organına) seçilmesiyle gerçekleşebilir.

1982 Anayasası da, demokrasiyi gerçekleştirmek adına, seçimlerin yönetimini ve denetimini, bağımsız ve tarafsız bir kurula, Yüksek Seçim Kurulu’na vermiştir. YSK kendisine verilen görevi Anayasa ve seçim mevzuatı çerçevesinde yürütmektedir. YSK’nın kendisine verilmiş olan görevleri yerine getirirken aldığı kararlarının demokratik seçimler üzerinde hukuki, siyasi ve sosyal anlamda, hatta bütün bunlara bağlı olarak ekonomik anlamda etkilerinin olduğu görülmektedir.

YSK tarafından her seçim döneminde, seçim hukukunda düzenlenmemiş bazı durumların meydana gelebileceği de göz önüne alınarak genel esas oluşturacak şekilde kararlar verilmesi, ilke kararı olacak bu kararların daha sonraki dönemlerde hukukun

dışındaki gerekçelerle değiştirilmemesi, değiştirilecek ise, yasama organı tarafından düzenlenmesinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

YSK anayasal düzende yer almasından günümüze kadar, seçimlerin yönetim ve denetimini sağlamak maksadıyla birçok karar almıştır. Ancak bunlardan bazılarıyla seçimlerin demokratikliği üzerinde tartışma yaratmış ve önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu kararlar sonraki seçimlerde de tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

YSK'nın milletvekili seçimleri üzerindeki etkisinin araştırma konusu yapıldığı bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde YSK'nın oluşumundan önceki süreçte yapılan milletvekilliği seçimleri, sonuçları, denetimi, YSK'nın oluşumu ve gelişimi genel olarak ele alınarak, kuruluşu, anayasal statü kazanması ve 1982 Anayasası'ndaki durumu incelenecektir.

İkinci bölümde ise, YSK'nın milletvekili seçimi öncesinde adaylığa ve seçim sonrası milletvekilliğine etkileri çalışma konusu yapılmaktadır. Bu kapsamda, YSK'nın tarihsel süreci, yapısı, görev ve yetkileri, hukuki yapısı, aldığı kararların çeşitleri, itiraz ve şikâyetlere ilişkin düzenlemeler ve tam kanunsuzluk olarak bilinen durumların tahlilleri yapılacaktır. Seçimin demokratikliğini etkileyen önemli bazı YSK kararlarının tahlilleri yapılarak, söz konusu kararların hangi görüş değişikliklerini de beraberinde getirdikleri, birbirleriyle benzeşen ve/veya çelişkiye düşen tarafları ele alınacaktır. YSK kararlarının demokratik seçime olan etkileri, tahlil edilen kararlar ışığında değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN OLUŞUMU ve GELİŞİMİ

1.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Kuruluşu

1.1.1 Tek Partili Dönem'de TBMM Seçimleri (1923-1946) ve Seçimlerin Denetimi

Türkiye'de 1923'te Cumhuriyetin kurulmasından 1946'ya kadarki süreçte tek parti iktidarı hüküm sürmüştür. Bu durumun temel gerekçesi Atatürk ilkelerinin ve yapılan devrimlerin yönetim tarafından benimsenilmeye çalışılmasıdır; özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi sonrasında uygulanan katı devletçi politikalar tek parti tarafından rahatlıkla uygulanabilmiştir. Esasında bu dönem anayasal değil, yasal/fiili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de Kanun-i Esasiye'nin 1909'da değiştirilmesinden ve genel olarak örgütlenme özgürlüğü tanınmasından itibaren legal düzeyde de varlık gösteren siyasi partilerden 1876, 1921 ve 1924 Anayasaları'nda söz edilmemiş, siyasi partiler ilk olarak 1961 Anayasası ile anayasal düzeyde ve etkili olarak güvenceye kavuşturulmuştur. 1876 Anayasası siyasi parti kurulmasına izin vermediği gibi dernek kurma hakkını da kısıtlamıştır. 1909 Anayasa değişikliğinden sonra, 3 Ağustos 1909 yılında yürürlüğe giren 310 sayılı Cemiyetler Kanunu ile derneklere yasal statü kazandırılmıştır. 1924 Anayasası ile derneklere Anayasal bir statü kazandırılmış ancak siyasi partiler konusunda bir düzenleme yapılmamıştır. Kısaca 1961 yılına kadar siyasi partiler üzerine bir kanun çıkarılmamış ve derneklerle aynı statüde yer almıştır (Karaman-Çalışkan, 2007: 122).

Durum böyleyken; Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili siyasi rejime 1961 Anayasası öncesinde, 1946 yılında geçilmiştir. 24 Ekim 1876 tarihli "Talimat-ı Muvakkat" ile iki dereceli (dolaylı) seçim sistemi 1946 yılına kadar uygulanmıştır. İki dereceli seçim kanunu 1942 tarihli "Mebus Seçim Kanunu" ile ilga edilmiştir ve 5 Haziran 1946 tarihli "Milletvekili Seçim Kanunu" ile 1946 genel seçimlerine girilmiştir.

Seçim kanununun hazırlandığı Talimat-ı Muvakkate ve İntihab-ı Mebusan Kanunları'nın yürürlükte olduğu 1876 tarihinden 1942 yılına kadar olan dönemde, bu kanunlardan hiçbiri, siyasî adayların tespitine ilişkin hükümler taşımamakta, hatta siyasi partilerden dahi söz etmemektedir. Buna dayanarak, bu dönemin siyasi partilerde aday tespiti açısından mutlak bir hürriyet dönemi olduğu söylenebilir.

4320, 4918, 5545 sayılı kanunların yürürlükte olduğu süreyi kapsayan bu dönemde, siyasî partilerin aday gösterme yetkileri, kanunlarda yer almıştır. Ancak, bu adayların nasıl tespit edileceğine ilişkin hükümlere rastlanmamaktadır. Aday tespiti işlemi, partiler tarafından

belirlenen esaslar içerisinde ve bundan önceki devreden farklı olmayan bir mutlak hürriyet içerisinde yürütülmüştür (Araslı, 1972: 120).

Kanun-i Esasi'nin kabulünden ilk mebus seçimleri 1877 yılında yapılmıştır. Seçimler sonucunda Türkiye'nin ilk parlamentosu 19 Mart 1877'de II. Abdülhamid'in huzurunda açılmış, ancak 28 Haziran 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle dağılmış ve yaklaşık otuz yıl boyunca seçimler yapılamamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yoğun çabaları ile Anayasa 1908 yılında yeniden yürürlüğe girmiş ve meşrutiyet ilan edilmiştir. 1908 yılı seçimleri 1877 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu'na göre yapılmıştır. Bu seçimler de iki dereceli olarak yapılmış, seçme ve seçilme yaşı yirmi beş olarak belirlenmiş ve vergi vermek şartı aynen uygulanmıştır. Parlamentoya seçilen mebusların çoğu İttihat ve Terakki'nin teklif ettiği veya desteklediği adaylardır. 1912 ve 1914 yıllarında yapılan genel seçimler de İttihat ve Terakki'nin desteklediği mebusların seçilmesiyle sonuçlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'nı kaybetmesiyle 1914 yılında oluşturulan parlamento feshedilmiştir. Osmanlı döneminin son seçimleri 1919 seçimleridir. Aralık 1919 yılında yapılan seçimleri Mustafa Kemal'in önderlik ettiği Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları kazanmıştır. Ancak son parlamento da uzun ömürlü olamamış 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle mebusların bir kısmı tutuklanıp Malta Adası'na sürülmüşlerdir (Alkan, 1999: 48-51).

1923 milletvekili seçimlerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin milletvekili adayları, cemiyetin başkanı olan Mustafa Kemal Atatürk tarafından tespit edilmiştir. Bu seçimde, kimlerin milletvekili olacağı konusunda, cemiyet içerisinde ortaya çıkan birinci ve ikinci gruplar arasındaki çekişmenin büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Adayların çoğunluğunu Mustafa Kemal'in içerisinde bulunduğu birinci gruba mensup kimseler teşkil etmiştir (Araslı, 1972: 150). 1927- 1947 yılları arasında ise, parti tüzüklerinin aday tespiti yetkisini Parti Başkanlık Divanı'na verdikleri görülmektedir. Parti Başkanlık Divanı adı verilen organ, parti genel başkanı, parti genel başkanı tarafından seçilen parti genel başkan vekili ve ikisinin birlikte seçtikleri genel yönetim kurulu üyeleri arasından seçtikleri parti genel sekreterlerinden meydana gelirdi. Adayların tespitinde parti üyelerine söz hakkı tanımayan ve yetkinin çok sınırlı bir yönetici kadrosu elinde toplanmasına yol açan bu durumların, parti içi demokrasiye aykırı, oligarşik bir uygulamaya yol açacağı açıktır. Bunun dışında, 1923- 1946 yılları arasında Türkiye'de tek partili bir rejimin hüküm sürdüğü ve kişilerin bağımsız aday olmaktan çekindikleri; seçmenlerin de bağımsız adaylara oy vermekten kaçındıkları düşünülürse, bu usulün uygulamada milletvekillerinin partideki sınırlı yönetici kadro tarafından tespit edildiği görünümünü yaratacağı açıktır. Ancak, Cumhuriyet

Halk Fırkası'nda bu antidemokratik görünümü ortadan kaldıracak ve aday tespiti işlemine parti örgütünün de bir katkıda bulunmasını sağlayacak, seçmenlere bu adaylar arasında bir tercih imkanı hazırlayacak bir takım usullerin bulunmasına çalışılmıştır (Araslı, 1972: 151).

Karatepe (1994: 121- 123), aday tespitini oligarşik bir uygulama olmaktan çıkarmaya yönelik politikalar arasında şunları sayar: İlk yöntem, 1927 seçimlerinde, başkanlık divanı üyelerinin, parti adaylarını tespit etmeden önce, aday olmayı isteyen kişiler üzerinde örgütün görüşlerini tespit etmek üzere, çeşitli illerde örgüt yetkilileri ile görüşmek yolunu tutmasıdır. Diğer bir yöntem, 1939 seçimlerinde tüzükte bununla ilgili herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen Başkanlık Divanı'nın kararıyla uygulanan, illerde düzenlenen toplantılar aracılığıyla ikinci seçmenlerin, adaylığa başvuruda bulunan kişiler arasından uygun gördükleri kişilerin isimlerini belirlemeleri yoluyla, ikinci seçmenlerin görüşünün alınması usulüdür. İkinci seçmenlerin tercihleri, başkanlık divanı tarafından hazırlanan aday listelerinde büyük ölçüde dikkate alınmıştır. Ancak, bu usul 1939 seçimlerinden sonra kullanılmamıştır. Başka bir yöntem de Başkanlık Divanı'nın, aday tespiti konusunda parti grup yönetim kurulları ile parti genel yönetim kurullarının görüşlerini alması yöntemidir. Bu usul Cumhuriyet Halk Fırkası 6. Büyük kongresinde kabul edilen tüzüğün 27. maddesinde ortaya konulmuş ve 1946 seçimlerinde uygulanmıştır. Ancak, adı geçen kurulların görüşleri, Parti Başkanlık Divanı'nı bağlayıcı bir nitelik taşımamıştır. Bir diğer usul ise Parti Başkanlık Divanı'nın illerde çıkacak milletvekili sayısından fazla aday göstermesidir.

Milletvekili adaylarının belirlenmesinde göz önüne alınan kıstaslara baktığımızda, aday olarak belirlenen kişilerin genelde ülkenin tanınmış yazar, gazeteci, tüccar, serbest meslek sahibi ve millî mücadele döneminde önemli hizmetleri olan kişilerden ve bunun yanı sıra toplumda popülarlığı ve saygınlığı olmuş kimseler arasından seçildiği görülmektedir. Bu kişilerin saygınlığı ve popülarlığı, tek parti yönetiminin meşruiyetinin pekiştirilmesinde de önemli bir rol oynamaktaydı. Ayrıca, bu adaylarda güvenilir olmak ve lider kadroya bağlı olmak gibi bir nitelik de aranmaktaydı (Uyar, 1999: 264).

1931 seçimlerinde tarım ekonomisinin ağırlık taşıdığı Kastamonu ve Ankara'dan da köylü/çiftçi milletvekillerinin; sanayinin geliştiği ve işçi sayısının fazla olduğu İstanbul ve Zonguldak gibi yerlerden ise işçi milletvekillerinin seçilmesine özen gösterildiği görülmektedir. Böyle bir tavır, tek parti yönetiminin toplumun tüm kesimlerini kapsama iddiasını gerçekleştirmek ve sınıflar üstü bir yapıda olduğunu göstermek istemesinin bir sonucudur. Milleti temsil etmesi gereken milletvekillerinin mesleki dağılımında da buna özen gösterilmiştir. Ayrıca, böyle bir girişimin Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin hemen ardından gerçekleşmesi de tesadüfi değildir (Uyar, 1999: 264).

Tek parti döneminde, seçim süreci, Millet Meclisi'nin aldığı, seçimlerin yenilenmesi kararıyla başlamaktaydı. Bu kararın ardından seçim bölgelerinin (illerin) çıkaracağı milletvekili ile ikinci seçmen sayısı belirlenirdi. Daha sonra parti il idare heyetleri, ikinci seçmen listesini tespit ederek ilan ederler; seçmenlerin (Müntehib-i Evvel), ikinci seçmen (Müntehib-i Sani) listelerine oy verme işlemi, yaklaşık olarak 3 ile 10 gün arasında bir sürede gerçekleşirdi. Bu sırada seçim teftiş heyetleri, sandıkların konacakları yerleri belirler ve hangi mahallelerin hangi sandıklarda oy kullanacakları basın yoluyla halka duyurulurdu. İkinci seçmen seçimi tamamlandıktan sonra, sırasıyla adayların belirlenmesi, ilanı ve ikinci seçmenlerin milletvekili adaylarına oy vermesi dönemi izlemekteydi. Milletvekili aday olmak isteyenler bu yöndeki taleplerini parti merkez yönetimine yazılı olarak bildirirlerdi. Başvurular parti genel sekreterliğinde toplanır. Burada bir ön değerlendirmesi yapılan aday listelerine son biçimi, parti genel başkanı, başkan vekili ve genel sekreterden oluşan Parti Divanı'nda verilirdi. Daha sonra, Genel Başkan milletvekili aday listesini bir beyannameyle birlikte ikinci seçmenlerin onayına sunar; ikinci seçmenler şehir merkezinde toplanırlardı. "Seçim Alayı"nın geçit töreninden sonra geçit töreninin il başkanı veya belediye başkanı seçimler ve partiyle ilgili bir konuşma yapar; sonra ikinci seçmenler, kendilerine önceden dağıtılmış milletvekili adaylarının isimlerinin yazılı olduğu oy pusulaları ile genellikle bir resmi kurumda (belediye, okul ya da halkevi) bulunan bir sandıkta oylarını kullanırlardı. Sonuçta Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ittifakla kazandığı ilan olunurdu (Öz,1996: 125-132).

Tek parti döneminde yapılan seçimlerle ilgili hukuki düzenlemelere bakılacak olursa; 1923 seçimlerinde 1877 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun uygulandığını görmekteyiz. Ancak, bu kanunda 3 Nisan 1923 tarihinde 320 no'lu yasayla bir değişiklik yapılmıştır. Bu yasanın getirdiği yenilik her 50 bin erkek yerine, her 20 bin erkeğin bir mebus seçeceğini hükme bağlamasıdır. Ayrıca, bu yasa 18 yaşındakilere oy hakkı vermiş ve vergi sınırlandırmasını ortadan kaldırıp daha geniş kitlelere seçme hakkı tanıyarak seçilme yeterliliği konusunda da bir yenilik getirmiştir.¹

1923 seçimlerinden sonra faaliyete başlayan 2. TBMM, Cumhuriyet'i ilan etmiş ve 1924 Anayasası'nı hazırlamıştır. 1927 seçimi ise, Cumhuriyet dönemindeki ilk genel seçimdir. 1924 Anayasası seçimler konusunda hükümler içermektedir. Bu Anayasa, vergi vermek ve emlâk sahibi olmak koşuluyla seçme hakkını sınırlandırmamış, ancak en önemli sınırlandırma olan erkek olma şartını ortadan kaldırmamıştır. Anayasa, hâlâ, ülkede hiç kadın yokmuş gibi, erkeklerin seçme ve seçilme haklarını hükme bağlamıştır. 1924 Anayasası'nın ardından seçimlerle ilgili iki düzenleme daha yapılmıştır. Bunlardan ilki 16 Haziran 1927

¹ 1923 tarihli 320 sayılı yasanın 2. maddesi ile 25 olan seçme yaşı 18'e düşürülmüş, aynı yasanın 4. maddesi ile seçmen, ikinci seçmen veya milletvekili olabilmek için vergi mükellefi olmak şartı kaldırılmıştır.

tarıhli ve 1079 sayılı yasa, ikincisi ise 1112 sayılı 21 Haziran 1927 tarihli yasadır. 1927 seçimlerine kadar ordu mensupları askerlikle ilişkilerini kesmeden milletvekili olabiliyorlardı, ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası deneyimi bunun sakıncalarını ortaya çıkarmıştı. Bunun üzerine, 1927 seçimlerinden önce kabul edilen bu yasalarla, aday olacak ordu mensuplarının Silahlı Kuvvetlerle ilişkilerini bütünüyle kesmeleri ilke olarak kabul edildi (avdar, 1987: 76-78). Bu yasalar altında 1927 seçimleri gerçekleşmiş ve bütün ülkede tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası seçimleri kazanmıştır.

1931 seçimleri döneminde ise yeni bir seçim yasaı çıkarılmamış, 1927’de uygulanan yasalar geçerli olmuştur. 1929 dünya ekonomik buhranının ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin izlerinin silinmediği bir dönemde yapılan seçimlerde, Mustafa Kemal’in yığınlara yaptığı katılım çağırısı büyük yankı uyandırmıştır. Partiye 800’den fazla kişi adaylık için başvurmuş, ancak, bunlardan yalnız % 4-5’i listelerde yer alabilmiştir. Mustafa Kemal, aldığı kararla 22 seçim çevresinde 30 milletvekilliğini bağımsızlara bırakmış, böylece yeni mecliste bir eleştiri odağının oluşmasını istediğini açıkça ortaya koymuştur (avdar, 1987: 79). Bu isteğe karşın bağımsızlara bazı yerlerde oy çıkmamıştır. Bu seçimlerde de yine Cumhuriyet Halk Fırkası seçimlere tek parti olarak katılmış ve çoğunlukla kazanarak IV. TBMM toplanmıştır.

1935 seçimlerini, diğer dönemlere göre önemli kılan nokta, 1934 yılında kadınlara özellikle milletvekili seçme ve seçilme hakkının Anayasal düzeyde tanınmış olmasıdır. Aslında 1934 Anayasa değişikliği öncesinde de kadınların seçme ve seçilme hakları mahalli idarelerin organlarının seçimiyle ilgili olarak tanınmıştır: Kadınların belediye seçimlerinde seçme ve aday olma hakkı 3 Nisan 1930 yılında Belediye Kanunu’ nun kabul edilmesiyle tanındı. Daha sonra Köy Kanunu’nda 26 Ekim 1933 tarih ve 2329 sayılı kanunla yapılan değişiklikle; kadınların köy muhtar ve heyetlerine seçilme hakkı tanındı. Son olarak da 5 Aralık 1934 tarihli ve 2598 no’lu “İntıhab-ı Mebusan Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Ek Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun” ile kadınlar milletvekili seçme ve seçilme haklarını yasal düzeyde elde etmişlerdir.

5 Aralık 1934’te 2599 sayılı “Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 10 ve 11 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun” ile Anayasada değişiklik yapılarak kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı ilk kez Anayasal düzeyde tanınmıştır. Fakat ilgili yasa ve anayasa değişiklikleri seçmen yaşını 22’ye çıkarmıştır. Sistem açısından yine bir yenilik getirilmemiş ve iki dereceli çoğunluk uygulamasına devam edilmiştir (Karpata, 1967: 92). Bu dönemde çıkarılan ikinci bir yasa 2631 sayılı, 22 Aralık 1934 tarihli “İntıhab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun” da 3 Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı kanunun

5. maddesini değiştiren kanundur. Bu yasa, bir kazada bulunan kadın ve erkek nüfustan her 400-600 kişi için 1, 600-1000 kişi için 2, 1000-1400 kişi için 3, ve fazlası için aynı oranda 2. seçmen seçileceği hükmünü getirir. Ayrıca, bu yıl yapılan Cumhuriyet Halk Fırkası Kurultayında parti, “Cumhuriyet Halk Partisi” ismini almıştır. Cumhuriyet döneminde ilk defa bu seçimde müslüman olmayanlar da seçimlere katılabilmışlerdir.

1939 seçimlerine gelindiğinde, Cumhuriyet Halk Partisi bağımsızların mecliste bir grup oluşturacak şekilde seçimlere katılmalarına resmî olarak izin vermiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin V. Büyük kongresinde (1939) alınan bir kararla TBMM bünyesinde “müstakil grup” ismiyle bir grup kurulmuştur. Yeni düzenlemeyle partili milletvekilleri arasından Büyük Kurultayın seçeceği ve Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubu dışında faaliyet gösterecek olan bir “Müstakil grup” oluşturulmuştur. Yapılan iki seçimde de (1939 ve 1943), sayıları oldukça az da olsa müstakil mebuslara rastlamak mümkündür. Ayrıca, sınırlı bir rekabete izin verilmesinin, vatandaşların seçimlere karşı ilgisinin arttırılması ve parlamentoya ve daha genelde sisteme karşı güven duygusunun gelişmesi açısından bir katkı sağladığı kabul edilebilir (Öz, 1996: 147-160).

1943 seçimlerinden önce, VI. meclis döneminde (1939- 1943), 14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı “Mebus Seçim Kanunu” adlı önemli bir seçim yasası çıkarılmıştır. 1942 seçim kanunu sistem açısından fazla bir değişiklik getirmemiştir. Yalnız, o güne kadar sık sık çıkarılan ve seçim işlemini günün koşullarına uydurmaya çalışan yasaların daha derli toplu bir biçime sokulmuş şekli olarak düşünülebilir. 1943 seçimleri bu yeni yasaya göre yapılmıştır. Ayrıca, bu seçimler CHP'nin tek parti olarak katıldığı son seçimlerdir ve tek partili dönemin de son seçimidir. Bu seçimde 458 milletvekilliği için 539 aday göstererek 2. seçmenlere bir tercih yapma imkanı verilmiştir (Çavdar, 1987: 81).

Sonuç olarak Türkiye'de tek parti döneminde yapılan seçimlerin genel özelliklerine baktığımızda, meşrutiyet döneminden kalma iki dereceli (dolaylı) seçim usulü, 1942 yılına kadar kapsamlı hiçbir yeni düzenleme yapılmadan yarım asrı aşkın bir süre uygulanmış, 1887 yılında hazırlanmış olan “İntihab-ı Mebusan Kanunu” çeşitli değişikliklerle uğramıştır. “İntihab-ı Mebusan Kanunu” 1942 yılında İlk kez kapsamlı sayılabilecek bir seçim kanunu ile yeniden düzenlenmiş ancak, bu kanun da sistem açısından herhangi köklü bir yenilik getirmemiştir. Tek dereceli seçim usulü ilk defa 1946'da çok partili hayata geçildikten sonra uygulanmaya başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde seçme hakkı biraz daha genişlemiş ve genelleşmiştir. Vergi verme ve emlak sahibi olma gibi oy hakkını sınırlandırıcı koşullar ortadan kaldırılarak daha

geniş kitlelere seçme hakkı tanınmış, 1930, 1933 ve 1934 yılında kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınarak büyük bir sınırlandırıcı faktör de ortadan kaldırılmıştır.

Türkiye’de tek parti döneminde seçimleri düzenleyen yasaların hepsi, aday sıfatını kazanmak isteyen kişilerin, seçilme yeterliliğine sahip olmak şartıyla adaylıklarını koyabileceklerini kabul etmektedir (Araslı, 1972: 104). Kanunen böyle olmasına rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi dışında bir partinin kurulması engellendiği için belirli bir örgüt adına aday gösterme ve bir listeyeyle seçimlere katılma “hakkı”, daha doğrusu ayrıcalığı, doğal olarak CHP’ye aitti (Öz, 1996: 123). İki dereceli seçim usulü, halkın seçimlerde aktif seçmen rolü oynamasına engel olmuştur. Bu dönemde seçimler, partinin gözetim ve denetimi altında yürütülmüştür. Seçmenler sadece teorik olarak diledikleri kimselere oy vermekte serbesttirler. Gerçekte seçimler CHP’nin nüfuz ve tesiri altında gerçekleşmiştir. CHP seçim çevresi (daire-i intihabiye) için aday göstermek usulünü koymuştur. Adayların isimlerini seçimlerden önce parti ilan etmektedir. Hatta bu usulde, ikinci seçmenler de partinin adaylarıdır (Karamustafaoğlu, 1970: 106-107). Ayrıca, sayıca az olan ikinci seçmenlerin tercihlerine müdahale etmek (veya tercihleri denetlemek) çok daha kolaydı ve ikinci seçmenlerin resmen belirlendiği ilk aşamada, CHP’nin tek örgütlü güç olması, milletvekili seçimlerinin daha başlangıçta garantiye alınması anlamına geliyordu (Öz, 1996: 123). Bundan başka, seçim kanunu, bir adayın milletvekili seçilebilmesi için ne kadar oy alması gerektiği hakkında herhangi bir hüküm koymamıştır. Kanunun bu boşluğu, seçim uygulamamızda tuhaf olaylara sebep olmuştur. Nitekim, bazen tek oyla milletvekili seçilenler dahi olmuştur (Karamustafaoğlu, 1970: 106- 107).

Görülüyor ki, Anayasacılık cereyanının başlangıç tarihi olan 1876’dan çok partili sisteme geçiş tarihi olan 1946’ya kadar yapılan seçimlerin hiçbiri, modern anlamda genel, serbest, tek dereceli, gizli olmamış, dolayısıyla, demokratik bir nitelik taşımamıştır. 1946’ya kadar Türkiye’de milli iradenin şekillenmesi ancak vasıtalı olarak ifadeye kavuşturulmuştur (Tunçay, 2001: 71). 1927’den 1946’ya dek yapılan seçimlerde adaylar, tek parti CHP tarafından belirlenmiş ve seçim yarışı partiye girmek için verilmiştir. Bu bağlamda vatandaşlar partinin gösterdiği adaya oy vermiş ve bu şekilde partinin tüm adayları milletvekili seçilebilmiştir.

Nitekim seçim sistemi, bu dönemde kurulan muhalif partiler tarafından eleştirilmiş ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi muhalif partilerin programlarında tek dereceli seçimlerin hedeflendiği belirtilmiştir. CHF’nin 1931 tarihli parti programında da tek dereceli seçim, toplumun belli bir demokratik olgunluğa erişmesinden sonra uygulanabilecek bir ideal, bir hedef olarak belirlenmiştir. Esat Öz’ün (1996: 123) de

belirttiği gibi, anti-demokratik uygulamalara zemin hazırlayan, yarım yüzyılı aşkın bir mazisi olan iki dereceli seçim sisteminin, Osmanlı siyasî modernleşmesinin ilk zamanlarındaki gibi “halkın siyasî erginliğe erişmediği” biçimindeki bir gerekçeyle açıklanması ve haklı gösterilmesi pek anlamlı değildir.

Esat Öz (1996: 134), seçim dönemlerindeki gazeteleri tarayarak oluşturduğu, seçim yıllarına göre halkın seçimlere katılma oranlarını gösterdiği çalışmasında sırasıyla 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 ve 1946 TBMM seçimlerini değerlemeye almıştır. Araştırmaya göre 1927 seçimlerindeki katılım oranı %20’ler civarında olup bütün dönemin en düşük katılma oranını oluşturmaktadır. Bunun nedeni, 1927 seçimlerinin toplumsal- siyasal muhalefetin sindirildiği ve basının denetim altında bulunduğu, rekabetsiz bir ortamda (Takrir-i Sükûn Kanunu Dönemi) yapılmasıdır. Resmî istatistiklere göre yapılmış olan bu araştırmaya göre katılım sadece 1931’de %50’nin biraz altında kalmakta, diğer seçimlerde ise %50’nin üzerine çıkmakta hatta %85’lere kadar yükselmektedir. Gerçekten de, 1930’lu yıllarda seçimlere katılım oranının belirli ölçüde artmış olabileceği rahatlıkla söylenebilir. Bunun nedeni Cumhuriyet Halk Partisi’nin özellikle “resmî-fiilî bir tek parti” olduğunun ortaya konduğu ve “seçim-parti-parlamento” özdeşliğinin vurgulandığı 1930’lu yıllarda, seçimlere katılımı artırma yönünde girişimlerde bulunmaya başlamış olmasıdır. Ancak, bazı bulgular, seçimlere katılma düzeyinin resmî açıklamaların aksine, daha düşük oranlarda kaldığını göstermektedir. Bunlar özellikle kadınların seçimlere katılımıyla ilgili rakamların abartılmış olması ve katılma oranını yükseltmek amacıyla zorlayıcı önlemlere başvurulmasıdır (Öz, 1996: 136).

Ülkemizde 1950 yılına kadar seçimlerin denetimini Türkiye Büyük Millet Meclisi yapmaktadır. Milletvekili tutanaklarına yapılan itirazları ve yolsuzluk iddialarını kesin olarak karara bağlama yetkisi de 1954 yılına kadar TBMM’dedir. Meclisin milletvekilli seçimleri ile ilgili verdiği tüm kararlar kesin niteliktedir ve bu kararların denetlenme imkânı bulunmamaktadır. 1950 yılında yapılan seçimlerde 27 yıllık tek parti iktidarı yenilgiye uğrayınca, belki uluslararası durum gereği, belki millet iradesine duyulan saygı gereği, belki de verilen görevin hakkaniyetle yerine getirilmesi duygusu gereği 27 yıllık kökleşmiş iktidara mensup üyelerin çoğunluğundan oluşan meclis, seçim sonuçlarını kabul etmiş ve onaylamıştır. Ama bu her zaman ve her ülkede böyle olmayabilir. En iyisi meclis üyelerini kendi siyasi gelecekleri ile ilgili kararlar alma durumundan kurtararak, seçimlerin denetimini tarafsız yargı gücüne bırakmaktır. Her ne kadar bazı ülkelerde seçim sonucunu etkileyen uyuşmazlıkların meclis tarafından çözümlenmesi ve karara bağlanması yoluna başvurulsa da, bu uygulamaya neden olarak ‘parlamentonun üstünlüğü’ ilkesi gösterilmektedir. Ne var ki seçimlerin yürütülmesinin ve denetlenmesinin siyasi organlara bırakılmasının seçimlerin

dürüstlüğü açısından sakıncalı olabileceği de bir gerçektir (Atar, 2007: 68-69). Meclisin, kendi üyelerinin seçiminde kendisinin denetim yetkisine sahip olması demokratik bir anlayış değildir. Mecliste çoğunlukta olanlar kendi milletvekillerinin seçimlerine herhangi bir müdahalede bulunmazlarken, muhalefetteki milletvekillerinin seçimlerini geçersiz kılmak amacıyla onların seçim tutanaklarını reddedebilirler (Teziç, 2003: 268).

1.1.2 Çok Partili Dönem’de TBMM Seçimleri (1946-1961) ve Yüksek Seçim Kurulu’nun Kurulması (1950)

Bir ülkede demokrasinin varlığından bahsedilebilmesi için o ülkede siyasi partilerin bulunması şarttır. Siyasi partiler demokratik hayatımızın vazgeçilmez unsurlarıdır. Birden fazla siyasi partinin bulunmadığı ülkelerde demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. Siyasi partiler ve görevini kamuoyu adına serbest bir şekilde yapabilen hür basın demokrasinin vazgeçilmez müesseseleridir (Güneş, 1996: 62).

Türkiye’de çok partili hayata geçiş 1945 yılında başlamıştır. 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuştur. MKP’nin ardından ise 7 Ocak 1946’da Türk siyasal yaşamında önemli bir yere sahip olan Demokrat Parti’nin (DP) kurulduğu görülmektedir (Karlı, 2009: 23).

Çok partili döneme geçiş sürecinde 18 Temmuz 1945’te kurulan MKP’nin ardından milletvekili genel seçiminin yapılacağı 21 Temmuz 1946 tarihine kadar 13 siyasal parti daha kurulmuş, böylece CHP ve MKP ile birlikte siyasal yaşamda bulunan parti sayısı 15’i bulmuştur. Bu partilerden; 9’u, seçim kararının alındığı 10 Haziran 1946 tarihine kadar, 6’sı ise seçim kararının alındığı 10 Haziran 1946 ile milletvekili genel seçimlerinin yapıldığı 21 Temmuz 1946 tarihleri arasında kurulmuştur (Tuncer, 2008: 14).

Türkiye’nin 1945 ile 1950 yılları arasında demokrasiye geçiş sürecinde yeterince sivil toplum kuruluşunun bulunmaması ve etkili bir medya desteğinden yoksun muhalefetin ülkeyi çok partili hayata geçirebilecek bir potansiyeli de bulunmamaktadır (Karlı, 2009: 28). DP, tek dereceli seçim, nispi temsil usulü ve seçim güvenliğinin sağlanması için adli teminatın getirilmesi gibi kendisi için önemli saydığı konuları sürekli olarak gündemde tutmuştur. Ayrıca, antidemokratik kanunların değiştirilmesi, idarenin (kamu bürokrasisinin) parti üzerindeki baskılarının kaldırılması, Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının aynı kişide birleşmemesi, seçimlerin öne alınmaması ve DP’ye örgütlenmesi için yeterli zaman tanınmasını istemiştir. DP yöneticileri bu isteklerini her vesileyle dile getirmişler, seçim reformu yapılmadığı takdirde seçimlere girmeyeceklerini ileri sürmüşlerdir. DP bu gerekçeyle, 26 Mayıs 1946’da yapılan Belediye seçimlerine katılmamış, 1950’ye kadar

yapılan milletvekili ara seçimlerini de boykot etmiştir. Ancak her iki partinin 1950 Seçim Kanunu üzerinde uyuşmasından dolayı, iki parti arasındaki anlaşmalı geçişe 1950 yılındaki Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi örnek gösterilebilir (Tuncer, 2008: 35).

1.1.2.1 1946 TBMM Seçimleri

Çok partili hayata geçişle birlikte Türk siyasal hayatında gerçek anlamda ilk yarışmalı milletvekili seçimi 21 Temmuz 1946'da yapılmıştır.

Hükümetin seçimlerin tarafsız yapılacağı hususunda teminat vermesi, Meclis'te temsil edilmemek korkusu ve böylece partiyi halka tanıtmaya fırsatlarından ve hükümetle doğrudan doğruya temas imkânından mahrum kalmak düşüncesi DP'yi seçimlere girmeye zorlayan amiller arasındadır. Gerçekten de Türkiye'de Meclis'te temsil olunmayan partiler, program ve görüşlerinin değeri ne olursa olsun, nadiren halk arasında tutunmuş ve basının dikkatlerini kendi üzerlerine çekmekte güçlüklerle karşılaşmışlardır (Karpaz, 1996: 141). DP, kuruluncaya kadar Türkiye'de seçimler Avrupa ülkelerinde, bilhassa 19. yüzyılda Fransa'da uygulandığı gibi, iki dereceli bir sisteme göre yapılmaktadır. Halk önce belli sayıda ikinci seçmenleri seçmekte, onlar da bir araya gelip milletvekillerini seçmektedir (Sarol, 1983: 31).

21 Temmuz 1946 seçimi, bu seçimden çok kısa bir süre önce olan 5 Haziran 1946'da kabul edilen 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'na göre yapılmıştır. Bu kanun, Türkiye'de ilk kez tek dereceli seçimleri gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte getirdiği hükümlerle özgür bir seçimin güvencelerini sağlamaktan uzaktır. 4918 sayılı kanunun seçimin gizliliğini sağlamaması ve sonuçların olduğu gibi açıklanmasına yardımcı olarak tarafsız bir denetleme mekanizmasını kuramamış olması gibi iki temel kusuru vardır (Timur, 2003: 141).

1942 seçiminde uygulanan 4320 sayılı "Mebus Seçimi Kanunu" yeni çıkarılan 4918 sayılı yasa ile kaldırılmıştır. Artık seçimlerin tek dereceli yapılacağı konusundaki dolaylı belirtileri içinde barındıran 4918 sayılı yasa birkaç yenilik dışında 4320 sayılı yasayla aynı sayılabilir. Ancak yeni yasada, seçmenlerin temsilcilerini aracısız seçmesi demek olan tek derece uygulaması vardır ve aday olmak için bir parti listesi içinde yer alınması zorunluluğunun kaldırılması (md.33) demokratikleşme yolunda önemli adımlar olarak kabul edilmektedir (Sezen, 1994: 239-240).

Bu seçimin tek dereceli olmasının yanı sıra seçimde açık oy, gizli sayım yöntemi uygulanmıştır. Bu durum ise seçim sonuçlarının şaibelere, tartışmalara yol açmasına neden olmuştur. Muhalefetin seçim kampanyasında, seçim güvenliğinin sağlanması, seçimlerin yargı güvencesi altında yapılması, hükümet ve bürokrasinin seçimlerde tarafsız kalması, muhalefete baskı yapılmaması, çoğunluk sistemi terk edilerek nispi temsil sistemine

geçilmesi, cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının ayrılması, anayasa ve yasaların gerektiği gibi uygulanması, anayasaya aykırı yasaların yürürlükten kaldırılması gibi temalar ağırlıklı olarak işlenmiştir (Karatepe, 1993: 100).

Seçimden önce oluşturulan seçmen listeleri yargı denetiminde hazırlanmamış, bölgenin mülki amirlerince oluşturulan komisyonlar, muhtarlar bu işi yapmışlardır. Ayrıca listelere itiraz olsa bile bunun geçerliliği yoktur. Listelerde yer alan seçmenler, oylarını açık olarak kullanmışlar, böylece atılan oyların sandık kurullarınca denetimi sağlanmıştır. Seçim yasasının en sakıncalı yanı tasnif işleminin gizli olması ve çoğunlukla memurlardan oluşan sandık kurulu ve üst komisyonlarca yapılmasıdır (Çavdar, 2004: 13,14).

1946 seçiminin şaibeli olduğu ve tamamen halkın kanaatlerini yansıtmadığı iddiaları vardır. DP 1946 seçimini protesto bağlamında 1950 milletvekili seçimlerine kadar hiçbir mahalli ve ara seçime de katılmamıştır. Bu seçimlerde CHP ezici bir çoğunlukla milletvekilliklerinin tamamına yakınına kazanmıştır.

Tablo 1.1 21 Temmuz 1946 TBMM Seçimi Sonuçları

Toplam Milletvekili Sayısı	465	
Seçime Katılan Partiler	CHP (1), DP (1), MKP, LDP (1), TİÇP, YVİP	
Partilerin ve Bağımsızların Çıkardıkları Milletvekili Sayısı		
CHP (1) / 397 Milletvekili	DP (1) / 61 Milletvekili	Bağımsızlar / 7 Milletvekili

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 Erişim:10.07.2014

global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuc_lari/secim3_tr.pdf Erişim: 10.07.2014

(1) 1946 Seçimine CHP ve DP'nin yanında: Milli Kalkınma Partisi (MKP), Liberal Demokrat Parti (LDP), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (TİÇP), Yalnız Vatan İçin Partisi (YVİP) katılmıştır.

1.1.2.2 1950 TBMM Seçimleri

1950 seçimi Türk siyasal hayatında serbest iradeyle yapılan, seçmenin tercihini hür bir şekilde sandığa yansıttığı ilk seçim olmuştur. Birçok tartışmalardan sonra seçim öncesi seçim kanunu yenilenmiş, CHP iktidarı muhalefetin de istekleri doğrultusunda davranıp bir takım yeni uygulamaları başlatmıştır. Bu atmosfer içerisinde artan iktidar-muhalefet çekişmesi ve halk kitlelerinin memnuniyetsizliği karşısında CHP'nin getirdiği birçok yenilikle birlikte en önemlisinin seçim kanununun değiştirilmesi olduğu da bir gerçektir.

20 Haziran 1949'da DP'nin ikinci büyük kongresi toplandığında, yeni seçim kanunu hala çıkmamıştır. Kongreden sonra, DP, iktidarla mücadelesini daha da sertleştirmiştir. Ayrıca muhalefet, 16 Ekim 1949'da yapılan ara seçime de katılmamıştır. Nihayet, CHP Grubu, Aralık 1949'da seçimlerde yargı denetimi ilkesini kabul ederek seçim kanununda yapılacak değişikliklerin ilk işaretini vermiştir (Eroğul, 1998: 119).

DP tarafından en çok tartışılan “seçim güvenliği” sorunu 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı yasa ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu yasa tasarısı, konusunda uzman olan bir bilim kurulu tarafından hazırlanmıştır. Tasarının temel ilkeleri şöyle özetlenebilir (Sezen, 1994: 241,242):

-Seçim bir hükümet işi değil, bir halk ve siyasi parti işidir (..) öteden beri şikayetlere yol açan idare amir ve memurları seçim mekanizması dışında bırakılmıştır.

-Seçim düzeninin gözetim ve denetimi ve seçim anlaşmazlıklarının çabuk ve etkili bir şekilde çözümlenmesi görevi yargıçlara bırakılmıştır.

-Seçmen kütük ve listelerinin halkın ve yargıçların, bunları en pratik ve kolay yöntemlerle denetleyebilecekleri şekilde düzenlemelerine dikkat edilmiştir.

-(...) seçim işlemlerinin, seçmenlerin en kolay şekilde kontrol edebilecekleri yerde ve yöntemde yapılmasına özen gösterilmiştir.

-Seçim işlerinde açıklık ve halka en kolay şekilde şikayet ve itiraz olanakları sağlanmıştır.

-Son olarak, seçim işlerindeki kötü eylemler ve yasaya aykırı davranışlar birer suç sayılmıştır.

Bu yasa tasarısı MP dışında, CHP ve DP'lilerin olumlu oylarıyla 16 Şubat 1950'de yasalaşmıştır. Yasaya göre, milletvekili seçimi tek derecelidir ve çoğunluk yöntemine göre, genel, eşit, gizli oyla yapılır. Oy serbest ve kişiseldir. Oyların sayılması ve ayrılması açıktır (Sezen, 1994: 242). Bu yasaya göre, seçimlerin yönetimi yargıçlara bırakılmakla kalmamakta, ayrıca partilere radyoda eşit konuşma süresi, toplantılar için salonlardan eşit şekilde yararlanma gibi demokratik uygulamalar da getirilmiştir. Seçim yasası çok olumlu bir siyasal hava yaratmış, Adnan Menderes, bu yasa için mecliste yaptığı konuşmada “Demokrasinin Sakarya Zaferi” nitelemesini yapmıştır (Coşkun, 2007: 263).

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerin sonucunda DP hiç beklemediği oranda milletvekili çıkararak seçimin galibi olmuştur. CHP'de ise şaşkınlık ve hayal kırıklığı hâkim olmuştur, çünkü CHP'liler son dönemde uygulamış olduğu liberal politikaların halkı memnun ettiğini ve seçimi kazanacağı düşüncesini taşımaktadır (Karlı, 2009: 51).

Tablo 1.2 14 Mayıs 1950 TBMM Seçimi Sonuçları

Seçmen Sayısı		8.905.743				
Oy Kullanan Seçmen Sayısı		7.953.085				
Seçime Katılma Oranı		% 89.3				
Geçerli Oy Sayısı		(*)				
Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan Mv.Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı(%)	Aşkın/Eksik Temsil(%)	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.148.626	39.6	69	14.2	-25.4	45.632
DP	4.391.694	55.2	416	85.4	30.2	10.556
MP	368.537	4.6	1	0.2	-4.4	368.537
Bağımsız	44.537	0.6	1	0.2	-0.4	44.537
Toplam	7.953.394	100	487	100	+/- 0.0	16.331

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 (10.07.2014)

(*) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınında bu sütun boş bırakılmıştır.

1.1.2.3 Yüksek Seçim Kurulu'nun Kuruluşu

Seçimlere ilişkin düzenlemeler, teorik bilgilerle olduğu kadar, belki de daha fazla, uygulamadan elde edilen deneyimlerle gelişir. Birçok ülke belirli dönemlerde kendi seçim kanunları üzerinde değişikliklere gitmektedir. Bunun temelinde, her ülkenin kendine has siyasi, sosyal, kültürel birtakım özelliklere sahip olması ve bunlardaki gelişmelere, iyileştirmelere aynı şekilde ayak uydurma gayreti yatar. Bir yerde değişim ve gelişime uygun değişikliklere gitme zorunluluğu doğar.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulmasından sonra yapılan seçimlerde seçimlere ilişkin mevzuat olarak 1324 (1908) tarihli “İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkat” kullanılmaktaydı. Ancak ihtiyacı karşılayamayan söz konusu geçici kanun 1942 yılında ilga edilmiş, yerine 4320 Sayılı Kanun kabul edilerek 17 Aralık 1942 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha önce olduğu gibi iki dereceli seçim yöntemi bu kanunda da korunmuştur. Ancak 06 Haziran 1946 tarihinde yürürlüğe giren 4918 Sayılı Kanunla tek dereceli seçim yöntemi ilk kez kabul edilmiştir.

1946 yılında tek dereceli seçimlerin kabul edilmesi, 1948 yılında 5258 Sayılı Kanunla “gizli oy, açık tasnif” esasının getirilmesi ve seçim işlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmeye başlamasıyla, iktidara göre, teorik anlamda seçim emniyeti konusunda yapılacak önemli bir husus kalmamıştı. Ancak yine de muhalefetin seçime ilişkin propagandaları devam etmekteydi. Yapılan düzenlemelere ilave olarak seçimlerin yargısal güvence altına alınmasının da zorunlu olduğu muhalefet tarafından ileri sürülmekteydi. Toplumun huzurunda yapılan bu tartışmalar karşısında iktidar daha fazla direnç gösteremedi ve insanların zihinlerinde oluşan şüphe ve tereddütleri bütünüyle ortadan kaldırmak maksadıyla, “1950

seçimlerinin hiçbir vatandaş yüreğinde şüpheye yer bırakmayacak en teminatlı bir şekilde yapılması için ilmin ve tecrübenin telkin edeceği tedbirlerden faydalanmak suretiyle yeni bir kanun hazırlanacaktır” şeklinde bir açıklamada bulundu. İktidar yaptığı açıklamadan sonra, yargıçlara seçimlerde idari görev vermenin sakıncalı olduğunu düşünmesine rağmen bir araştırma konusu olarak ele almış, seçim gibi siyasi sonuçları olan bir göreve yargıçları getirme sorumluluğunu almadan önce de, bu konuyu ülkenin içinde bulunduğu durum ve diğer ülkelerdeki uygulamaları da dikkate alarak inceleyecek bir “İlim Heyeti” (Bilimsel Kurul) kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bilimselliğinden, tecrübesinden ve tarafsızlığından kuşku duyulmayacak olan söz konusu Bilimsel Kurul, Yargıtay, Danıştay, üniversitelerin hukuk fakülteleri, üç büyük ilin barolarından seçilecek kişilerden oluşmaktadır (Özkan; 2004: 66).

Bilimsel Kurul’un yapacağı çalışmayı kolaylaştırmak için çeşitli ülkelerin seçim mevzuatı Türkçeye çevrilmiş, mevcut seçim mevzuatı bazı yabancı uzmanların 1946 ve 1948’deki değişiklikleri de kapsayan mütalaaları ile birlikte bir kitap olarak bastırılmıştır. Ayrıca, incelemelerine esas olacak bir taslak kanun metni hükümet tarafından teknokratlara hazırlanmış ve bastırılan kitapla birlikte Bilimsel Kurul’a verilmiştir. Bilimsel Kurul yaptığı incelemelerin sonucunda, verilen metinde değişiklik yapmanın metnin bütününe insicamını bozacağı gerekçesiyle, yeni baştan kendisinin hazırladığı bir taslak kanun metnini Başbakanlığa, Başbakanlık da bu metindeki esasları koruyarak kendi tasarısı gibi TBMM’ye sunmuştur. Tasarıda yargıçların seçim kurullarındaki görevi “denetim ve kontrol” olarak ifade edilmiştir. Tasarıda iktidarın temel prensibi “seçime dayanan bir devlet idaresinde her mahzuru ikinci planda bırakan fayda, seçim işlerinin tam bir dürüstlikle yapıldığı hususunda olan teminatı sağlamak” şeklinde kendisini göstermiştir. Muhalefetin, yargıçların seçim kurullarında görev almasının yargısal bir güven sağlayacağını iddia etmesi Bilimsel Kurul tarafından da tavsiye edilince, iktidar da bunu seve seve kabul edeceğini belirtmiştir.

Bilimsel Kurul diğer ülke mevzuatlarını da dikkate alarak, iktidarın hazırladığı taslağa da uyumlu, Türkiye’nin şartlarına uygun bir seçim kanunu taslağı meydana getirmeye çalışmıştır. Söz konusu taslakta iktidarın taslağına uymayan ancak, iktidar tarafından kabul edilebilecek bazı noktalar iktidar tarafından uygun (değiştirilebilir) görülebilmesine rağmen, bazı noktalarda Bilimsel Kurul’un anlayışına karşı çıkmıştır (Timur, 2003: 268).

Milletvekili tutanaklarının iptal ve tasdiki yetkisinin nasıl düzenlenmesi gerektiği hususunda Bilimsel Kurul ve iktidar arasında farklı anlayış ortaya çıkmıştır. Bilimsel Kurul tarafından hazırlanan taslakta, “Yüksek Seçim Mahkemesi’nin görev ve yetkileri milletvekili seçimleri ile ilgili her türlü itiraz ve şikayetin tetkiki ve karara bağlanması” olarak

belirlenmiştir. Ancak iktidar, ülkede öteden beri uygulanmakta olan usule göre milletvekili tutanaklarının iptal ve tasdiki yetkisini Meclisin bizzat kendisinde bıraktığını, bunu başka bir makama örneğin yargısal bir makama devretmediğini ileri sürerek taslaktaki bu düzenlemeye karşı çıkmıştır.

Seçime ilişkin ve seçim sonucunu etkileyen uyuşmazlıkların incelenmesi değişik ülkelerde değişik sistemlere göre yapılmaktadır. İnceleme mercii bakımından çağdaş ülkelerde beş farklı sistem görülmektedir. Bunlar; adli yargı sistemi, idari yargı sistemi, özel organ sistemi, meclis sistemi ve aracı (mutavassıt) sistem olarak adlandırılmaktadır. Seçim uyuşmazlıklarının mevcut adli yargı organları tarafından veya idari yargı organları tarafından sonuçlandırılması bazı ülkelerde uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde ise söz konusu uyuşmazlıklarının çözümü, (bugün Türkiye’de olduğu gibi) özel görevli bir organa bırakılmıştır. Uyuşmazlıkları çözüme yetkisini başka bir mercie bırakmayarak meclis yetkileri arasında tutan ülkeler de bulunmaktadır. Bilindiği üzere Belçika, Fransa, Hollanda, İsviçre ve İtalya’da milletvekili tutanaklarının iptali veya tasdiki yetkisi meclis tarafından kullanılmaktadır.

Aracı (mutavassıt) sistemde ise, ayrı bir organ tarafından seçime ait itirazlar incelenir ve elde ettiği sonuçlar meclise bir rapor halinde sunulur. Aracı (mutavassıt) sistem uygulaması İngiltere’de görülmektedir. İngiltere’de itiraz olunan tutanaklar yüksek mahkeme hâkimlerinden sıra ile seçilen iki yargıç tarafından oluşturulan mahkemece incelenmektedir. Ancak, mahkeme kesin bir karar vererek itirazı sonuçlandırmak yetkisine sahip değildir. Mahkemeye verilen görev Avam Kamarası Başkanlığı’na incelediği her olay hakkında rapor sunmaktır (Teziç, 2003: 268). Tutanakları kabul veya reddetme başka bir ifadeyle nihai ve kesin kararı verme yetkisi Avam Kamarası’ndadır. Bu da demokrasinin beşiği olarak bilinen İngiltere’de kamuoyunu tatmin etmekte ve çok önemli bir teminat olarak görülmektedir.

Adı geçen ülkelerdeki uygulamalara da dikkat çeken iktidar, şimdiye kadarki uygulamanın devam etmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte, meclisin nihai kararı için, hazırlayıcı ve ayıklayıcı mahiyette bir araştırma ve incelemenin “Yüksek Seçim Mahkemesi” tarafından yapılmasının yararlı olacağını değerlendirmiş ve maddeyi o şekilde değiştirmiştir.

Hükümet komisyon görüşmelerinde İngiltere örneğinden hareketle, milletvekili tutanaklarının iptali veya tasdikinin meclis tarafından yapılmasını sağlayacak hazırlayıcı ve ayıklayıcı mahiyette raporların hazırlanması ve meclise sunulması görevinin “Yüksek Seçim Kurulu”na verilmesinin uygun olacağı yönünde görüş bildirmiştir.

Komisyonunda, oluşturulacak yeni yapının idari veya yargısal olup olmaması da tartışılmış, bir kısım üyeler Yüksek Seçim Kurulu'na tanınan “tahkik” yetkisinin hukuki bir terim olduğunu, bu hukuki terimin aynen kullanılması halinde, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunları gereğince arama, zabıt ve müsadere, delil tespiti, bilirkişi tayini gibi sonuç alınması mümkün olmasa dahi güç ve uzun zaman isteyen bir yola gidileceği ve “tahkik” yetkisi olmasına göre Yüksek Seçim Kurulu'nun sorgu, delil tespiti veya bir hüküm hâkimi veya mahkemesi olduğu sonucu çıkarılacağı gibi düşüncelerle “tahkik” kelimesinin çıkarılması gerektiğini; bir kısım üyeler ise, “tahkik” bir terim olsa da bunun yargısal “tahkik” anlamına gelmeyeceği, idari “tahkik”in de bulunduğu dolayısıyla kelimenin kalmasında bir sakınca bulunmadığını savunmuşlardır. Bu tartışmalar sonucunda tasarıda yer alan “tahkik” kelimesinin her iki yapıyı da çağrıştırdığı gerekçesiyle “... gerekli bilgileri toplamak” şeklinde değişiklik yapılmıştır. Ayrıca hükümet tasarısında “Yüksek Seçim Mahkemesi” olarak belirlenen isim, komisyonunda “Yüksek Seçim Kurulu” olarak değiştirilmiştir. Her iki değişiklik, Yüksek Seçim Kurulu'nun bir mahkeme gibi hareket etmesinin benimsenmediğinin bir göstergesidir (Bingöl, 2007: 78).

YSK, yukarıdaki tartışmaların sonunda 07.02.1950 tarih ve 5545 Sayılı Kanunla kurulmuş ve hukuk hayatında yerini almıştır. YSK'nın yetkileri ile ilgili olarak 17.02.1954 tarih ve 6272 Sayılı Kanunla 5545 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler genel olarak şu hususlarda yapılmıştır;

- İtiraz edilmeyen milletvekili tutanaklarının belirli itiraz süresinin geçmesi veya itirazın YSK tarafından reddedilmesi sonucunda kesinleşmesi prensibinin kabul edilmesiyle, ayrıca bir merciin incelemesine gerek kalmamıştır.
- Milletvekili tutanaklarının iptali veya bunlar hakkındaki itirazların reddine karar verme gibi önemli bir takım yetkilerin verilmesiyle YSK'nın yapısının da güçlendirilmesi yoluna gidilmiş ve üye sayısı 11'e çıkarılmıştır.
- Belirtilen hususlarda karar verme yetkisinin yüksek ve tarafsız bir yargısal mercii olan YSK'ya tanındığı, bu kararların nihai ve kesin olduğu seçim güvenliği açısından açıkça belirtilmiştir.
- Gerek belirli olan itirazın süresinin geçmesi, gerekse yapılan itirazın reddedilmesi sonucunda kesinleşen bir milletvekili tutanağına, daha sonra o milletvekilinin seçilme yeterliğine sahip olmadığından dolayı “seçim işlemlerinden olmayan” yeni bir itirazın yapılması halinde, milletvekili seçilen bir kimsenin her türlü şüpheden uzak olması ve yaptığı görevin kutsallığı ile

bağdaşmayan bir duruma düşmemesi için, belirlenen sürelerin dışında yapılmış olsa bile, seçilme yeterliği ile ilgili bu itirazın incelenerek karara bağlanmasını sağlamak görev ve yetkisi de YSK'ya verilmiştir.

- Mesleki bilgi ve deneyimlerine güvenilen kimselerden oluşan ve tamamen yargısal ve tarafsız bir kurul olan YSK kararlarının nihai ve kesin olması ve ayrıca siyasi bir merciin inceleme ve onayına gerek kalmaksızın kesinleşmesi, “seçim güvenliği” bakımından alınması zorunlu bir güvence niteliğinde görüldüğü için kanuna “kurul kararlarının nihai ve kesin olduğuna” dair bir ilave yapılmıştır.
- Milletvekili tutanaklarının iptaliyle ilgili itirazların, nasıl karara bağlanırsa bağlansın, doğuracağı sonuçlar açısından çok önemli olması nedeniyle, tutanağına itiraz edilen milletvekiline, bizzat kendisinin veya bir avukatın, milletvekilini kurul huzurunda savunma hakkı tanınmıştır.

Böylece YSK'nın yetkileri genişlemiş ve seçimlerde yargı gözetim ve denetimi sağlanmıştır. Bununla birlikte, milletvekili tutanaklarına yapılan itirazlar hakkında da nihai ve kesin karar verme yetkisi YSK'ya bırakılmıştır. Kararlarına kesinlik verilmek suretiyle seçim güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tutanağına itiraz edilen milletvekiline kendisi veya avukatı vasıtasıyla Kurul önünde temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden birisi olan “savunma hakkı” tanınmıştır.

1.1.2.4 1954 TBMM Seçimleri

1954 siyasal seçimi Türk siyasal hayatında gerginliklerin çokça yaşandığı bir seçim olarak hatırlanabilir. DP ile CHP arasındaki uzlaşmaz tutum ülkede siyasi tansiyonu daha da yükseltmiş, toplum adeta kutuplaşmıştır. Temmuz 1953'te dini siyasal amaçla kullandığı için yasaklanan Millet Partisi'nin yerine kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi, 1954'te çok küçük bir başarı elde etmiş, oyların yüzde 5.3'ü ile beş milletvekilliği almıştır.

Tablo 1.3 2 Mayıs 1954 TBMM Seçimi Sonuçları

Seçmen Sayısı		10.262.063				
Oy Kullanan Seçmen Sayısı		9.095.617				
Seçime Katılma Oranı		% 88.6				
Geçerli Oy Sayısı		(*)				
Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan Mv.Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı(%)	Aşkın/Eksik Temsil(%)	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.193.471	35.1	31	5.8	-29.3	103.015
DP	5.313.659	58.4	503	93.0	34.6	10.563
CMP(**)	480.249	5.3	5	0.9	-4.4	96.049
KP(**)	50.935	0.6	--	--	-0.6	
TİP	910	--	--	--	--	
Bağımsız	56.393	0.6	2	0.3	-0.3	28.196
Toplam	9.095.617	100	541	100	+/- 0.0	16.812

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 (10.07.2014)

(*) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınında bu sütun boş bırakılmıştır.

(**)Tabloda ter alan KP; Türkiye Köylü Partisi'ni ifade etmektedir. KP, Yalnız Adana'da seçime katılmıştır. CMP; Cumhuriyetçi Millet Partisi'ni ifade etmektedir.

1.1.2.5 1957 TBMM Seçimleri

1957 seçimi CHP için bir umut, bekleyiş, DP için ise bir uyarı niteliğinde seçim olmuştur. Muhalefet partisi CHP, oyunu ciddi sayıda artırırken, DP ise önemli anlamda puan kaybetmiştir. Normalde bir yıl sonra olması gereken seçim, ekonomik ve siyasal gidişatın kötü olmasından dolayı DP tarafından bir yıl erkene alınmıştır. Bu seçimin bir diğer önemli noktası ise muhalefetin tüm ısrarlarına rağmen nispi temsil sistemi kabul görmemiştir.

Fuat Köprülü'nün istifası üzerine DP Seçim Kanunu'nda bir takım değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerin birinde, bir partiden son altı ay içinde istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına olanak tanınmamakla Köprülü'nün bir muhalefet partisinden aday olması engellenmiştir (Turan, 2004: 139).

Tablo 1.4 27 Ekim 1957 TBMM Seçimi Sonuçları

Seçmen Sayısı		12.078.623				
Oy Kullanan Seçmen Sayısı		9.250.949				
Seçime Katılma Oranı		% 76.6				
Geçerli Oy Sayısı		(*)				
Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan Mv.Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı(%)	Aşkın/Eksik Temsil(%)	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.825.267	41.4	178	29.2	-12.2	21.490
DP	4.497.811	48.6	424	69.6	21.0	10.608
CMP	604.087	6.5	4	0.6	-5.9	151.021
HP(**)	321.471	3.5	4	0.6	-2.9	80.367
YTP(**)	463	--	--	--	--	
Bağımsız	1.850	--	--	--	--	-
Toplam	9.250.949	100	610	100	+/- 0.0	15.165

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 Erişim 10.07.2014

(*) Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) yayınında bu sütun boş bırakılmıştır.

(**)Tabloda Yer alan HP; Hürriyet Partisi'ni ifade etmektedir. YTP; Yeni Türkiye partisi'ni ifade etmektedir.

1.1.2.6 1961 TBMM Seçimleri

1960 Askeri darbesinden sonra yaşanan çalkantıları Türkiye yaklaşık bir buçuk yıl sonra minimize edebilmiş, ülke 15 Ekim 1961 seçimi ile tekrar demokrasi çizgisine çekilmiştir. Ülkenin on yılına damgasını vurmuş olan DP, artık tarih sayfasından silinmiş, onun yerini doldurmak amacı taşıyan yeni partiler siyasi hayatımıza katılmıştır. Bununla birlikte yeni yüzler ortaya çıkmış, siyasi partilere yeni aktörler katılmış, yeni liderler ülkenin kaderinde söz sahibi olabilmek için siyasete girmiştir.

Ayrıca parlamento ikili bir yapıya bürünmüş, Cumhuriyet Senatosu kurulmuştur. Askeri darbeden sonra yaşanan siyasi kaos ve tartışmalar hala durulmamış, yeni partilerin kurulma aşamasında bir takım tereddütler ve tartışmalar devam etmiştir.

Tablo 1.5 15 Ekim 1961 TBMM Seçimi Sonuçları

Seçmen Sayısı		12.925.395				
Oy Kullanan Seçmen Sayısı		10.522.716				
Seçime Katılma Oranı		%81.4				
Geçerli Oy Sayısı		10.138.035				
Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan Mv.Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı(%)	Aşkın/Eksik Temsil(%)	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	3.527.435	34.8	158	35.1	0.3	22.325
CHP	3.724.752	36.7	173	38.5	1.8	21.530
CKMP(*)	1.415.390	14.0	54	12.0	-2.0	26.210
YTP(*)	1.391.394	13.7	65	14.4	0.7	21.414
Bağımsız	81.732	--	--	--	-0.8	--
Toplam	10.140.703	100	450	100	+/- 0.0	22.536

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 Erişim 30.07.2014

(*) Tabloda yer alan CMKP; Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ni, YTP ise; Yeni Türkiye Partisi'ni ifade etmektedir.

1.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun Anayasal Statü Kazanması

1.2.1 1961 Anayasası Döneminde Milletvekili Seçimleriyle İlgili Gelişmeler

1.2.1.1 Anayasal Düzenlemeler

1960 darbesi sonrasında oluşturulan Anayasa Komisyonu'nun 12 Haziran'da Milli Birlik Komitesi'nin yetkilerini tanımlayan geçici Anayasası kamuoyuna açıklanmış ve iki gün sonra yürürlüğe girmiştir. Bu belgeye göre, bir genel seçim yapıldıktan ve yeni anayasa yürürlüğe girdikten sonra Büyük Millet Meclisi'nin tekrar yönetimi devralmasına kadar MBK, Türk Milleti adına egemenlik hakkını kullanacaktır. MBK, yasama yetkisini doğrudan, yürütme yetkisini Devlet Başkanı'nın atadığı ve MBK'nın onayladığı Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanacaktır. Ayrıca, Devlet Başkanı, bakanları atayabilirken, MBK'nın bakanları görevden alma yetkisi vardır. Sadece yargı yetkisi MBK'dan bağımsız bırakılmıştır (Ahmad, 1996: 166).

27 Mayıs 1960'tan sonra yaklaşık bir buçuk yıl 27 Mayıs askeri yönetimi Türk milleti adına egemenlik yetkisini kullanmıştır. 12 Aralık 1960 günü, Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimi ile birlikte, MBK ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kurucu Meclis, 158 sayılı yasa ile kurulmuştur.

Kurucu Meclis'in asıl görevi yeni anayasanın ve seçim yasasının hazırlanması olduğu için ilk kurulan komisyonlar Anayasa ve Seçim Yasası komisyonları olmuştur (Sezen, 1994: 246). Bu durum MBK'nın otoriter durumunu sona erdirmiştir. Artık Kurucu Meclis'te MBK'nın yanı sıra Temsilciler Meclisi de yer almaktadır. 6 Ocak 1961'de çalışmalarına

başlayan Kurucu Meclis'in bünyesinde oluşturulan Anayasa Komisyonu yeni bir anayasa yapmak için bir tasarı oluşturmuştur.

Bu anayasa tasarısında dikkat çeken nokta ise TBMM dışında bir ikinci meclisin oluşturulması düşüncesidir. Diğer taraftan oluşturulan Seçim Komisyonu ise öncelikle 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde uygulanan seçim sisteminin aksaklıkları konusunda, seçim sonuçlarının kendi içindeki dengesizliklerini de göstererek bir rapor hazırlamıştır. Komisyon istediği seçim sistemini şu şekilde açıklamıştır (Sezen, 1994: 246-247):

“Bu düşüncelerden sonra, adalet ve hakkaniyete uygun düşen, vatandaş oyuna değer veren ve bütün düşüncelerin Meclis'te temsiline olanak veren ve iktidarların parlamentoda denetlenmesini kolaylaştıran nispi temsil sisteminin yasamızda yer alması kararlaştırılmıştır.”

1961 Anayasası hazırlanırken Temsilciler Meclisi'nin yararlanabileceği iki metin elde hazır bulunuyordu. Bunlardan biri, daha önce görevlendirilmiş bulunan bilim kurulunun hazırladığı metindir. Öteki ise, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nce sunulmuştur. Bu iki metni hazırlayanların Ocak 1959 tarihinde yapılan CHP 14. Kurultayı'nda kabul edilen “İlk Hedefler Beyannamesi'nden geniş ölçüde etkilendiği görülmektedir. Bu hızlı çalışma sayesinde, 27 Mayıs 1961'e gelindiğinde, hem seçim yasası hem de anayasa hazır hale gelmiştir (Eroğul, 1998: 137). Yeni anayasanın Türk siyasi hayatına bir takım yenilikler getirdiği görülmüştür. Bu durum ise bu anayasanın tepkisel durumlar içerdiğini ve bir uzlaşma kültürünün ürünü olduğunu göstermektedir.

1.2.1.2 Kanuni Düzenlemeler

15 Ekim 1961 Seçimi, Kurucu Meclis tarafından kabul edilen, 298, 304, 306 sayılı yasaların düzenlemelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. 298 sayılı, 26 Nisan 1961 tarihinde oluşturulan “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun” tüm seçimlerle ilgili en genel kuralları kapsamaktadır. Bu kurallar, aynı zamanda, Anayasanın 55. maddesinde öngörülen seçme ve seçilme hakkının uygulanmasını da sağlayıcıdır. Ayrıca, seçimde her il bir seçim çevresi olarak kabul edilmiş, 21 yaşını bitiren her Türk seçmeni oy kullanma hakkına sahip olmuştur (Sezen, 1994: 248).

İkinci seçim yasası 24 Mayıs 1961 tarih ve 304 sayılı “Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu” dur. Cumhuriyet Senatosu'nun kurulması her iki meclis için de ayrı ayrı uygulanacak seçim sistemi tartışmasını ortaya çıkarmıştır. Sonuçta, Kurucu Meclis Seçim Komisyonu tarafından hazırlanan 304 sayılı yasa, seçim yolu ile seçilecek 150 Senato üyesi için kullanılacak seçim çevrelerinin az sayıda üye çıkaracaklarını göz önünde tutarak,

seçimlerin çoğunluk sistemi ile yapılmasını öngörmüştür. 304 sayılı yasanın ilk maddesi, “Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimi, tek derecelidir, çoğunluk yöntemine göre, genel, eşit ve gizli oyla bütün yurttta aynı günde yapılır” şeklindedir.

Çoğunluk sisteminde partiler, seçim çevresi olarak kabul edilen illerin nüfuslarıyla orantılı şekilde aday göstermekte ve o bölgede çoğunluğu sağlayan parti listesindeki adayların tümü seçilmektedir (Sezen, 1994: 249).

Ayrıca, 25 Mayıs 1961 tarihli 306 sayılı yasa milletvekili seçimlerinin kurallarını belirleyen “Milletvekili Seçimi Kanunu” dur. Bu yasanın en önemli özelliği ise ilk kez seçimlerde “nispi temsil” uygulamasını getiren yasa olmasıdır. Yasanın 1. maddesi “milletvekili seçimi, tek derecelidir, seçim nispi temsil yöntemine göre, genel, eşit, gizli oyla bütün yurttta aynı günde yapılır ” demektedir (Sezen, 1994: 250). Bu sistem şu ana kadar Türkiye’de hiç uygulanmamıştı. Bu nedenle özellikle, çıkarılacak milletvekili sayısının hangi yöntemle göre hesaplanacağı tartışmaları yapılmıştır. Sonuçta, d’Hondt yönteminin uygulanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu seçimlerdeki bir diğer uygulama ise ‘tercihli oy’ dur. Tercihli oy kullanmak isteyen seçmenler listelerdeki aday sayısının yarısı kadar tercih yapmak zorunluluğundadır (Karlı, 2009: 91).

1965 seçiminden önce nedenleri çeşitli şekillerde yorumlanan yasa değişikliklerinden ilki, 13 Şubat 1965 tarihinde 533 sayılı yasa ile gerçekleştirilmiştir. Hem Cumhuriyet Senatosu seçimlerini, hem de Millet Meclisi seçimlerini bağlayan 306 sayılı yasanın 32. maddesindeki, elde edilen milletvekilliği sayısının hesaplanması yöntemi farklılaştırılarak “milli bakiye” (milli artık) yöntemi kabul edilmiştir. AP’nin karşı çıkmasına rağmen diğer tüm partilerin desteklemesi ile “milli bakiye” yöntemi yanında, “birleşik oy pusulasının” kullanılması kuralı da yeni yasada yer almıştır. 1965’e kadar yapılan seçimlerde her parti için ayrı ayrı hazırlanması öngörülen oy pusulaları 447 sayılı yasaya göre, tüm partilerin bir arada bulunduğu birleşik oy pusulaları şeklinde değiştirilmiştir (Sezen, 1994: 253).

Seçim yasasında değişiklik getiren 533 sayılı yasadaki sonra, seçimlerden kısa bir süre önce yapılan siyasi partiler yasasındaki değişikliklerle de adayların sıralamasında “ön seçim sistemi” getirilmiştir. Bu kural şimdiye kadar gerçekleştirilen seçim uygulamaları açısından bir değişiklik olarak değerlendirilebilir. Partilerin kazandığı temsilcilik sayılarının nasıl saptanacağı seçim yasalarının en dikkatle yapılması gereken önemli maddelerinden biri şeklinde görülürken, parti listelerinden hangi adayların seçilmesi gerektiği konusu 1961 yılına kadar partilerin kendi iç sorunu olarak düşünülmüştür. 1908’den 1942 yılına kadar adayların belirlenmesindeki yetki doğrudan ilgili partinin genel başkanına verilmiştir. Daha sonra, 1957 yılına kadar çıkarılan yasalar aynı konuda partilerin merkez karar organlarını yetkili kılmıştır.

En son uygulamalar ise 648 sayılı 13 Temmuz 1965 tarihli Siyasi Partiler Yasası ile düzenlenmiştir. Yasanın 29. Maddesinde, “Siyasi partilerin TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tespit edilir” kuralı bulunmaktadır (Sezen, 1994: 256).

10 Ekim 1965 seçimi, Milli Bakiye (Milli Artık) sistemine göre yapılmıştır. 1969 seçimi ise seçmenlerin düşük katılımı ile iştirak ettiği seçim olmuştur. Bunun nedeni ise halkın siyasi partilerden umudunu kesmesi olarak ifade edilebilir. Siyasal partiler seçmene etkin şekilde onları tatmin edecek düzeyde umut verememiştir. Bundan dolayı bu seçimde bağımsız adayların aldığı oy sayısında gözle görülür bir artış vardır. Ayrıca, bu seçime sekiz parti katılmış ve on üç bağımsız aday milletvekili seçilmiştir.

1969 Seçimlerinden yedi ay önce iktidar partisi AP, zaten başından beri karşı olduğu, milli bakiye yöntemini terk edip, “Barajlı d’Hondt” yönteminin getirildiği 1036 sayılı yasayı kabul etmiştir. Ancak 6 Mayıs 1968 tarihinde Anayasa Mahkemesi baraj uygulamasını adil bulmamış, anayasanın 55. maddesindeki “serbestlik” ilkesini zedelediği için baraj uygulamasını iptal etmiştir. Bunun sonucunda seçim yöntemi “Klasik d’Hondt” olarak belirlenmiştir (Sezen, 1994: 258). Ancak bu sistemin değişmesi küçük ölçekli partilere yaramamıştır. Daha önceki seçimde kazandıkları milletvekillerini bu seçimde kazanamamışlar ve siyasi güçlerini yitirmişlerdir (Karlı, 2009: 112).

1977 seçimlerinde siyasal iletişim açısından bir ilk yaşanmış, televizyon seçim propagandasına açılmıştır. 1977’de, 298 sayılı seçim yasasında yapılan değişikliklerle, televizyon tıpkı radyo gibi parasız olarak seçim propagandası için YSK tarafından belirlenen ölçülere göre, siyasal partilere açılmıştır.

1.2.2 Yüksek Seçim Kurulu’nun 1961 Anayasası’nda Düzenlenmesi

Demokratik ülkelerde seçimlerin özgür bir ortamda ve dürüst bir şekilde yapılmasının lüzumu, denetim mekanizmasının varlığını gerektirir. Seçimlerin yönetimi ve denetimi ile seçim uyuşmazlıklarının çözümü uygulamada ya yasama meclisinin denetimi ya da yargı denetimi ile yapılmaktadır. Belçika ve İtalya’da seçimlerin denetimi meclis tarafından yapılmaktadır (Yılmaz, 2006: 84–87).

Ancak denetimin siyasi bir organ tarafından yapılması seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olabilmektedir. Nitekim ülkemizde bu durum gözetilerek seçimlerin denetimi parlamentodan alınarak bağımsız yargıya verilmesi fikri 1961 Anayasası ile Anayasaya girmiş ve 1982’de de bu durum korunmuştur. Dünyada birçok ülke, bu sistemi uygulamaktadır.

Örneğin, Fransa’da Anayasa Konseyince, İsviçre’de Federal Mahkemece, Azerbaycan’da Anayasa Mahkemesince, (Ünlü, 2003: 2) şimdilerde Almanya gibi ülkelerde de yargı organınca denetimler yapılmaktadır.

Türkiye’de seçimlerin yönetim ve denetimi çeşitli aşamalardan geçerek bu günkü konumuna gelmiştir. 16.02.1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu ile İllerde ve İlçelerde Seçim Kurulları oluşturulmuş, Ankara’da görev yapmak üzere Yüksek Seçim Kurulu kurulmuştur. Bu Kanun ile seçim güvenliği, yönetimi ve denetimi yeni kurallara bağlanmış; seçim sürecinde yargı denetimi esası getiren Kanun, seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceği ve seçim kurullarının bütün işlerin görülmesinde yargıç gözetim ve denetimine tabi olacağını da hükme bağlamıştır. YSK, 5545 sayılı kanun ile kurulmuş, 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da yer almıştır. 5545 sayılı kanunla getirilen esaslar, 298 sayılı kanunda da korunmuş ve aynı içerikte düzenlenmiştir (Hacıoğlu, 2008: 84).

1961 Anayasası’nın “Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi” başlıklı 75. maddesine göre;

—Seçimler yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur (md.75/1).

—Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir (md.75/2).

—Yüksek Seçim Kurulu, yedi asıl ve dört yedek üyeden kuruludur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir Başkan ve bir Başkanvekili seçerler (md.75/3).

—Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay’dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkan ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler (md. 75/4).

1.2.2.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yapısı ve Üye Profili

Yüksek Seçim Kurulu, 1961 Anayasasının "Cumhuriyetin Temel Kuruluşu" bölümünde ve "Seçimlerin Genel Yönetimi ve Denetimi" başlığı altında yer almıştır. Böylece YSK Anayasal bir kurum haline gelmiştir (Hacıoğlu, 2008: 85). Seçim uyuşmazlıklarının yargısal yönetim ve denetimi Anayasal bir yükümlülüktür. 1961 Anayasası ile seçimlerin gerçek bir yargısal yönetim ve denetimi mümkün olabilmıştır. Bu sayede seçim güvenliği sağlanmaktadır ve bunu yerine getiren kurum ise YSK'dır.

1961 Anayasasından önce 1950 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu ile il ve ilçe seçim kurulları ile YSK oluşturulmuş ve tüm işler yargı gözetim ve denetimine bağlanmış olmakla beraber, seçim sürecinin ilk basamağı olan seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi mülki amirlerce sağlanırken; son aşaması olan seçim tutanakları ve kimlerin seçildiği konusunda ise nihai söz TBMM'ye ait oluyordu. 1954'de bir yasal değişiklik yapılarak son aşama olan milletvekili seçildiğine dair tutanak verilenlerin durumunun kesinleştirilmesi yetkisi TBMM'den alınıp YSK'ya verilmekle beraber, kütüklerin düzenlenmesi gibi konularda seçim güvenliği sağlanamamıştı (Tanör, 2002: 322).

1961 Anayasası YSK'ya Anayasal güvence sağlamak ve seçim güvenliğini sağlamak açısından önemli bir aşama olarak kabul edilmelidir.

16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 120. maddesi, YSK'nın kuruluş biçimini açıklamaktadır. Bu maddeye göre;

—“Yüksek Seçim Kurulu, bir başkan ve altı üyeden meydana gelir.

— Altısı Yargıtay, beşi Danıştay genel kurullarının kendi üyeleri arasından gizli oyla on bir kişi seçilir. Bunlar gizli oy ve salt çoklukla aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçerler. Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından kur'a ile ikişer üye yedek üyeliğe ayrılır. Başkan ve başkanvekilleri kur'aya girmezler”.

17 Şubat 1954 tarihli, 6272 sayılı Kanunla yapılan bir değişiklikle; Yüksek Seçim Kurulunun oluşum biçimi yeniden düzenlenmiş ve üye sayısı arttırılmıştır. Değişikliğe uğrayan 120. maddenin yeni şekline göre “Yüksek Seçim Kurulu bir başkan ve on üyeden teşekkül eder. Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) Birinci Reisi (Başkanı) Kurulun Başkanıdır. Kendisinin bulunmadığı hallerde, kurulda mevcut daire reislerinden (başkanlarından), yoksa üyelerden en kıdemlisi başkana vekalet eder”.

“Kurul üyeleri Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) ve Devlet Şurasi (Danıştay) Reis (Başkan) ve azaları (üyeleri) arasından kendi umumi heyetlerince (Genel Kurullarınca) beşer asil ve üçer yedek olmak üzere kur'a ile tespit olunurlar”

1.3 1982 Anayasası'nda Yüksek Seçim Kurulu

1.3.1 1982 Anayasası Döneminde Milletvekili Seçimleriyle İlgili Gelişmeler

1.3.1.1 Anayasal Düzenlemeler

1960'tan sonra oluşturulan 1961 Anayasası ve ara dönem olan Mart 1971 Muhtırası sonrası anayasada yapılan düzenlemeler ve 1982 Anayasası'nın hazırlanış dönemlerinde askerlerin direkt müdahaleleri söz konusudur. Bu da ülkede 1960'tan sonra siyasette yeni bir geleneğin başladığını göstermektedir. 12 Eylül askeri müdahalesinden sonra Prof. Orhan Aldıkaçtı'nın başkanı olduğu komisyonun hazırladığı anayasa halkoylamasına sunulmuş ve ezici bir çoğunlukla kabul görmüştür. Anayasanın milletvekili seçimine ilişkin maddeleri günümüze kadar birçok değişikliğe uğramıştır. Bunun yanında 2007 yılında yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanı'nın halkoylaması ile seçilmesi yoluna gidilerek bu seçimlerin de YSK'nın yönetim ve denetimi altında yapılacağı hususu Anayasa'nın 79. maddesine eklenmiştir.

Cumhurbaşkanı'nı halkın seçmesine ilişkin Anayasa değişikliği önerisi ise 3 Mayıs 2007'de TBMM'ye sunulmuştur. Bu değişiklik paketinde şu öneriler vardır :

- TBMM seçimleri 5 yerine 4 yılda bir yapılacaktır.
- TBMM, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tam sayısının üçte biri ile toplanacaktır.
- Cumhurbaşkanı halk tarafından beş yıl için seçilecek ve bir kimse en fazla iki defa seçilebilecektir. Seçimde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday seçilecek, ilk oylamada bu oy sağlanamazsa, ikinci turda en çok oyu alan aday seçilecektir.
- İlk tur oylama, bu kanunun Resmi Gazete'de yayımlanmasını izleyen kırkıncı günden sonraki ilk Pazar günü, ikinci tur oylama ise ilk tur oylamayı izleyen ikinci Pazar günü yapılacaktır.

Bu değişiklik önerileri 10 Mayıs 2007 günü kanunlaştırılarak Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Cumhurbaşkanı ise kendisine tanınan 15 günlük inceleme süresinin sonunda kanunu, 25 Mayıs'ta bir kere daha görüşülmesi için Meclis'e geri göndermiştir. Cumhurbaşkanı'nca geri gönderilen kanun, 31 Mayıs 2007 tarihinde TBMM'de yeniden görüşülerek aynen kabul edilmiştir.

Bu Anayasa değişikliklerinin hemen ardından, Hükümet tarafından 2 Haziran 2007'de, 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'da değişiklik yapılmıştır. 3376 sayılı kanunda halkoylamasının, Anayasa değişikliği kanununun Resmi Gazete'de yayımını izleyen 120 günden sonraki ilk Pazar günü yapılacağı belirtilmiştir.

Yapılan değişlikle, söz konusu sürenin 40 güne indirilmesi öngörölmüştür. Amaç, Cumhurbaşkanı seçimi ile Genel Seçimi aynı güne yetiştirebilmektir. Ancak değişlik yapılan bu kanun da Cumhurbaşkanı Sezer tarafından, 18 Haziran 2007’de, bir daha göröşölmek üzere TBMM’ye geri gönderilmiştir. Geri gönderilen düzenleme ise seçimden önce TBMM’nin gündemine getirilemediği için kanunlaşmamış, dolayısıyla Anayasa değişikliği için yapılacak olan halkoylamasına ilişkin süre kısaltılmamıştır (Tuncer, 2007: 7).

Bunun sonucunda 22 Temmuz 2007 günü yapılması kararlaştırılan genel seçimle Cumhurbaşkanı seçiminin aynı gün yapılabilmesi mümkün olmamıştır. Bu durumda Cumhurbaşkanlığı seçiminin, 22 Temmuz 2007’deki Milletvekili Genel Seçimi’nden sonra yapılması zorunluluğu doğmuştur.

Anayasa’da değişlik öngören maddeler için Türkiye 21 Ekim 2007’de referanduma gitmiştir. Yeni değişlik maddeleri yüzde 67.54 ile halk tarafından onay görmüştür. Bu referandumla cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldan beş yıla indirilerek, cumhurbaşkanlarına iki defa seçilme hakkı tanınmıştır. Seçme yetkisi ise halka verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde krize dönüşen Meclis’teki toplantı yeter sayısı 367’den 184’e düşürölmüş, beş yıl olan milletvekili genel seçimleri süresi ise dört yıla indirilmiştir (Karlı, 2009: 274).

1982 Anayasası döneminde de Anayasa Mahkemesi ülke seçim çevresi ve seçim çevresi barajını iptal ederek 1995, 1999 ve 2002 seçimlerinde uygulanacak seçim sistemlerinin belirleyicisi olmuştur. Anayasanın 67. maddesine 1995 ve 2001 yılında getirilen değişlikler de Anayasa Mahkemesi kararlarını kuşkusuz etkilemiştir. Özellikle Anayasa Mahkemesinin bu dönem büyük problemi “temsilde adalet ve yönetimde istikrar” kavramını somutlaştırmak olmuştur (Uzeltürk, 2006: 238).

1.3.1.2 Kanuni Düzenlemeler

1980 sonrası oluşturulan yeni siyaset alanı çok daraltılmış, toplumsal odaklar, siyasetin yapılandırılmasında etkin olan kurumlar dağıtılmış, siyaset çok dar bir alan içerisine çekilmiştir. Toplum siyasete karşı refleksiz hale gelmiş, yalnızca seçimde oy verecek bir figür olarak düşünölmüştür. 1982 Anayasası’yla toplumun siyaset dışına daha da itilmesi insanları apolitik duruma sokmuş, gelişmelere kayıtsız kalmasını sağlamıştır. 298 Sayılı kanuna ek yasa çıkartılarak 5.4.1983 tarihinde seçmen kütüklerinin düzenlenmesi öngörölmüştür. Daha sonra yeni ‘Siyasi Partiler Kanunu’ çıkarılmıştır. Nihayet MGK siyasal faaliyetleri serbest bırakan 24.04.1983 günlü 76 sayılı kararını almıştır (Karlı, 2009: 190).

Seçmen yaşının 21 olduğu ve milletvekili sayısının 400 olarak belirlendiği 1983 seçimi MGK kararları, 2820 sayılı siyasi partiler yasası, 298 ve 2839 sayılı yasaların düzenlemelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. 298 sayılı ‘Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’ bu dönemde de öze ilişkin bir değişiklik yapılmadan yürürlükte kalmıştır. 2839 sayılı ve 10.6.1983 tarihli ‘Milletvekili Seçimi Kanunu’ bu seçimde ilk kez uygulanmıştır. Bu yasaya göre düzenleme şu şekilde yapılmıştır (Sezen, 1994: 266,267):

- Seçim tek dereceli, nispi temsil sistemine göre, genel, serbest, eşit, gizli oyla bütün yurttaki aynı günde yargı yönetim ve denetiminde yapılır. Oyların sayım ve dökümü açıktır.(md.2)

- Milletvekili sayısı 400’dür. (md.3)

- Milletvekili sayısının illere dağılımı, önce her ille bir milletvekili verilerek, kalan sayıya ülke nüfusu bölünüp bu rakama il nüfuslarının bölünmesi, gerekirse artan nüfusların değerlendirilmesi suretiyle saptanır. (md.4)

- Siyasi partiler seçim çevrelerinde her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının iki katı aday gösterir. İller toplamının yarısından fazlasında bunu gerçekleştirilmeyen partiler seçime katılma hakkını kaybeder. Partiler kalan illerde eksik aday gösterdikleri takdirde o seçim çevresinde seçime katılamaz. (md.12, 13, 14)

- Yediye kadar milletvekili çıkaracak iller tek seçim çevresi sayılır. Daha fazla çıkaracak iller birden fazla seçim çevresine bölünür. (md.4)

- Birleşik oy pusulaları tercihli oy verebilecek şekilde hazırlanır, (md.26) oylamada seçmen tercih yapabilir. (md 28)

- Ülke genelinde baraj olan % 10 geçerli oy alamayan partiler milletvekili çıkaramaz. (md.33)

- Bir seçim çevresinde kullanılan geçerli olan oyların toplamının o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölümü sonunda çıkan sayıdan az olan siyasi partilere ve bağımsızlara milletvekilliği tahsis edilemez. Ülke ve seçim çevresi barajını aşan partilerin oylarını nispi temsiline göre bölümlenmeden çıkan sayıların büyüklük sıralamasına göre milletvekilliği tahsis edilir.(md. 34)

- Parti listelerinden seçilenlerin tespiti, eğer tercihli oylar o partilerin aldığı oyların % 25’ini geçmemiş ise parti listesindeki sıraya göre % 25’i geçmiş ise en çok tercih edilenler sıralanarak yapılır. (md.35)

1983 seçiminde ilk defa siyasi partiler gazetelerde paralı ilan yayınlatma hakkına kavuşmuşlardır. Öte yandan, yeni seçim yasası seçimlere katılma hakkı kazanmış partilere ilki yirmi, sonrakiler onar dakika olmak üzere TV'den konuşma hakkı tanımış ve bu konuşmaların aynı zamanda radyodan da yayınlanacağını hükme bağlamıştır. Ayrıca o dönemde kullanılan klasik iletişim araçlarının dışında Türkiye için yeni bir olgu olan video kasetten de yararlanıldığı görülmektedir (Çankaya, 2008: 165-166).

1987 seçimlerine gidilirken mevcut seçim sistemine, genel barajdan daha yüksek bir seçim çevresi barajı konulmuştur. Bu 'çoklu baraj sistemi' anlamına gelmektedir. Böylece belli bir seçim çevresindeki barajı geçemeyen bir parti, o seçim çevresindeki bütün oylarını kaybedecek ve bu oylar büyük partiler arasında nispi şekilde paylaşılacaktır.

Bununla beraber seçmen yaşı 20 olarak belirlenmiş, milletvekili sayısı 400'den 450'ye çıkarılmıştır. 1983 yılından 1987 seçimine kadar seçim kanunlarında 11 kez değişiklik yapıldığı görülmüştür. Çıkaracağı milletvekili sayısı altıya kadar olan iller bir seçim çevresi sayılmış, daha fazla olan iller birden fazla seçim çevresine bölünmüş ve böylece 104 seçim çevresi oluşturulmuştur. Ön seçim kaldırılmış ve seçim çevrelerinin çoğaltılması ve kontenjan getirilmesi ile seçim çevrelerindeki çevre barajı yüzde 16,7'den yüzde 20'ye çıkarılmıştır. Altı ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerde dört, beş ve altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde kontenjan getirilmiştir. Kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde partilerin oylarının bölünme işlevi, o seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısından bir çıkarılarak yapılmıştır. Kontenjan milletvekilliği o çevreden en çok oyu alan siyasal partiye tahsis edilmiştir. 46 milletvekilinin seçimi kontenjan sebebiyle doğrudan doğruya çoğunluk sistemine dayandırılmıştır (Sezen, 1994: 268).

1984 yerel seçim kampanyasında partilerin TV konuşmaları yapmaları yasaktı. Ancak 1987 Genel Seçimi kampanyasında siyasal iletişim açısından bu değişmiş, TV'lerde siyasal partilere propaganda yapma yolu açılmıştır (Karlı, 2009: 205).

1991 seçim kampanyasında iki temel nokta dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, Türkiye'de 1980'lerle birlikte öne çıkan ve ilk kez 1987 seçiminde üzerinde durulan kadın konusunun bu seçimlerde hemen hemen tüm partilerin ortak teması haline gelmiş oluşudur. İkinci husus ise, şimdiye kadar ki seçimlerde bir ya da iki partinin reklamcılarla işbirliği yapmış olmasına karşılık, bu seçimlerde istisnasız bütün partilerin reklâm ajanslarıyla çalışarak profesyonel iletişim tekniklerinden üst düzeyde yararlanmış olmalarıdır (Çankaya, 2008: 228).

1991 seçiminde bir önceki 1987 seçiminde uygulanan seçim yasasının iki değişiklikle aynen uygulandığı görülmüştür. 2839 sayılı kanunun 4. maddesi 3757 sayılı kanunun 7.

maddesi ile değiştirilerek çıkarılacak milletvekili sayısı altıya kadar olan her il bir seçim çevresi sayılmış, altıdan fazla milletvekili çıkaracak iller ise birden fazla seçim çevresine bölünmüştür. Böylece bu seçime 1987 seçimindeki seçim çevrelerine üç seçim çevresi daha eklenerek girilmiştir. 3757 sayılı kanunla, bu milletvekili Genel Seçimi'nde her parti katıldıkları her seçim çevresinin o bölgede varsa, kontenjanı çıktıktan sonra çıkaracağı milletvekili sayısının iki katı kadar aday göstermeleri yönünde değişiklik yapılmıştır. İkinci bir değişiklik ise seçmenlerin oy verdiği partinin adayları arasında bir adaya tercihli oy kullanabilme olanağı tanımıştır. Diğer taraftan yasaya göre seçim çevresi barajı iki, üç milletvekili çıkaracak seçim çevreleri ile kontenjan adayı hariç dört milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde yüzde 25, kontenjan adayı hariç beş milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde yüzde 20 olarak uygulanmıştır. Ülke barajı yine yüzde ondur. Ülke barajını aşamayan partiler seçim dışı kalarak milletvekili çıkartamamışlardır. Ayrıca, seçim çevresi barajını aşamayan partiler de o seçim çevresinde milletvekili çıkartamamıştır. Hiçbir parti seçim çevresinde barajı aşamamış ise sonuçlar oransal sisteme göre değerlendirilmiştir (Sezen, 1994: 269,270).

1995 seçiminde ise, YSK seçim anketlerine yayın yasağı getirmiş, ancak bu yasak fazla etkili olmamış, bu yasağa rağmen gerek yazılı basında, gerekse TV'de çeşitli şirketlerin araştırma sonuçları son güne kadar yayımlanmıştır.

1991 seçimine altı parti katılırken 24 Aralık 1995 seçimine on iki partinin katıldığı görülmüştür. 1995 seçiminde yüzde on ülke barajlı d'Hondt seçim sistemi kullanılmıştır.

Türkiye'de, 1999 seçimleri yirmi partinin katılımıyla birlikte 18 Nisan günü yapılmıştır. 3 Kasım 2002 seçimi öncesinde ise partiler açısından durum iyi değildir. Yaşanan 2001 krizi ve siyasetin çok parçalı yapıya ayrılması kitlelerde bir umutsuzluk ve yorgunluğa neden olmuştur. İnsanlar yıllarca oy verdikleri partilere küsmüş duruma gelmiştir. 3 Kasım seçimi öncesi de bu hava içerisinde geçmiştir. 2002 seçimleri öncesinde YSK'nın Türk Ceza Kanunu'nun 312/2 maddesinden mahkûm olduğu gerekçesiyle, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmadığını belirttiği Erdoğan'ın Meclis dışında kalması kamuoyunda ve CHP'de rahatsızlık yaratmıştır. AB üyeliği için Kopenhag Kriterleri'ni kabul eden Türkiye'de siyasi hakların kısıtlanması yadırgatıcı bir durum teşkil etmektedir (Karlı, 2009: 258).

2007 seçimi öncesinde Anayasa'da değişiklikler yapılması karara bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin '367' kararının ardından Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin takvim yenilenerek, seçimin ilk turunun 6 Mayıs'ta yenilenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak 6 Mayıs günü oturuma 367 üye yerine 358 üye katıldığı için Meclis yine toplanamamış ve Abdullah Gül adaylıktan çekilmiştir. Bu durumda Anayasanın 102. maddesi gereğince, TBMM

seçimlerinin derhal yenilenmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu kararı da hükümet zaten 3 Mayıs 2007 günü almış bulunmaktadır (Tuncer, 2007: 4).

2007 seçimine on dört partinin katıldığı görülmüştür ve bu seçime Milletvekili Seçim Kanunu ile Siyasi Partiler Kanunu'nda herhangi bir değişiklik yapılmadan girilmiştir. 1995, 1999 ve 2002 seçimlerinde olduğu gibi %10 Ülke Barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır.

1.3.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1982 Anayasası'nda Düzenlenmesi

1982 Anayasası'nın 79. maddesinde seçimlerin, “yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı” belirtildikten sonra, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma; seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevinin YSK'ya ait olduğu; YSK'nın kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı ve YSK'nın görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır (Atar, 2007: 69).

1.3.2.1 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yapısı ve Üye Profili

YSK'nın kuruluşuna ilişkin düzenleme Anayasanın 79. maddesinde ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 11. maddesinde yer almaktadır. Anayasa'daki düzenleme ayrıntılı şekilde 298 Sayılı Kanunda da yer almaktadır.

Buna göre, YSK yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Buna göre YSK'ya seçilen tüm yargıçların yedek üye olma ihtimali vardır. YSK üyeleri 6 yıl süreyle görev yaparlar. Görev süresini tamamlayanlar yeniden seçilebilirler. Kural böyle olmakla birlikte, kurul üyelerinin yarısı üç yılda bir yenilenir. Bu kısmi yenileme, esasında 298 sayılı kanunun 12. maddesinde 19/02/1982 tarih ve 3330 sayılı kanunla yapılan değişiklikten kaynaklanmaktadır. Bu değişiklik ile görev süresi biten YSK üyelerinin yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir Ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılacağı kabul edilmiştir. Bu değişiklik ve 298 sayılı kanuna 1979 tarihinde 2234 sayılı kanun 'un 2. maddesi ile eklenen geçici 13. madde birlikte değerlendirildiğinde, YSK üyeleri arasında görev sürelerinin sona erme tarihleri açısından yaratılan farklılık kısmi yenilenmeyi gerektirmektedir. Geçici 13. maddeye göre: “ Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte görev yapmakta olan YSK üyelerinin görevi 1981 yılı Ocak ayına kadar devam eder. 1980 yılının Aralık ayının ilk haftasında Yargıtay ve Danıştay üyeleri

arasından ad çekme ile üçer üye ayrılır. Ad çekme, YSK huzurunda kurul başkanı tarafından yapılır. Başkan ve başkan vekili bu ad çekmeye girmezler. 1981 Ocak ayının ilk haftasında, Yargıtay ve Danıştay Genel kurullarında, ad çekme sonucunda boşalan üçer üyelik için seçim yapılır. Geri kalan üyeliklerin seçimi 1983 Ocak ayında yapılır.” Bu değişiklikten daha sonra 298 sayılı kanuna eklenen 19, 20 ve 21 numaralı geçici maddeler ile YSK üyelerinin görev süreleri birkaç kez yeniden düzenlenmiştir (Gönenç, 2008: 112).

Başkanvekili, başkanlık görevlerinin yapılmasında başkana yardım ve bulunmadığı zamanlarda ona vekillik eder. Başkanvekilinin de engeli halinde, asıl üyelerin en yaşlısı başkanlık görevini yerine getirir. Eski üyeler yeni üyelerin tamamının seçilmelerine kadar görevlerine devam ederler. Çünkü YSK'nın sürekliliği esastır. Her yenileme seçiminden sonra, YSK'ya Yargıtay ve Danıştay'dan üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve başkanvekili ad çekmeye girmezler. YSK'nın görev süresi biten üyeleri yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılır. Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa, eksiklik yukarıda açıklandığı şekilde tamamlanır. Bu yoldan seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar. Seçim, başkan veya başkanvekilinin kuruldan ayrılmış olması nedeniyle yapılmış ise, yeni üyenin de katılmasıyla başkan veya başkanvekili seçimi yapıldıktan sonra bu seçimin sonucuna göre yeni üyenin yeri belirlenir. YSK üyeliklerinde bir boşalma olduğu takdirde, 11. maddeye uygun olarak boşluğu doldurmak üzere seçim yapılır. 3 yıllık süre dolmadan üye sayısında bir eksilme olursa eksiklik 11. madde gereğince tamamlanır. Bu durumda seçilen üye yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar. Öyle ise üyeliğin eksilmesi halinde 3 yıllık süre beklenmeden seçim yapılmalı ve boşalan üyelik yedek üye tarafından değil, yeni seçilen üye tarafından doldurulmalıdır (Gönenç, 2008:115).

YSK başkanının ve başkan vekilinin görev süresi hakkında kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. YSK için Yüksek Mahkemelerde 3 yılda bir yenileme seçimleri yapıldığı dikkate alınırsa başkan ve başkan vekilinin görev yapabileceği asgari süre 3 yıldır. Çünkü kurula yeni üyeler katıldıkça başkan ve başkan vekili seçimi de yeniden yapılacaktır. Bununla birlikte başkan ve başkan vekilinin görev yapabileceği azami süre için bir sınır belirlemek mümkün değildir. Bir üye her seçimden sonra yeniden başkan seçilebilir. 298 Sayılı kanunda başkan ve başkan vekilinin görevinin sona ermesi açısından iki farklı durum düzenlenmiştir. Birinci durumda başkan veya başkan vekili bu görevlerinden ayrılabilirler, ancak YSK üyeliği görevlerini sürdürebilirler. Bu durumda YSK'da yeniden seçim yapılır. Başkan veya başkanvekilliğinden ayrılan üye bu göreve yeni seçilen üyenin yerini alır. İkinci durum ise başkan veya başkanvekilinin YSK üyeliğinden ayrılması halidir. Bu durumda

başkan veya başkanvekilinin yerine seçilen yeni üyenin de katılmasıyla başkan veya başkanvekili seçimi yapıldıktan sonra bu seçimin sonucuna göre ad çekme suretiyle yeni üyenin yeri belirlenir (Gönenç, 2008: 118).

YSK'nın sekreterlik ile idari, mali ve diğer yardımcı hizmetlerini yürütmek üzere, kurul bünyesinde 'İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı' kurulmuştur. Daire Başkanı ile şube müdürleri, YSK Başkanının teklifi üzerine YSK kararı ile, diğer personel ise YSK Başkanı tarafından atanır (Karakaşlı, 2010: 68).

Seçmen kütüklerinin hazırlanması işlerini yürütmekle görevli YSK'ya bağlı 'Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü' kurulmuştur. Bu müdürlüğe bağlı, ilçelerde seçmen kütükleri büroları görevlidir. Seçmen kütük bürolarına, ilçe seçim kurulu başkanı başkanlık eder. Seçmen Kütüğü Genel Müdürü, Genel Müdür Yardımcısı ve şube müdürleri YSK kararıyla atanır. Genel Müdürlüğün diğer personeli ise YSK başkanı tarafından doğrudan atanır. Seçmen kütük bürolarının personeli de YSK başkanı tarafından atanır. Başkan bu atamaları ya ilçe seçim kurulu başkanının teklifi üzerine ya da resen yapar.

YSK'nın teşkilat yapısına dahil olan ve il ve ilçelerde seçimlerin düzenle yürütülmesini sağlamakla görevli il seçim kurulları ve ilçe seçim kurulları bulunmaktadır. Bu kurulların görev ve yetkileri YSK'nın görev ve yetkilerine benzer bir nitelikte sayılmıştır. İl seçim kurulu bir başkan iki asıl ve yedek üyeden oluşur. İl merkezinde görev yapan en kıdemli hakim il seçim kurulu başkanı olur. Asıl üyeler merkez ilçe seçim kurulu başkanından sonra gelen en kıdemli iki hakim olur. Yedek üyelerin nasıl seçileceği konusunda kanunda herhangi bir ölçüt yoktur. İl seçim kurulunun görev ve yetkileri 298 sayılı kanunun 16. maddesinde sayılmıştır. Buna göre il seçim kurulu görevleri; aday beyanname veya listelerini almak ve ilan etmek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek, ayrıca bu konuda yapılacak olan itirazları karara bağlamak, ilçe seçim kurullarına oy sandıklarını ve diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek, ilçe seçim kurullarının oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyip karara bağlamak, ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi için tutanak düzenlemek ve ilçe seçim kurullarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak soruları cevaplandırmaktır.

İlçe seçim kurulu ise bir başkan altı asıl ve altı yedek üyeden oluşur. İlçede görev yapan en kıdemli hakim ilçe seçim kurulu başkanıdır. Dört asıl ve dört yedek üye siyasi partilerden gelir. Siyasi partiler tarafından belirlenen üyeler dışında kalan iki asıl ve iki yedek üye ise ilçe seçim kurulu üyesi devlet memurları arasından ilçe seçim kurulu başkanı tarafından ad çekme suretiyle belirlenir. İlçe seçim kurulu kurulduğu ilçe çevresinde seçimin düzenle yürütülmesini sağlamak için bütün tedbirleri alır, sandık kurullarının oluşumunu

sağlar, sandık kurullarının ihtiyacı olan araç ve gereçleri gönderir, sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim kuruluna gönderir, sandık kurullarının oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek kesin karara bağlar. Bununla birlikte ilçe seçim kuruluna, 2839 sayılı kanununun 63. maddesiyle, milletvekilliği genel ve ara seçimlerine mazeretsiz olarak katılmayanları para cezası ile cezalandırma yetkisi verilmiştir.

İl ve ilçe seçim kurulları seçim organı olarak varlıklarını sürdürürler ve iki yılda bir Ocak ayının son haftasında yenilenirler. Yeni bir il ve ilçe kurulması durumunda bu il ve ilçe seçim kurulları yenilenme süresi beklenmeden oluşturulur. .

1.3.2.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun Yetkileri ve Çalışma Usulü

YSK'nın görev ve yetkilerine ilişkin düzenlemeyi içeren Anayasa'nın 79. maddesi, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağını belirtmektedir. YSK'nın görevlerine bakıldığında bunlardan bir kısmının yargısal, bir kısmının da idari nitelikte olduğu görülmektedir. YSK'nın görevleri 298 sayılı Seçimlerin Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda yer almaktadır.

Anayasanın 79. maddesinde YSK'ya verilen görev, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevidir. YSK'nın görevleri yargısal ve idari görevler olarak ikiye ayrılmaktadır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14. maddesinde YSK'nın yargısal görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

YSK'nın başlıca yargısal görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Karakaşlı, 2010: 70):

1) Seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

İlçe seçim kurullarının oluşumuna, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlama yetkisi İl seçim kurullarına aittir. YSK sadece İl seçim kurullarının oluşum, işlem ve kararlarına karşı yapılan itirazları karara bağlar.

2) Adaylığa ait itirazlar hakkında bu Kanun ve özel kanunları gereğince kesin karar vermek,

3) İl seçim kurullarınca, oy verme işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal kesin karara bağlamak,

4) İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

5) Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna etkili olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyetteki itirazları karara bağlamak,

6) Altkurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip karara bağlamak,

7) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oyuna sunulmasında da yargısal denetim görevini yerine getirmek.

298 sayılı kanunun yanı sıra 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 51. maddesinden de anlaşılacağı üzere; milletvekili adaylarının belirlenmesinde, adayların tutanaklarına ilişkin itirazların YSK'ya yapılacağı, tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, seçildikleri anlaşılanlara YSK tarafından tutanakların verileceği, yargısal bir görev olarak YSK'ya verilmiştir (Bingöl, 2007: 80).

YSK'nın yargısal görevlerinin yanı sıra idari görevleri de vardır. YSK'nın idari görevleri 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre YSK'nın başlıca idari görevleri şu şekilde sıralanabilir (Karakaşlı, 2010: 70):

1) Seçimlerde oy pusulası konulacak olan zarfları öngörüldüğü şekilde seçimden önce temin etmek ve il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda göndermek,

2) Birleşik oy pusulalarını, her (400)'ü ve her (400)'lük paketi, aynı numarayı taşımak üzere bastırmak ve ilçe seçim kurullarına zamanında ulaştırmak;

Birleşik oy pusulası, milletvekili genel ve ara seçimlerinde kullanılan ve seçime katılan bütün siyasi partilerin üzerinde gösterildiği oy pusulasıdır. Bu pusulalar YSK tarafından bastırılarak dağıtılır. Birleşik oy pusulalarına ilişkin genel düzenleme 298 Sayılı Kanunun 78. maddesinde belirlenmiştir. Bu maddede öngörülen sınırlamalar dahilinde YSK oy pusulalarında yer alabilecek ve yer alamayacak unsurları kararlarıyla netleştirir (Gönenç, 2008: 288).

3) Bütün seçim işlemlerin gerektirdiği form, evrak, gibi her türlü basılı kağıdın tasarım ve baskısını yaptırmak ve il ve ilçe kurullarına zamanında ve ihtiyacı kadar göndermek,

YSK'nın seçim hazırlık işleri çerçevesinde il ve ilçe kurullarına göndermesi gereken araç ve gereçlerin ne olduğu 298 sayılı kanunun 68. maddesinde sayılmıştır. Bunlar:

a) İl, ilçe seçim kurulları ve sandık kurulları mühürleri, mürekkep ve ıstampa,

b) Mahallerinde sağlanamayan her çeşit kırtasiye malzemesi,

4) İlk genel kongresini yapıp, illerin en az yarısında ve seçimden altı ay evvel il ve ilçe teşkilatını kurmuş bulunan siyasi partilerin adlarını tespit ve ilan etmek,

YSK 30/01/2015 tarih ve 98 Karar No'lu kararıyla 7 Haziran 2015 seçimlerinden altı ay önce teşkilat kurmuş ve büyük kongrelerini yapmış olan siyasi partileri tespit ederek kendi internet sitesinde yayımlamıştır (www.ysk.gov.tr/cs/groups/public/documents/document/ndq0/mdew/edisp/yskwcn1_4444010001.pdf Erişim14.02.2015).

5) İl ve İlçe seçim kurullarının kurulmasını sağlamak,

6) İl seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları cevaplandırmak,

YSK'nın bu idari görevini açıklayıcı, yönlendirici veya yol gösterici idari görev olarak ele alabiliriz. YSK seçim işlerinde en üst otorite olduğu için seçim mevzuatını yorumlama anlamında da son sözü söyleme yetkisine sahiptir. YSK'nın yaptığı yorum nihai yorumdur ve bütün il ve ilçe seçim kurullarını bağlar. YSK'nın gösterici nitelikte görüş bildirmesi için;

a) Soru il seçim kurulu başkanlıklarından gelmelidir.

Ancak ilçe seçim kurul başkanlığından yöneltilen sorunun ivedi olan süreli bir seçim işine ilişkin olması halinde YSK tarafından inceleme yapılabilir.

b) Soru seçim işlerinin yürütülmesi hakkında olmalıdır.

c) Soru belli bir hususu kapsamalı ve kesin karara yönelik olmamalıdır (Gönenç, 2008: 56).

7) Seçimin bütün yurtta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak;

8) Seçime katılabilmeleri için kanun tarafından öngörülen şartları yerine getiren siyasi partileri tespit etmek ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek;

9) Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak ve denetlemek,

10) Türkiye Radyoları vasıtasıyla, haber yayınları saatinde veya başka uygun saatlerde bildiriler yayınlatarak vatandaşlara seçimlerle ilgili çeşitli hatırlatma ve bilgilendirme duyuruları yapmak,

11) Gerekli hallerde adaylığa müracaat tarihi, müracaatların incelenmesi, adaylığa karşı itiraz, itirazların karara bağlanması, adayların geçici ve kesin ilanı gibi seçim işlemleri için öngörülen tarihleri ve süreleri değiştirmek,

12) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulmasında da yönetim görevini yerine getirmek,

13) Seçimlerde ve halk oylamalarında kullanılacak seçmen kütüklerini düzenlenmek.

Seçmen kütüğü, seçmen olan vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan bilgisayar ortamıdır. Yani seçmen kütüğü seçmen yeterliğine sahip vatandaşların listesidir ve bu listede yer almayan vatandaşların oy kullanması mümkün değildir.

14) Seçim çevrelerini ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısını genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde tespit ederek Resmi Gazete, radyo ve televizyonla ilan etmek,

15) Bağımsız milletvekili adaylığı için yapılan başvuruları alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan etmek,

16) Adayları, adaylıklar kesinleştikten sonra ve oy verme gününden önceki elli beşinci gün seçim çevreleri itibariyle Resmi Gazete ve radyoda ilan etmek.

17) Birleşik oy pusulasındaki siyasi partilerin sırasını kura ile belirlemek,

18) Seçim sonuçlarını tespit ve ilan etmek.

19) Yurt dışı İlçe Seçim Kurulu'nun oluşturulmasını ve yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarını sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri yapmak.

Yurtdışı İlçe Seçim Kurulu 13/03/2008 tarihinde 5749 sayılı kanun ile 298 sayılı kanunda yapılan değişiklikle Ankara İl Seçim Kurulu'na bağlı olarak kurulmuştur. Bu kurulun amacı yurtdışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarıyla ilgili seçim işlerini yönetmektir. Yurtdışında bulunan vatandaşların adres kayıt sistemindeki bilgilerine dayalı olarak oluşturulan bilgiler topluluğuna 'Yurtdışı Seçmen Kütüğü' denir ve bu kütük YSK tarafından her yıl yeniden düzenlenir. Yurtdışında bulunan seçmenler, Milletvekili genel seçimi, Cumhurbaşkanı seçimi ve halk oylamasında oy verebilirler.

20) Yurt dışı seçim iş ve işlemlerinde seçim takvimi süresince Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu'nun verdiği görevleri yapmak üzere, ihtiyaç görülmesi halinde, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak bu bakanlık mensupları arasından en az daire başkanı seviyesinde görevlendirme yapmak.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da, YSK'ya verilmiş kolluğa ilişkin bir yetki yoktur. İl ve ilçe seçim kurulu başkanları YSK'nın genelgesi doğrultusunda, bölgelerindeki görevlilere seçim ile ilgili eğitim verirler ve bu görevlilerin seçim görevlerini yerine getirmelerini sağlarlar.

1.3.2.3 Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliğinin Değerlendirilmesi

YSK'nın önce 5545 sayılı kanunda daha sonra Anayasalarımızda düzenlenerek siyasi hayatımızda çok önemli bir yer aldığı tarihlerden itibaren yargı görevini yerine getiren bir mahkeme olup olmadığı hususu tartışılmalıdır. Nitekim 5545 sayılı kanunun tasarısında kurulun ismi 'Yüksek Seçim Mahkemesi' idi.

Seçimlerin denetimi açısından önemli bir sorun YSK'nın bir mahkeme olarak kabul edilip edilmemesinde yatmaktadır. Çünkü YSK'nın "mahkeme" olarak kabulü bu alana anayasa yargısı yolunu da açacaktır. Şüphesiz iptal davası yolu ile seçime ilişkin yasal düzenlemelerin anayasaya uygunluğunun denetimi mümkündür. Ancak bu denetim yolu bilindiği gibi hem süre ile sınırlı, hem de dava açacak olanlar açısından sınırlıdır (Üzeltürk, 2006: 248,249).

Peki, YSK bir "mahkeme" midir? Belki daha önce "mahkeme nedir?" sorusu üzerinde kısaca durmak gerekir. Yargı fonksiyonunu yasama ve yürütme fonksiyonundan ayırmak üzere önerilen maddi ve şekli kriterler birleştirilerek yargı fonksiyonu, "...bağımsız mahkemelerin hukuki uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonu..." olarak tanımlanmış ve bağımsızlık ve kesin hüküm verme şeklinde iki özelliğinin altı çizilmiştir (Gözler, 2000: 428).

Anayasa'nın 9. maddesi yargı yetkisinin mahkemelerce kullanılacağını ve bu mahkemelerin bağımsız olması gereğini işaret etmektedir ve bağımsız mahkemelerin anayasal tanımları şu şekilde verilmektedir: "...hiçbir organ, makam, merci veya kişi tarafından yargı yetkisini kullanırken kendilerine emir ve talimat verilemeyen, genelge gönderilemeyen, tavsiye ve telkinde bulunulamayan, kararları yasama ve yürütme organlarını bağlayan, kararları bu organlarca hiçbir surette değiştirilemeyen ve yerine getirilmesi geciktirilemeyen, görevlerinde bağımsız ve teminatlı hakimlerden meydana gelen kuruluşlardır" (Gözler, 2000: 426).

"Mahkeme" kavramı üzerine ayrıntılı bir çalışma yapan Başlar (2005: 156), mahkemenin şu öğelerden oluştuğunu belirtmektedir: Yasayla kurulma, yargılama usul ve güvencelerine sahip olma, kararların mutlak veya nisbi anlamda kesin hüküm niteliğinde olması, yüksek mahkeme dışında temyiz olanağının olması, üyelerinin bağımsızlığı ve

tarafsızlığının güvenceye alınması ve bir hukuk kuralına aykırı davranılıp davranılmadığı veya bir hakkın ihlal edilip edilmediğini belirleyen veya denetleyen bir organ olması.

Bu veriler YSK'ya uygulandığında yargılama usulü ve YSK'nın yetki alanına giren ancak yargılama alanına girmeyen idari konular açısından verilen tanımla birebir örtüşen bir kurum olduğu söylenememekle beraber, yargısal yönünün ağırlığını da görmezden gelmek mümkün değildir (Üzeltürk, 2006: 250).

YSK, bir mahkeme olarak kabul edilirse kararları yargı kararı, idari organ olarak kabul edilirse kararları idari karar olacaktır. Bu aşamada oluşan tereddütün giderilmesi için seçimlerin yargı organının genel yönetimi ve denetimi altında yapılacağına ilişkin anayasal hükme dikkat edilmesi gerekir. Öncelikle hükmün “yargı” ifadesinden bu aşamadaki organların nitelik olarak yargılama faaliyeti içinde olduğu, ikinci olarak yapılan işlemlerin “yönetim” ve “denetim” faaliyeti olduğu görülmektedir.

İlk olarak “yargı organları” ifadesini ele alırsak, bu organların YSK ve il ve ilçe seçim kurulları olduğu görülecektir. Madde “yargı” ifadesini kullanmasına rağmen Kurul'u, Anayasa'nın Yüksek Mahkemeler kısmında değil de, seçimlerin genel yönetimi ve denetimi başlığı altında “yasama” bölümünde düzenlemesi ise Kurul'un mahkeme olup olmadığı noktasında kuşku uyandırmaktadır. Kurul'un diğer yüksek mahkemelerden farklı olarak çok fazla seçimle ilgili idari görevlerinin bulunması nedeniyle Anayasa'nın Yüksek Mahkemeler kısmında yer almadığı, bir anayasa organı olarak en yakın ilgisi TBMM üye seçimlerine ait hükümler olduğundan bu kısımda düzenlendiğinin kabulü gerekir (Yılmaz, 2006: 88). Ayrıca salt “yargı” ifadesi bu organların yargılama faaliyeti yaptıklarını ortaya koymak için yeterli olmamaktadır. Bu organların faaliyetine bakarak gerçekten de yargılama yapıp yapmadıklarına bakmak gerekmektedir.

Kurulun yaptığı faaliyetlerden biri yönetim işidir. Yönetim, bir idari görev olduğu için idari işlemlerle tesis edilir. YSK'nın yönetim faaliyeti kapsamında tesis ettiği işlemler tek tür olmayıp genel düzenleyici işlem, kollektif işlem, birel hatta sözleşme niteliğinde işlemler olabilmektedir. Bu işlemler tek başına bağımsız yargı organlarınca denetlenebilmektedir.

YSK'nın Anayasal konumu ve işlevine bakıldığında seçimlerin yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında” yapılması; “YSK'nın Yargıtay ve Danıştay üyelerinden” oluşması; YSK'ya tanınan “seçimlerle ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma”, “seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün uyuşmazlıkları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama” yetkisi ve “YSK kararları aleyhinde başka bir mercie başvurulamaması saptaması ışığında YSK'nın hem yönetsel (idari) hem de yargısal yetkilere sahip bir Devlet organı olduğu sonucuna varılmaktadır (Teziç, 2003: 224).

Yüzbaşıoğlu'na göre (2006), YSK, seçimle ilgili konularda hem yönetsel hem yargısal yetkilere sahip, çifte kimlik taşıyan bir Devlet organıdır. YSK'nın, Anayasa'da Cumhuriyetin Temel Organları bölümünde değil de, Temel Haklar ve Ödevler bölümünde düzenlenmiş olması, onun bu işlevini değiştirmemelidir (Üzeltürk, 2006: 250).

Anayasa Mahkemesi de YSK'nın bir mahkeme olup olmadığı konusunda farklı tarihlerde birbiriyle çelişen kararlara imza atmıştır. AYM, 06.03.1973 tarih, 1972/56 E. ve 1973/11 K. numaralı kararında; YSK'nın üyelerinin yüksek yargıçlardan meydana gelmesi, seçimlerle ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama yetkisinin bulunması, özelliği, görev ve yetkilerinin anayasanın açık hükümleriyle açıkça belirlenen bir kurul olması nedeniyle, anayasadaki yerinin yargı bölümü olmasa da bunun YSK'nın mahkeme olan özelliğini etkilemeyeceğini belirterek, YSK'yı oy birliğiyle bir mahkeme olarak kabul etmiştir. Ancak AYM 1992 yılında vermiş olduğu başka bir kararında görüş değişikliğine giderek Kurul'u "mahkeme" olarak kabul etmeyerek ve bu kapsamda yapılan başvuruları kabul etmemiştir. AYM, 18.02.1992 tarih, 1992/12 E. ve 1992/7 K. numaralı kararında; Tufanbeyli İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı'nın, 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 63. maddesinde değişiklik yapan 3270 sayılı kanunun 12. maddesinin iptali istemiyle yapmış olduğu başvuruyu incelerken, itiraz yoluna başvuran makamın, Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı yasanın 28. maddesinde sözü edilen "mahkeme" deyiminin kapsamına girip girmediği sorununu öncelikli olarak ele almış, bir kuruluşun mahkeme sayılabilmesi için, karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözümlenmekle görevli olması ve Anayasa'da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gerektiğini tespit ederek, başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim kurullarının Anayasa'nın yargı bölümünde yer almadıkları gibi yargı organlarının sahip olması gerekli olan ve yukarıda sayılan anayasal niteliklerin tümüne sahip olmadıklarını, seçim kurullarının genelde seçimin yönetim, denetim ve gözetimi ile görevli ve istisnai olarak da seçimle ilgili uyuşmazlıkları çözümleneyen kuruluşlar olduklarını, bu kurulların seçimle ilgili uyuşmazlıkları kesin nitelikte olarak çözümlenmiş olmaları, Yüksek Seçim Kurulu'nun tümünün yüksek yargıçlardan kurulu bulunması, il ve ilçe seçim kurulu başkanlarının yargıç olmaları bu kurulların mahkeme olarak nitelendirilmeleri için yeterli olmadığını, seçim kurullarının ve seçimlerle ilgili yasa hükümlerinin kendine özgü bir çözüm ve kurallar bütünü olduğunu kabul ederek, İlçe Seçim Kurulu'nun "Mahkeme" deyimini içine girmediğini kabul ederek itirazın başvuranın yetkisizliği yönünden reddine karar vermiştir.

Aynı kararın karşı oyunda Anayasa Mahkemesi Başkanvekili ve 2 üyesi, Mahkemelerin, hakimlik mesleğinde olan kamu görevlileri tarafından yargı gücünü ve yargılama tekniklerini kullanarak uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözen kuruluşlar oldukları, uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar mahkemelerde genel olarak taraf teşkiline dayanan "dava" biçiminde incelenir ve çözümlenirler, istisnai olarak da bazı uyuşmazlıklar, taraf teşkiline dayanmayan ve işleme yönelik "İtiraz" yolu şeklinde biçimlendiklerini, bu nedenlerle "yargı organı", "yargı mercii", "mahkeme", "hâkim" veya aynı anlamda kullanılan diğer bir sözcüğe bakılmaksızın bunların işlevleri üzerinde durarak sonuca varmak gerektiğini, seçimlerin genel yönetimi ve denetiminin, Anayasa'nın 79. maddesinde düzenlendiğini, maddenin seçimlerin yargı organının yönetim ve denetimi altında yapılmasını öngördüğünü, ayrıca seçimle ilgili itiraz mercinin de başta YSK olmak üzere seçim kurulları olduklarını belirterek, İlçe Seçim Kurulu Başkanı'nın yargıç sıfatıyla bir tür ceza yargılaması yaparak oy vermeye katılamayan seçmenler hakkında ceza ve para cezasına hükmettiğini ve son olarak, YSK ile seçimlerde görevli yargıçların seçimle ilgili uyuşmazlıkların çözümündeki görevlerinin yargısal olduğunu belirterek karara karşı olduklarını belirtmişlerdir.

YSK da iptal davası açma noktasında kendini mahkeme olarak görmemektedir. YSK'nın 06.02.1999 tarih, 96 sayılı ve 19.06.1999 tarih, 102 sayılı ilke kararlarının yapılan incelemesinde Kurul, T.C. Anayasası'nın 150. maddesi hükmüne göre Anayasa Mahkemesi'ne dava açma hakkının kimlere tanındığının sınırlı bir biçimde sayıldığını, sayılan kurum ve kuruluşlar arasında YSK'nın olmadığını, öte yandan Anayasa'nın 152. maddesinde mahkemenin görülmekte olan bir davada uygulanacak maddenin anayasaya aykırılığı sonucuna varması veya tarafların bu yolda öne sürdükleri iddiayı ciddi görmesi halinde itirazın AYM'ye götürüleceğinin öngörülmesine rağmen YSK'nın sözü edilen maddede geçen "mahkeme" kavramına dahil olmadığını belirterek ilgili kanun maddelerinin AYM nezdinde iptali için yetkili olmadığını karar vermiştir (Yayla, 1985: 139).

Doktrinde ise, Kurulun kuruluş ve çalışma tarzı, Yargıtay ve Danıştay'ın kendi içlerinden seçtiği yargıçlardan oluşması ve kararlarının kesin olup başka bir merci tarafından denetlenememesinden hareketle bir yargı organı niteliğinde olduğunu kabul edenler (Teziç, 2003: 273) olduğu gibi, Kurulun Anayasal konumu ve işlevine bakıldığında, hem idari, hem de yargısal yetkilere sahip bir Devlet organı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır (Yüzbaşıoğlu, 2006: 45). Bu görüşe göre, YSK seçimle ilgili konularda hem yönetsel hem yargısal yetkilere sahip, çifte kimlik taşıyan bir Devlet organıdır.

Yine, yargısal kurumların ancak anayasa ve yasalarla kurulabileceği ve yargılama usulü ile hareket etmesi gerektiği, oysa YSK'nın, bu nitelikleri haiz olmadığı, bu nedenle kurulun bir idari kurul olduğunu ifade edenler olduğu gibi, bu kurulun seçim uyuşmazlıklarını kesin karara bağlama ve çalışanlarının yargıç olması yönüyle bir yargı organı olduğunu ileri sürenler de vardır (Atar, 2007: 316).

Aslında YSK'nın yargı organı sayılıp sayılmaması tartışması, saf bir teorik problem olmayıp doğurduğu sonuçlar bakımından bizzat demokratik hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi için elzemdir. Nitekim, Esgün'ün de vurguladığı üzere (Esgün, 2013: 291):

1) AYM'nin, YSK'yı yargı organları bölümünde ve “Yüksek Mahkemeler” başlığı altında sayılmadı diye mahkeme olarak kabul etmemesi, 176. maddedeki “kenar başlıkların bağlayıcı olmadığına dair” hükümlerle çelişmektedir.

2) Bununla birlikte İl-İlçe Seçim Kurulları ile YSK'nın mahkeme olarak kabul edilmemesi seçim kanunlarının Somut Norm Denetimi'nden muaf tutulması sonucunu doğurmuş ve seçim kanunlarını tıpkı Anayasa'nın 174.maddesinde sayılan sekiz İnkılap Kanunu'nun “muafiyet mertebesi”ne yükseltmiş ve aslında Anayasa'da öngörülmemiş bir yargıdan muafiyet yaratarak Hukuk Devleti ilkesinden sapmaya neden olmuştur. Oysa Somut Norm Denetimi'nin ruhunda, iptal davası aşaması geçmiş (veya kaçırılmış) bir kanunun mahkemelerce uygulanması sırasında yeniden Anayasa Yargısı denetimine tâbi tutulabilmesine imkan vermek yatmaktadır. Dolayısıyla seçim kanunlarındaki değişiklikler, Soyut Norm Denetimi yoluyla iptal edilmediği takdirde, anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek ve artık TBMM bunları değiştirmede müddetçe bunları açıkça Anayasa'ya aykırı hale getiren bir anayasa değişikliği yapılsa bile iptal edilemeyecektir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için ya Anayasa'da YSK'nın mahkeme olduğunun açıkça belirtilmesi veya AYM'nin içtihat değiştirmesi gerektiği veyahut Anayasa'da kararları kesin ve fakat mahkeme sayılmayan YSK, Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu gibi organların uyguladıkları kanun maddelerini ihmal etme yetkisiyle donatılıp anayasaya aykırılıkların önlenmesi gerekmektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak yapılan değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, YSK'nın hukuki statüsü konusunda henüz yargıda ve doktrinde fikir birliği sağlanamamıştır. Kanaatimize göre, YSK'nın, bağımsız bir Anayasal organ olması, karar organlarının yüksek yargıçlardan teşekkül etmesi, yargılama yaparak seçimlere ilişkin uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözmesi, yasama ve yürütme erklerinden bağımsız ve tarafsız olması, kararlarının kesin hüküm niteliğinde olması ve aleyhine başka bir mercie başvurulamaması kurulun mahkeme yani yargı organı olarak kabulünü gerektirmektedir. Buna paralel olarak

kurul kararları da yargısal ve kesin niteliktedir. Kurulun idari görevlerinin olması ve anayasanın yüksek mahkemeler başlığı altında düzenlenmemiş olması nedenleriyle mahkeme olarak kabul edilemeyeceği iddiası kurulun düzenleniş biçimi, özelliği ve amacıyla çelişmektedir. Anayasa'nın 79. maddesinde, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı belirtilmiştir. Ülkemizde seçimlerin yönetiminin ve denetiminin sadece Yüksek Seçim Kurulu, İl Seçim Kurulları ve İlçe Seçim Kurulları'nın yetki ve görev alanına girdiği düşünülürse maddede belirtilen 'yargı organları' ibaresi ile bu kurulların işaret edildiği açıktır. Özetle, YSK taşıdığı nitelikler ve yerine getirdiği görevler nedeniyle bir mahkemedir.

YSK'nın hukuki statüsü hakkında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra üzerinde durulması gereken diğer bir husus kurulun kararlarının niteliği ve hukuki sonuçlarıdır. Özellikle 2010 yılında yapılan değişiklikle vatandaşlara Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının tanınmasından sonra YSK kararlarına karşı AYM'ye başvurulup başvurulamayacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Yani Kurul tarafından verilen bir karardan dolayı Anayasal bir hakkının ihlal edildiğini iddia eden kişiler, 07.05.2010 tarih ve 5982 sayılı yasa ile Anayasa'da yapılan değişiklikten sonra, AYM'ye bireysel olarak başvuru yaparak haklarını arayabilecekler midir?

Bu soruya cevap vermeden önce AYM'ye bireysel başvuru yolunun kısaca açıklanmasında yarar vardır. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasına göre "Herkes Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." Aynı şekilde 30/11/2011 tarih ve 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesine göre "Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel ve hak özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilirler." Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere Anayasa'da yer aldığı halde AİHS'de yer almayan bir hakkın ihlal edildiği gerekçesiyle AYM'ye başvuru yapılamayacaktır. Örneğin Anayasa'nın 40/3. maddesinde güvence altına alınan haksız işlemler sonucu vatandaşın uğradığı zararın devletçe tazmin edilmesi hakkı, AİHS'nin 7. Ek protokolünün 3. maddesinde (Adli Hata Halinde Tazminat Hakkı) karşılığını bulmuştur. Ancak Türkiye bu protokole taraf değildir. Bu nedenle haksız olarak hürriyetinden yoksun kalan vatandaş bu haksızlığın tespit edilmesi halinde dahi AYM'ye başvuru yapamayacaktır. Bu bağlamda

yapılan değişikliklerin vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini koruma altına almak amacıyla değil, AİHM nezdinde yapılacak başvuruların ve Türkiye aleyhinde verilen ihlal kararlarının sayısını azaltmak amacıyla yapılan ve ‘filtre’ görevi gören bir sistem değişikliği olduğu kanaatindeyiz. Ancak, AİHM’ye gidecek olan dava sayısının azalması, ihlal iddialarının büyük bir kısmının iç hukukta çözüme kavuşturulacak olması nedenleriyle bireysel başvurunun, sonuçları bakımından olumlu olduğunun da kabulü gerekmektedir.

Anayasa'nın 67. maddesiyle vatandaşlara tanınan seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı aynı zamanda AİHS'nin 1 numaralı protokolünün 3. maddesi ile de güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla seçme ve seçilme haklarının ihlal edildiğini iddia eden herkes AYM'ye bireysel olarak başvuru yapabilecektir. Ancak AİHS'nin ek 1 No'lu protokolünün 3. maddesi sadece yasama organı üyelerinin seçimi için yapılan seçimleri güvence altına alınmıştır. Bunun dışında kapsam ve güç bakımından yeterli yasama yetkisine sahip olmayan yerel yönetim seçimlerini yasama organı seçimi kapsamı dışında tutmuştur. Bu hususu değerlendiren AYM, 23/07/2014 tarihli kararında Mansur YAVAŞ ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerel seçimlerden sonra süresi içinde yaptıkları itiraz başvurusunu, ihlal edildiği iddia edilen hakkın konusunun, Anayasa'da güvence altına alınmış ancak AİHS kapsamında olmayan bir hak olduğunu belirterek diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin “ *Konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez*” olduğuna hükmetmiştir. AYM bu kararında, YSK'nın kesin niteliğindeki kararına karşı kendisine bireysel olarak başvurulup başvurulamayacağına dair herhangi bir değerlendirme yapmamış sadece konu bakımından yetkisizlik kararı vermiştir. Oysa AYM'nin hukuksal tartışmalara yol açan bu konuda bir değerlendirme yaparak YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yapıp yapılamayacağı hususunda kesin bir sonuca varması gerekirdi.

Anayasa'nın 79/2. maddesine göre YSK'nın kararları aleyhine başka bir mecie başvurulamaz. Aynı şekilde 6216 sayılı kanunun 45. maddesinin 3. fıkrasına göre ‘... Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.’ Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde YSK kararlarına karşı AYM’ ye başvurulamayacağı sonucu çıkarılabilir. Ancak YSK gibi seçimle ilgili bütün uyumsuzlukları karara bağlayan bir kurulun kararlarının bireysel başvuru kapsamı dışında tutulması, siyasal katılım haklarıyla ilgili önemli kamu gücü işlemlerinin temel hak ve özgürlüklere uygunluk bakımından denetlenememesi sonucunu doğuracaktır (Göztepe, 2011:28).

Anayasa'nın 105. maddesinde Cumhurbaşkanı'nın resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamayacağı hükme bağlanmıştır. Ancak YSK için böyle bir vurgu söz konusu değildir. Dolayısıyla YSK'nın

vermiş olduğu bir karar ile seçme veya seçilme hakkının (ki bu hak aynı zamanda AİHS ve Türkiye'nin taraf olduğu protokollerde de tanınmış olmalıdır) ihlal edildiğini düşünen vatandaşların AYM'ye bireysel olarak başvuru yapabileceği tezi de ileri sürülebilir. Bu konuda kesin bir sonuca varmak mevcut düzenlemelerle mümkün görünmemektedir. Bu nedenle YSK kararlarına karşı AYM'ye başvuru yapılıp yapılamayacağı konusunda ya ilgili kanun maddelerinin değiştirilerek konunun açıklığa kavuşturulması ya da AYM'nin bu konuda bir karara vararak kâfaldaki soru işaretlerini çözüme kavuşturması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK SEÇİM KURULU'NUN MİLLETVEKİLLİĞİNİ ETKİLEMESİ

Ülkemizde, seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılacağı, önce yasal bir ilke ve daha sonra da 1961 Anayasasından beri, bir anayasal ilke olarak kabul edilmiş ve seçimlerin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işleri yapma ve yaptırma görevi de, Yüksek Seçim Kurulu' na verilmiştir. Elli yılı aşan bir sürede ciddi sorunlarla karşılaşılmamış ve seçimlerin dürüstlüğü konusunda önemli sayılabilecek tartışmaların ortaya çıkmamış olması, uzun bir tarihsel birikimin sonucunda sistemimizde yerleşmiş bulunan bu yönetim ve denetim yolunun başarılı olduğunun bir göstergesidir. Yüksek Seçim Kurulu, üst bir yargı organı niteliğinde olduğu gibi, seçim uyuşmazlıkları ile ilgili olarak verdiği kararlar da yargısal ve kesin niteliktedir.

2.1 Genel Olarak Seçme ve Seçilme Hakkının Sınırlanması

Anayasamızın siyasi hak ve ödevler kısmında düzenlenen seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan tüm vatandaşların hakkı olduğu açıkça belirtilmiştir. Görüldüğü gibi seçme ve seçilme hakkı anayasal bir haktır, ancak bu hakkın kullanılmasında sınırsız bir hürriyetin varlığından söz edemeyiz. Örneğin, seçme ve halkoylamasına katılmada Türk vatandaşının 18 yaşını doldurma, silah altında er veya erbaş olarak görev yapmama, kasıtlı bir suçtan mahkum olmama gibi şartlar aranmaktadır. Bununla birlikte kanun koyucu seçilme hakkına sahip olabilmek için vatandaşların kanunlarda gösterilen niteliklere sahip olmasını aramaktadır. Genel olarak seçmenleri temsil eden tüm seçilmişlerin ve özellikle ülkenin tamamını temsil edecek ve tüm seçmenlerin iradesini TBMM'ye yansıtabilecek olan milletvekillerinin bazı niteliklere sahip olmasının aranması yerinde bir düzenlemedir.

Sınırlama, belli bir temel hak ve hürriyetin Anayasa tarafından öngörölmüş veya belirlenmiş bulunan “norm alanı”na kanun yoluyla dışarıdan yapılan ve bu alan içinde kişiye tanınan imkânları daraltan bir müdahaledir (Gözler, 2000: 223).

Anayasa koyucu, 1982 Anayasasında kimi temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanabileceğini belirtirken, kimi temel hak ve özgürlüklerin ise, kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Anayasanın 13. maddesi, ilk haliyle, tüm temel hak ve hürriyetler için bir sınırlama maddesi olduğu için, düzenleme veya sınırlama kavramına yer verilmiş olması uygulamada farklı sonuç doğurmamasına rağmen, 2001 Anayasa değişiklikleriyle (3 Ekim

2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun, R.G. 17.10.2001/24556.) 13. maddenin genel bir sınırlama maddesi olma niteliğini kaybetmesi, sınırlama ve düzenleme kavramlarının özdeş olup olmadığı konusuna büyük bir önem kazandırmıştır. Çünkü sınırlama ve düzenleme kavramlarının farklı anlamlara geldiğinin kabulü, ilgili maddesinde, sadece düzenleme kavramına yer verilen temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmaması sonucunu doğuracaktır. Nitekim, sınırlama ve düzenleme kavramları birbirinden farklıdır. Anayasada bir temel hak ve özgürlüğün düzenlenmesinden bahsedildiği takdirde, bundan anlaşılması gerekenin, o hak ve özgürlüğün kullanılması usulünün belirlenmesi olduğudur. Ancak, Anayasa hükmü ile bir sınırlamaya vurgu yapıldığı takdirde, o temel hak ve özgürlüğün yaşam kesitine müdahale edilebileceğinin kabulü gerekir. Örneğin, oy kullanabilmek için “seçmen kütüğüne yazılı olmak” şartının getirilmesi, seçme hakkının esasına bir müdahale değil, bu hakkı kullanırken izlenecek yolun belirlenmesi anlamında bir düzenlemedir. Oysa kısıtlıların oy kullanamayacağı şartını getiren bir kanun hükmü, seçme hakkını kullanabilecek olanlara ilişkin bir sınırlandırmadır (Ekici, 2009: 127).

Nitekim Anayasa Mahkemesi de, 1961 Anayasası döneminde Anayasa'nın sendika özgürlüğünü düzenleyen 46. maddesi ile ilgili verdiği bir kararında (E. 1969/27, K. 1969/64, K.T. 11.11.1969, AYMKD, S. 8, s. 137):

“Anayasa bu hakkın sadece düzenlenmesi görevini yasa koyucuya vermiş olduğundan yapılacak düzenleme, kamu hizmeti gereklerinin zorunlu kıldığı düzenlemeler dışında, hakkın gereği gibi kullanılmasına olanak sağlayacak ortamın koşulların belirlenmesinden ibaret kalmalıdır. Yoksa düzenleme yetkisinin, demokratik bir düzen içinde sendikalardan beklenen erek ve yararların yok olmasını sonuçlandıracak nitelikteki sınırlama ve kayıtlamalarla, hakkın tümünü ortadan kaldırmaya veya engellemeye kadar varabileceği ve bu suretle sendikaların sadece göstermelik birer kuruluş hürriyetine indirebilecek genişlikte kullanılabileceğini düşünmeye olanak yoktur” diyerek, düzenleme ve sınırlama kavramlarının Anayasa’da farklı anlamlarda kullanıldığına işaret etmiştir (Ekici, 2009: 128).

Anayasa’da 2001 yılında yapılan değişiklikle, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasında genel sınırlama sebeplerine yer verilmesinden vazgeçilerek, 13. madde bir genel sınırlama maddesi olmaktan çıkarılmış, sınırlamanın sınırını ve usulünü gösteren bir madde haline getirilmiştir.

13. maddenin yeni metnine göre;

“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

Bu durumda, seçme ve seçilme haklarının sınırlandırılması konusunda ilgili Anayasa maddelerine bakmak gerekecektir. Anayasa'nın seçme ve seçilme haklarını düzenleyen 67. maddesinde, vatandaşların seçme ve seçilme haklarına, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak sahip oldukları belirtilmiştir. Burada, açık olarak, “düzenleme” ya da “sınırlama” kavramlarına yer verilmemiştir. Ancak, maddenin 3. fıkrasında, on sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahip olduğu belirtildikten sonra, 4. maddede, bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır (Ekici, 2009: 129).

Kanaatimizce Anayasa'nın 13. maddesi temel hakların ancak kanun ile sınırlanacağını öngörse de kanun koyucu, bir hakkı sınırlayacağı kanun metninde “Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen (sınırlama) nedenler(in)”den başka bir sınırlama nedeni getiremeyecektir. Dolayısıyla 67. maddede tersi yorum yöntemiyle iki sınırlama vardır: Yaş (18 yaşını doldurmamış olmak) ve vatandaşlık (TC vatandaşı olmamak). Doğrudan sınırlama nedenleri ise “silah altında er/erbaş ve askeri öğrenci olmak, akıl hastası ve kısıtlanmış (sınırlı ehliyetsiz) olmamak ve kastî suçtan (sabıkalı değil de) mahkum olarak hapisanede olmamak” şeklinde üç tanedir. Bunun dışında bir sınırlama nedenini kanun koyucunun getirmesi 13. maddeye göre imkansızdır.

Yüksek Mahkeme, kararlarında, seçme ve seçilme haklarının yasama organı tarafından belirlenecek bir takım sınırlarla düzenleneceğini öngörmektedir. Ancak, bu sınırların da, Anayasa tarafından belirlenen ilkeleri zedelemeyeceği, demokratik toplum düzeninin esaslarına aykırı olamayacağı vurgulanmıştır (Ekici, 2009: 130).

Kanaatimizce de, seçme ve seçilme haklarının niteliği gereği, yasa koyucunun takdir hakkı içerisinde kalan bir takım düzenlemelerle uygulanması gerekmektedir. Ancak burada önemli olarak karşımıza çıkan sorun, yasa koyucunun bu takdir hakkının sınırlarının ne olduğudur. Örneğin, yasama organı, kabul edeceği bir kanunla, belirli meslek gruplarının oy kullanma hakkını yasaklayabilecek midir? Ya da, seçimlerde aday olma koşullarını ağırlaştırarak, üniversite eğitimini tamamlamış olmak, belli bir meslek grubu mensubu olmak

veya belirlenen miktarda vergi vermiş olmak gibi, sınırlı sayıda kişinin sahip olduğu bir takım şartları sağlayanların aday olabileceklerini kurala bağlayabilecek midir?

Elbette, yasa koyucunun yapacağı kanuni düzenlemelerdeki bu takdir hakkı sınırsız değildir. Bunun sınırını yine Anayasa kendisi çizerek, seçme ve seçilme haklarını koruyan, serbestlik, eşitlik, gizlilik, tek dereceli seçim, genel oy, açık sayım ve döküm gibi bir takım ilkeler belirlemiştir. Burada, yasa koyucunun takdir hakkının sınırlarını belirleyen ve bu ilkelerden ayrı olan, demokratik toplum düzeninin esasları üzerinde durmak gerekmektedir.

Gerek 1961 Anayasası ve gerekse de 1982 Anayasası, Cumhuriyetin nitelikleri arasında “demokratik devlet” ilkesine de yer vermişlerdir. 1961 Anayasasından farklı olarak, 1982 Anayasası değiştirilemeyen ve değiştirilmesi teklif edilemeyen hükümler arasına devletin demokratik niteliğini de eklemiştir (Ekici, 2009: 132).

AYM’ye göre de, “demokratik devletin özü, siyasal haklar, seçim ve kamusal yetkilerin anayasal temelidir. Gözetilmesi gereken husus, yasama organının seçimle oluşturulmasının yanında siyasal haklarının tanınması ve kamusal yetkilerin Anayasa ile belirlenmiş sınırlar içinde kullanılmasıdır.” (E.1987/23, K.1987/27, k.t.09.10.1987, AYMKD, S. 6, s.125).

Demokratik toplum düzeninin gerekleri nelerdir sorusuna cevap veren Gözler’e göre, ampirik demokrasi teorisinin aradığı altı şart, bahsedilen gerekler olarak kabul edilebilir (Gözler, 2000: 241). Buna göre demokratik toplum düzeninin gerekleri şunlardır:

- 1-Ülkede etkin siyasal makamlar seçimle işbaşına gelmelidir.
- 2-Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- 3-Seçimlere en az iki parti katılabilmelidir.
- 4-Seçimlerde, genel, eşit, gizli oy ve açık sayım ilkeleri uygulanmalıdır.
- 5-Muhalefetin iktidar olabilme şansı mevcut olmalıdır.
- 6- Temel kamu hakları tanınmış ve garanti altına alınmış olmalıdır.

Demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramının içeriği, özellikle yasa koyucunun kabul ettiği kanunların anayasal denetimi sırasında önem arz etmektedir. Çünkü demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramının içeriği somut ilkelerle doldurulmadığı takdirde, anayasal denetimi gerçekleştiren yargı organı bu kavramın içerisine yeni şartlar ekleyerek uygunluk denetimi yerine yerindelik denetimi yapabilecektir.

İdeal olan elbette, yasa koyucu tarafından kabul edilen normların, hakkın en çağdaş ve demokratik ilkeler ışığında, hiçbir sınırlama getirmeyecek nitelikte olmalarıdır. Ancak, seçme

ve seçilme hakları bakımından, bu hakkın doğası gereği, adalet, istikrar gibi hassas kavramların da dengede kalabilmesi amacıyla bir takım sınırlamalar kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, seçme ve seçilme haklarının mutlak olarak var olması amacıyla, oy verme işlemlerinde yaş sınırının kaldırılarak, henüz temyiz kudretine dahi sahip olmayan küçük yaştaki çocuklara da ülkenin yönetimi gibi önemli bir göreve gelecek kişileri seçme hakkı vermek çok da demokratik bir düzenleme olmayacaktır. Ya da, seçmen kütüğüne yazılı olma şartı aranmadan, herkesin her yerde oy kullanmasının sağlanması birçok istismarı ve adaletsizliği beraberinde getirecektir (Ekici, 2009: 135).

Dolayısıyla, seçme ve seçilme hakları da, diğer temel hak ve özgürlükler gibi mutlak anlamda sınırsız olmayıp, yasa koyucunun takdiri dışında bırakılan anayasal ilkeleri zedelememeli ve demokratik toplum düzeninin esaslarına aykırı olmamalıdır.

2.2 Yüksek Seçim Kurulu'nun Milletvekili Seçimleri Öncesinde Milletvekili Adaylığını Etkilemesi

Milletvekili seçimleri ile ilgili tüm işlemler bir bütün olarak YSK'nın yönetim ve denetimi altında yürütülmektedir. YSK sadece bireysel olarak milletvekillerini etkilememekte, aynı zamanda milletvekilleri seçimlerini bir bütün olarak etkileyebilmektedir.

İlk olarak seçim çevrelerini ve her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısını kurul tespit etmektedir. Örneğin YSK 04.05.2007 tarih ve K:222 sayılı kararı ile, 2000 yılında Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'nca ilan edilen nüfus sayım sonuçlarını esas alarak seçim çevrelerini ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısını belirlemiş, 18'den fazla milletvekili çıkaracak olan Ankara İstanbul ve İzmir illerinin birden fazla seçim bölgesine bölünmesine karar vermiş ve aynı kararda tüm illerin ve seçim bölgelerinin milletvekili sayısını gösteren tabloyu yayımlayarak konuya netlik kazandırmıştır (Doğusoy-Telli, 2011:114).

Yine aynı şekilde YSK her seçim döneminden önce ve seçim döneminde çıkardığı genelgeler ve vermiş olduğu kararlar ile seçimleri bir bütün olarak etkilemektedir. Örneğin YSK 2007/6 sayılı genelgesi ile 23. Dönem milletvekili genel seçimlerinin seçim başlangıç tarihini belirleyerek 2 Temmuz 2007 tarihinde yapılacak olan milletvekili genel seçiminde uygulanacak seçim takvimini yayımlayarak seçim takvimi sürecinde ve seçim gününde uyulması gereken kuralları ayrıntılı bir biçimde sıralamıştır (Doğusoy-Telli, 2011:130). YSK'nın bu tür kararları idari nitelikteki kararları olup seçim işlerinin kolaylıkla yerine getirilmesini amaçlamaktadır. İdari kararlar dışında YSK'nın yargısal nitelikteki kararları da

vardır ki bu kararlar itiraz ve şikâyet üzerine ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturan kararlardır.

2.2.1 Milletvekili Adaylıkları

2.2.1.1 Bağımsız Adaylık

Bir kimsenin parlamento üyesi olabilmesi adaylıktan geçmektedir. Adaylığın önerilmesi ise, bağımsız veya partili olabilir (Teziç, 2003: 266).

Bağımsız milletvekilliği adaylığı Milletvekili Seçimi Kanununun (2839 sayılı) 21. maddesine göre olmaktadır. Aday, seçilmek istediği çevrenin il seçim kuruluna yazılı başvuruda bulunacaktır.

Söz konusu hükme 4125 sayılı Yasa ile getirilen ve yasanın 21. maddesinin ilk fıkrasını değiştirerek bağımsız adayların önseçim gününden 10 gün sonra olan adaylık başvuru süresinin, önseçim gününden bir gün önceye alan düzenleme AYM tarafından değerlendirilmiştir. AYM'ye göre, yeni düzenleme ile, bağımsız aday olmak isteyenlere, süre yönünden bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlama ile siyasi partilerce belirlenen aday listesinde yer almayan ya da yerini beğenmeyen ve bağımsız aday olmak isteyenler ile doğrudan bağımsız aday olanlar arasında bir farklılık yaratıldığından hüküm Anayasaya aykırı bulunmuştur (E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, AYMKD, 31/II, s. 847). 2839 sayılı Yasanın 21/II. maddesine göre, bağımsız adaylık için başvuranlar, en yüksek derecedeki devlet memurunun brüt aylığı kadar parayı ilgili mal sandığına emaneten yatırıp makbuzunu milletvekili seçilebilmek için gerekli başvurma belgelerine ekleyeceklerdir. Nitekim YSK 09.06.2007 gün ve K:359 sayılı kararıyla, 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılacak olan Milletvekili Genel seçimlerinde Samsun ili çevresinden bağımsız milletvekilliği başvurusunda bulunan Cemal Uyar'ın ilgili kanun hükmü gereğince yatırması gereken parayı yatırmadığı gerekçesiyle adaylığının iptaline karar vermiştir (Doğusoy-Telli, 2011:185). AYM 4125 sayılı yasa ile getirilen ve bağımsız adayların seçilememesi halinde adaylık için mal sandığına yatırılan paranın hazineye irat kaydedilmesine ilişkin hükmü "gelişigüzel başvuruların önlenmesi" için gerekli olarak değerlendirmiş ve siyasi faaliyette bulunmayı engelleyici boyutlarda görmemiştir (E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, AYMKD, 31/II, s. 855). Fransız ve İngiliz tek isimli çevre usulünde de bağımsız ve partili adaylar seçime katılabilmek için depozito yatırmak zorundadırlar ve bu sistemlerden İngiltere'de geçerli oyların %8 inden fazlasını ve Fransa'da geçerli oyların %5'ini alan adaylara bu miktar geri verilmektedir (Teziç, 2003: 266). AİHK ve AİHM kararlarında da konuya ilişkin başvurular ya kabul edilemez ya da sözleşme ile uyumlu bulunmuşlardır. Tate Fransa'ya karşı davasında %5 barajı aşanlara seçim parasının geri ödenmesi AİHK tarafından kabul edilemez

bulunmuştur. Bu kez seçim depozitosunun geri ödenmesi için %4'lük barajı aşma şartı Ukrayna'ya karşı Sukhovetskvy davasında gündeme gelmiş ve AİHM belli bir miktar paranın ödenmesini demokratik toplumla bağdaşır ve orantılı bulmuştur (Uzeltürk, 2006: 270).

4125 sayılı yasa ile getirilen ve bağımsız adayların oy pusulalarını kendilerinin bastıracağına ilişkin hüküm, siyasi faaliyetleri engellenmediği, yasal koşulları taşıyan herkesin bağımsız aday olup faaliyette bulunabileceğinden hareketle Anayasa'ya uygun bulunmuştur (E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, AYMKD, 31/II, s. 851). Bağımsız adayların isimlerinin sandık başı listelerinde bulunmasını 4125 sayılı yasa ile kaldıran düzenleme, siyasi faaliyette bulunma hakkının doğal sonucu olarak sandık başı listelerinde bağımsız adayların ayrı bir sütunda ve birleşik oy pusulasındaki sıraya göre gösterilmelerinin önlenmesi bağımsız adayların demokratik katılımına ve Anayasa'ya aykırı bulunmuştur (E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, AYMKD, 31/II, s. 856).

2.2.1.2 Partili Adaylık

Siyasi partilerin seçimlerde parlamentoya seçilecek kişileri aday göstermesi Amerikan ön-seçim sistemi ve adayların parti yöneticileri, delegeler ve parti üyelerinin bütünü tarafından seçilebilme ve parti organlarınca belirlenmesi şeklinde isimlendirilen yöntemlerle olmaktadır (Teziç, 2003: 267). Türk hukukunda siyasi partilerin milletvekili adaylarının önseçimle belirlenmesi esasını kabul eden 2820 sayılı yasanın değiştirilerek önseçimin partilerin isteğine bırakılması Anayasa Mahkemesi tarafından “zorunlu olmaktan çıkarılma, tümüyle dışlanması” değildir denilerek Anayasa'ya uygun bulunmuştur (E. 1986/17, K.1987/11, K.T.22.5.1987, AMKD, 23, s. 224-225).

Ancak, yalnızca 18. dönem milletvekili seçimi için önseçimin yasaklanmasına ilişkin kural AYM tarafından iptal edilmiştir (E. 1987/23, K.1987/27, K.T.9.10.1987, AMKD, 23, s.382). AYM, yasaklamanın bir kez uygulanacağı ve erken seçime özgü olmasına rağmen, seçim zamanının kısalığının demokratik bir yöntem olan ve siyasi partinin özgürce tercih etmesi gerekli olan önseçimin yasa ile yasaklanmasını parti içi demokrasiye ve seçme ve seçilme hakkına aykırı bulmuştur (Uzeltürk, 2006: 270).

4125 sayılı yasanın geçici 4. maddesi ile getirilen ve XX. Dönem milletvekili genel seçimlerinde, bu kez “ülke seçim çevresi milletvekili adaylarının” siyasi partilerin merkez adaylarını belirlemeye yetkili organlarca tespit edilmesi parti içi çalışmaların, düzenleme ve faaliyetlerin demokrasi esaslarına uygun olması zorunluluğundan hareketle Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir (E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, AYMKD, 31/II, s. 859).

Ön-seçim konusunda gelinen noktanın 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk biçiminde güdülen amacı ortadan kaldırdığı yorumu yapılmaktadır (Teziç, 2003: 267). Adayların ön-seçim yolu ile belirlenmesi sistemi siyasal partilerin üye kayıtları ile de ilgili bir durumdur. Bu açıdan ortaya çıkan sakıncalar göz önüne alındığında önseçimden daha etkili bir yöntem olan “tercih oyu ve “karma liste” önerilmektedir (Sabuncu, 2001: 526). Seçmenlerin partilerin aday listesini beğenmemesi halinde sıralamayı kendileri yapmaları anlamına gelen tercih oyu, geniş bölge sisteminde oyu kişiselleştirmeye olanak veren demokratik bir yöntem olarak kabul edilmektedir ve Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İsviçre, Lüksemburg ve Yunanistan'da uygulanmaktadır (Uzeltürk, 2006: 271).

2.2.2 Milletvekili Adaylığı Başvurusu

Milletvekili adaylığı başvurusu adayın “milletvekili seçilme yeterliliği”ne sahip olup olmadığının belirlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Milletvekili seçilme yeterliliği Anayasanın 76'ncı maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde ile milletvekili seçilebilme bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartları “olumlu şartlar” ve “olumsuz şartlar” olmak üzere iki grupta toplayabiliriz (Teziç, 2009:259). Olumlu şartlar vatandaşlık, yaş, öğrenim ve askerlik olarak dört gruba ayrılır.

Anayasanın 76'ncı maddesi, “25 yaşını dolduran her *Türk* milletvekili seçilebilir” demektedir. Anayasanın 66'ncı maddesi, “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes *Türk*'tür” dediğine göre 76'ncı maddede geçen “Türk” kelimesini “Türk vatandaşı” şeklinde anlamak gerekir. O halde, milletvekili seçilebilmek için “Türk Vatandaşlığı” sahip olunması gereken bir şarttır (Gözler, 1999: 90–91).

Çifte vatandaşlık² milletvekili seçilme yeterliliğine engel değildir. Yani aynı zamanda hem Türk vatandaşı, hem de yabancı bir ülke vatandaşı olan kişiler de milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahiptir. Zira, Türk vatandaşlığı yanı sıra bir başka ülkenin vatandaşlığını taşıyanlar, Türk hukuku bakımından Türk vatandaşı olarak işlem görürler. 20 Mayıs 1982 tarih ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanunun 4'üncü maddesinin b bendine göre,

“birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları halinde Türk Hukuku... uygulanır”.

²Türk Anayasasında ve Türk Vatandaşlığı Kanununda çifte vatandaşlığa engel bir hüküm yoktur. Tersine, 2383 sayılı Kanunla değişik 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 22'nci maddesinde, başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye İçişleri Bakanlığınca “izin belgesi” verileceği öngörüldüğüne ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 32'nci maddesinde Türk vatandaşlığını korumak isteyip istemediği sorulduğuna göre bir Türk vatandaşının aynı zamanda yabancı bir devletin vatandaşı olması mümkündür.

Buna göre, aynı zamanda yabancı devlet vatandaşı da olsa, Türk vatandaşı olan bir kişinin, özel hukuk, kamu hukuku ayrımı gözetmeksizin vatandaşlık sıfatına bağlı olan tüm haklardan, bu arada seçme ve seçilme hakkından (Anayasa, m.67) da yararlanabileceği açıktır. O halde çifte vatandaşlar da milletvekili seçilme yeterliliğine sahiptirler (Gözler, 2000: 263).

Bir kimsenin milletvekili adaylığı döneminde Türk vatandaşlığı konusunda tereddüt hâsıl olursa, bu kişinin milletvekili seçilme yeterliliğinin olup olmadığı konusunda kesin karar vermeye yetkili makam, seçimlerin genel yönetiminden sorumlu olan YSK'dır (m.79). 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 22'nci maddesi, adayların geçici olarak ilânından iki gün içinde il seçim kurullarına itiraz edilebileceğini, il seçim kurullarınca en geç iki gün içinde bu itirazın karara bağlanacağını, ilgililerin bu kararlara karşı iki gün içinde YSK'ya itiraz edebileceğini, YSK'nın bu itirazları üç gün içinde karara bağlayacağını öngördüğüne göre, Türk vatandaşlığına itiraz edilen bir adayın seçilme yeterliliği konusunda nihaî ve kesin karar vermeye yetkili makam YSK'dır. Milletvekili seçilen kişinin seçilmeden önce Türk vatandaşı olmadığı anlaşılırsa yine karar vermeye yetkili makam YSK'dır. Ancak, milletvekili seçilen kişi, milletvekili seçildikten sonra Türk vatandaşlığını kaybederse bu konuda YSK yetkili değildir (Gözler, 2000: 264).

Anayasanın 76'ncı maddesi 2006 yılında yapılan değişiklikten önce milletvekili seçilebilmek için 30 yaşını doldurmuş olma şartını aramaktaydı. 30 yaş sınırının genelde yüksek olduğu düşünülmekteydi. Örneğin, bu yaş, Kanada'da 18, Danimarka'da 20, İngiltere, Almanya ve İspanya'da 21, Fransa'da 23'tir (Teziç, 2003: 259). YSK 17.06.2007 gün ve K: 515 sayılı kararı ile vermiş olduğu kararında Şanlıurfa ili seçim çevresinden 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılacak olan bağımsız milletvekilliği adaylığı için başvuran Aziz Yüksel'in, 30 yaşını doldurmadığını kendiliğinden yapmış olduğu inceleme neticesinde tespit ederek ilgili şahsın seçimlerde aday olamayacağına ve listelerde yer alamayacağına karar vermiştir (Doğusoy-Telli, 2011:170).

13/10/2006 tarihinde 5551 sayılı kanunla yapılan değişiklikle birlikte seçilebilme yeterliliği için 25 yaşını doldurmuş olmak yeterlidir.

Öğrenim seçmenlik için aranmayan bir koşuldur. Ancak milletvekilliği için minimum bir öğrenim düzeyinin aranması makul karşılanabilir. Zira okuma yazma bilmeyen bir kimsenin yasama çalışmalarına katılabilmesi mümkün değildir (Teziç, 2003: 259). Bununla birlikte, bu minimum gerekliliğin üstüne çıkılması seçilme hakkının sınırlandırılması niteliğindedir. 1876 Kanun-u Esasîsinin 68'inci maddesi ilk dört yıl için okuma yazma şartını aramamakla birlikte “dört seneden sonra icra olunacak intihaplarda mebus olmak için Türkçe okumak ve mümkün merteye yazmak dahi şart olacaktır” hükmünü getirmekteydi. 1924

Teşkilât-ı Esasiye Kanunu (m.12) ve 1961 Anayasası (m.68) da milletvekili seçilebilmek için “Türkçe okuyup yazma” şartını arıyorlardı. 1982 Anayasası bu minimum şart ile yetinmemiş, “en az ilkokul mezunu olma” şartını getirmiştir (Gözler, 2000: 265).

1982 Anayasasının öngördüğü bir şartta “askerlik hizmetini” yapmış olmaktır. Askerlik hizmetiyle yükümlü olmayan kadınlar için ve bir özrü nedeniyle askerlik hizmetinden muaf tutulmuş kişiler için bu şart aranmaz. Ancak askerliğini usulüne uygun olarak erteletmiş (tecil etmiş) olanların milletvekili seçilebilme yeterlilikleri yoktur. 25 yaş sınırı ve ülkemizde birçok kişinin bu yaşta da askerliğini şu ya da bu şekilde erteletmekte olduğu dikkate alınır, askerlik şartının seçilme hakkına önemli bir kısıtlama getirir nitelikte olduğu akla gelmektedir.

Olumsuz şartlar ise, mevcut olmaları durumunda seçilme yeterliliğini ortadan kaldıran şartlardır. Bu şartlar sırasıyla kısıtlı olmamak, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, taksirli suçlar hariç toplam bir yıldan fazla hapis cezasına hüküm giymemiş olmak, ağır hapis cezasına hüküm giymemiş olmak, “yüz kızartıcı suçlar” dan hüküm giymemiş olmak, belirli suçlardan hüküm giymemiş olmak, seçilme yeterliliğine sahip olup bazı mesleklerden istifa etmiş olmak şeklinde ifade edilir (Gözler, 2000: 266).

Anayasanın 76’ncı maddesine göre, “kısıtlılar... milletvekili seçilemezler”. Buradaki kısıtlılıktan kastedilen şey, Türk Medenî Kanunu’na göre “hacir” altındadır. Hacir, “reşit olan fakat korunmaları gereken şahısların fiil ehliyetlerinin mahkeme tarafından tamamen kaldırılması veya sınırlandırılmasıdır” (Akıntürk, 1994: 259). TMK’ya göre “akıl hastalığı veya akıl zayıflığı”, “israf, ayyaşlık, suiihal, suiicare”, “bir sene ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûmiyet” birer hacir sebebidir. Bunlardan başka, bir de *ihthiyarî hacir* vardır. Medenî Kanun’a göre “ihthiyarlığı, malûliyeti veya tecrübesizliği sebebiyle işlerini gereği gibi görmekten aciz olduğunu ispat eden her reşit, vesayet altına alınmasını talep edebilir”. Hacir kararı sulh hukuk mahkemesi tarafından verilir. İşte bu nedenlerle bir sulh hukuk mahkemesi tarafından hacir altına alınanlar milletvekili seçilemezler (Gözler, 2000: 267). YSK 09.06.2007 gün ve K:359 sayılı kararı ile vermiş olduğu kararında, Karabük ili seçim çevresinden müracaat eden Cevat Erdoğan’ın başvuru belgelerini inceleyerek, Safranbolu Sulh Hukuk Mahkemesi’nin 16.05.2006 tarihli E: 2005/423, K: 2006/204 sayılı kararı ile Cevat Erdoğan’ın Türk Medeni Kanunu’nun 405. maddesi gereğince vesayet altına alınmasına karar verildiğini tespit ederek ilgilinin bağımsız milletvekili adaylığının iptaline karar vermiştir (Doğusoy-Telli, 2011:185).

Anayasanın 76’ncı maddesine göre, “taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar” milletvekili seçilemezler. Bu hükümden taksirli

suçlar hariç tutulmuştur. Ancak bu hükmün kapsamına her türlü suç girer. Maddede, “*toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar*” dendiğine göre, bu cezanın bir defada verilmiş olması gerekli değildir. Yani bir kişi hakkında değişik suçlardan ve değişik tarihlerde hükmolunmuş hapis cezalarının toplamı bir yılı buluyorsa bu durumda da o kişinin milletvekili seçilme yeterliliği yoktur (Onar, 1997: 415). Buna karşılık birden fazla hapis cezası almış kişinin toplam cezası 1 yılı bulmuyorsa o kişinin milletvekili seçilme yeterliliği vardır. Örneğin 11 kez suç işlemiş ve on bir defa birer ay hapis almış bir kişinin milletvekili seçilme yeterliliği vardır (Onar, 1997: 415).

Milletvekili seçilme yeterliliğine para cezası engel olmaz. Ancak, hükmolunan hapis cezasının 5237 sayılı TCK uyarınca para cezasına çevrilmesi durumunda, milletvekili seçilme yeterliliğinin tespitinde hükmolunan hapis cezasının mı, yoksa bu cezanın çevrildiği para cezasının mı esas alındığı sorunu ortaya çıkabilir . Bu soruya 5237 sayılı kanunun 50/5. maddesinde cevap verilmiştir. Bu maddeye göre, “uygulamada asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen para cezası veya tedbirdir”. O halde, para cezasına çevrilme durumunda hapis cezası değil, para cezası esas alınır . Para cezasının ise, milletvekili seçilme yeterliliğine bir engel oluşturmadığını yukarıda söylemiştik.

Milletvekili seçilmeye engel bir suçtan alınan hapis cezasının ertelenmesinin (tecil edilmesinin), milletvekili seçilme yeterliliği üzerindeki etkisi ne olur? Hapis cezası ertelenmiş olan kişinin milletvekili seçilme yeterliliği var mıdır? 765 sayılı eski TCK’ ya göre cezası ertelenmiş kişi yükümlülüklerine uygun davrandığı takdirde ceza hiç vuku bulmamış sayılıyordu. Bu nedenle ertelenmiş mahkumiyet milletvekili seçilme yeterliliğine engel teşkil etmiyordu. Ancak 5237 sayılı TCK’nın 51/8. maddesine göre, cezası ertelenmiş kişi, denetim süresi yükümlülüklerine uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır. Bu nedenle cezası ertelenen kişinin iyi halli olması durumunda cezası hiç vuku bulmamış sayılmayacak, sadece alternatif infaz yöntemi uygulanmış ve sonuç olarak ilgili kişi hüküm giymiş olacaktır. Bu nedenle artık cezası ertelenmiş olan kişi milletvekili seçilme yeterliliğini kaybetmiş olacaktır. Her iki kanun karşılaştırıldığında 765 sayılı yasanın daha lehe olduğu çok açıktır. Nitekim eski başbakanlardan Ahmet Mesut Yılmaz, başbakan olduğu dönemde ihaleye fesat karıştırmak suçu nedeniyle Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi’nde yargılanmış, AYM 2004/2 Esas ve 2006/3 Karar sayılı kararında; sanığın eyleminin 765 sayılı TCK’nın 240’ncü maddesine uymasına, 23 Nisan 1999 tarihinden önce gerçekleştirilmiş olmasına ve görevi kötüye kullanma suçunun 21.12.2000 günlü, 4616 sayılı yasanın 1’inci maddesinin 5. bendinde sayılan kapsam dışı suçlar arasında yer almamasına göre, 4616 sayılı yasanın 1 inci maddesine 4758 sayılı yasa ile eklenen 4. bend uyarınca,

davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine karar vermiş ve bu karara istinaden Ahmet Mesut Yılmaz 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan Milletvekili seçimlerinde aday olabilmıştır.

Bir kişi hakkında yabancı bir ülke mahkemesince verilen ceza mahkumiyeti de milletvekili seçilme yeterliliğine engel oluşturabilecektir.

Ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar her halükârda milletvekili seçilme yeterliliğinden mahrumdurlar. Anayasada her ne kadar, ağır hapis olarak nitelenen cezalara hüküm giyenlerin de milletvekili olamayacakları öngörülmekteyse de, 5237 sayılı TCK ile hapis, ağır hapis ayırımına son verilmiş ve 5252 sayılı TCK'nın Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunla da, kanunlarda öngörülen, ağır hapis cezalarının, hapis cezasına dönüştürülmüş olması nedeniyle bu anayasa hükmünün uygulama imkânı kalmamıştır (Atar, 2007: 201).

Anayasanın 76'ncı maddesine göre,

“zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla... hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler”.

Burada tartışılması gereken sorun şudur: Acaba, bu “yüz kızartıcı suçlar” Anayasanın 76'ncı maddesinde sayılan zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas suçlarından mı ibarettir, yoksa bunlara benzer başka suçlar da bu “yüz kızartıcı suçlar” kapsamına girer mi?

Anayasanın 76'ncı maddesinin ifadesine bakarsak “gibi” sözcüğünün kullanıldığını görürüz. Dolayısıyla 76'ncı maddede sayılan suçların örnek olarak sayıldığı, bu suçların sınırlı sayıda olmadığı, “yüz kızartıcı suçlar” kapsamına bunlara benzer başka suçların da katılabileceği düşünülebilir. Ancak kanımızca bu düşüncede isabet yoktur. Zira ceza hukukunda kıyas yasak olduğuna göre, ceza hukukuna ilişkin hükümlerin yorumlanmasında, “dar yorum” esası geçerlidir. Bu esastan hareket edilirse, “gibi” kelimesine dayanarak “yüz kızartıcı suçlar” kavramının kapsamını genişletmek mümkün değildir (Gözler, 2000: 270).

Nevzat Toroslu'nun belirttiği gibi, Türk Ceza Kanununda “yüz kızartıcı suçlar” diye bir kategori yoktur. Gerçekte, hemen hemen her suç, zaten gayri ahlâkî nitelik taşıdığından yüz kızartıcıdır. Suçları “yüz kızartıcı” ve “yüz kızartıcı olmayan” suçlar olarak ayırmak mümkün değildir (Toroslu, 1992: 20-22). Bununla birlikte Anayasa'nın 38. maddesinde belirtildiği üzere " Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur." Yine 5237 sayılı TCK'nın suçta ve cezada kanunilik ilkesi başlığı altında yer alan 2. maddesine göre "Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve

güvenlik tedbiri uygulanamaz..." Bu nedenle "gibi" ibaresinin *Ceza Hukuku*'ndaki kanunilik ve tipiklik ilkeleri düşünüldüğünde hiçbir anlamı yoktur.

"Gibi" edatının yorumu konusunda Danıştay ve Yargıtay içtihatlarında bir istikrar yoktur. Bununla birlikte YSK 12 Şubat 1985 tarih ve 76 sayılı kararıyla, yüz kızartıcı suçların maddede ismen sayılanlarla sınırlı olduğuna, "gibi" sözcüğünden hareketle bunların yenilerinin eklenemeyeceğine karar vermiştir.³

Bu tür suçlardan hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Buna karşılık, bu tür suçlara girmeyen ama toplam bir yıldan fazla hapis veya ağır hapis cezasından dolayı milletvekili seçilemeyenler, affa uğramışlar ise milletvekili seçilebilirler; yine böyle kişilerin cezasının bir yıldan az olması halinde ve hatta taksirli suçtan dolayı bir yıldan fazla bir mahkumiyet alınmışsa, affa uğranması şartına bile gerek kalmayacağı açıktır. Anayasanın 76'ncı maddesinde bu hususta açıklık yoksa da, 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'inci maddesinin f bendi oldukça açıktır. Bu bentte "affa uğramış olsa bile" seçilememe şartı sadece belli tür suçlar için öngörülmüştür (Gözler, 2000: 271).

Yukarıda sayılan milletvekili seçilemeyeceklerin dışında, bir grup vatandaş vardır ki, bunların seçilme yeterlilikleri vardır. Ancak, görevlerinden çekilmedikçe aday olma hakları yoktur. Anayasa'nın 76'ncı maddesine göre,

"hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 18'inci maddesi, çekilme işleminin tamamlanmasını değil, "görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmayı" aramaktadır. O halde, belirtilen kişilerin görevlerinden çekilmeleri için başvuruları yeterlidir. Çekilme işleminin tamamlanmış olmasına gerek yoktur.

Çekilme başvurusunun ne zaman yapılması gerektiği sorusunun cevabı 27 Ekim 1995 tarih ve 4125 sayılı Kanun ile değişik 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 18'inci maddesinde şu şekilde hükme bağlanmıştır:

Çekilecek kişiler bu başvurularını "genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce", seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde, yani erken seçim

³Yüksek Seçim Kurulunun 12 Şubat 1985 tarih ve 76 sayılı Kararı, Yüksek Seçim Kurulu Kararları: 1985 Yılı, Ankara, 1986, s.23-24.

durumunda ise, “yenileme kararının ilânından başlayarak yedi gün içinde” yapmaları gerekir. Milletvekili Seçimi Kanununun 19’uncu maddesi kural olarak ayrılma isteklerinin reddedilemeyeceğini öngörmektedir (Gözler, 2000: 272).

Bir kimsenin milletvekili seçilme yeterliliği konusunda şartları taşıyıp taşımadığına karar vermeye yetkili makam, seçimlerin genel yönetiminden sorumlu olan YSK’dır (m.79). O halde bir kimsenin milletvekili seçilme yeterliliği şartlarına sahip olup olmadığı konusundaki denetim nihaî olarak YSK tarafından yapılır. Bu denetimin nasıl yapılacağı 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda ve 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda düzenlenmiştir (Gözler, 2000: 273). YSK 14.03.2011 tarih ve K:197 sayılı kararı ile vermiş olduğu kararında Milletvekili seçilme yeterliliğine ilişkin şartları ve ilgili kanun maddelerini açıklamak suretiyle belirtilen özelliklere sahip olmayanların milletvekili seçilemeyeceklerini tespit etmiştir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 20 ve 21’inci maddelerine göre, milletvekili adayları İl Seçim Kurulları ve YSK’ca ilân edilmektedir. Bu Kanunun 22’nci maddesinde ise, adayların geçici olarak ilânından iki gün içinde il seçim kurullarına itiraz edilebileceği, il seçim kurullarınca en geç iki gün içinde bu itirazın karara bağlanacağı, ilgililerin bu kararlara karşı iki gün içinde YSK’ya itiraz edebileceği, YSK’nın bu itirazları üç gün içinde karara bağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca aynı Kanununun 23’üncü maddesi de, il seçim kurullarının kendi seçim çevrelerindeki adayların milletvekili seçilme yeterliliği şartlarını re’sen inceleyebileceklerini, bir noksanlık veya aykırılık görürlerse, iki gün içinde durumu YSK’ya bildireceklerini öngörmektedir. 4’üncü madde ise, kesinleşen adayların YSK tarafından Resmî Gazete ve radyo ile ilan edileceğini öngörmektedir (Gözler, 2000: 273). YSK 12.06.2007 gün ve 444 sayılı kararıyla, Kocaeli ili seçim çevresinden 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılacak olan milletvekilli seçimlerinde bağımsız aday olan Yaşar Sezgin’in başvurusunu kabul ederek, Resmi Gazete’nin 10 Haziran 2007 tarih, 26548 mükerrer sayısında aday olarak yayınlamış, ancak adayın Yargıtay 2007/ 298 E, 2007/ 2535 K. sayılı ilamıyla 2 yıl 6 ay hapis cezasına hüküm giydiğinin 11 Haziran 2007 tarihinde İl Seçim Kurulu tarafından kendisine bildirilmesiyle birlikte ilgiliyi milletvekili geçici aday listesinden çıkararak adaylığının iptaline karar vermiştir.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130’uncu maddesinin birinci fıkrasının 6 numaralı bendi “seçilme yeterliliğine” yapılacak itirazların seçilen kişiye verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17’ye

kadar YSK'ya yapılmasını öngörmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise, “seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle” “siyasî partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından” 7 gün içinde, YSK'ya itiraz yapılabileceğini hükme bağlamaktadır (Gözler, 2000: 274).

Aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre ise,

“Adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz”.

Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere, seçim yapıldıktan ve milletvekili seçilen kişiye tutanak verildikten sonra seçilen kişinin meclis seçilme yeterliliği şartlarına ilişkin olarak biri üç gün içinde yapılabilecek (olağan itiraz yolu), diğeri yedi gün içinde yapılabilecek (olağanüstü itiraz yolu) iki itiraz yolu öngörülmüştür (Onar, 1997: 435). Bu süreler içinde, milletvekili seçilen kişinin milletvekili seçilme yeterliliğine yönelik itiraz yapılmışsa, YSK, itirazdaki hususların kanıtlanması üzerine ilgili milletvekilinin seçim tutanağının iptaline karar verebilir. Buna karşılık, bu üç günlük ve yedi günlük süre geçtikten sonra bir milletvekilinin seçilme yeterliliğine itiraz edilmesi ve keza YSK'nın bu konuda karar vermesi mümkün değildir.

Bununla birlikte, önceden mevcut olduğu halde, seçimin yapılmasından, ilgili kişiye seçim tutanağı verilmesinden ve üç günlük ve yedi günlük sürelerin geçmesinden sonra öğrenilecek olan bir milletvekili seçilme yeterliliği engeli durumunda ne olacağı tartışmalıdır (Onar, 1997: 435). YSK genellikle, kanunlardaki seçilme yeterliliğine ilişkin emredici hükümlerin ihlâl edilip edilmediğini her zaman dikkate alabileceğine karar vermektedir. YSK bu durumları “tam kanunsuzluk” olarak isimlendirmekte, böyle durumları, itiraz sürelerinin geçmiş olmasına rağmen inceleyebileceğine karar vermektedir (Onar, 1997: 436).⁴

2.2.3 Genel Olarak İtiraz ve Şikâyet

YSK'nın yargısal nitelikli kararları, itiraz ve şikâyet üzerine ortaya çıkan seçim uyuşmazlıklarını çözümleyen kararlardır. İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, adaylığa ait itirazları, il seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilen kararlara karşı yapılan itirazları, il seçim kurulları tarafından

⁴Yüksek Seçim Kurulu'nun aksi yönde kararları da vardır. Örneğin 26 Aralık 1988 tarih ve 311 sayılı Kararı, Resmî Gazete, 11 Ocak 1989, Sayı 20046.

düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları, seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları inceleyip verdiği kesin kararlar yargısal nitelik taşırlar (Bingöl, 2007: 99). Bazı durumlarda itiraz ve şikâyet söz konusu olmasa bile kurul kendiliğinden harekete geçerek yargısal nitelikli karar alabilmektedir.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 110-132. maddelerinde itiraz ve şikâyet ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

İtiraz, kanunda belirtilen seçim kurullarının (sandık kurulu, ilçe seçim kurulu, il seçim kurulu, Yüksek Seçim Kurulu) işlem ve kararlarının kanuna uygun olmadığından bahisle kanunda adı sayılan kişilerin bir üst kurula yaptıkları başvurudur. Buna göre kanunda belirtilen kurulların kesin olmayan kararlarına karşı, seçme yeterliliğine sahip olan yurttaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ve milletvekilleri itiraz edebilirler.

İtiraz yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü olarak yapılan itirazlar gerekçesiyle birlikte tutanağa yazılır. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adres bilgileri yazılarak imza ettirilir. İmza bilmeyenlere parmak bastırılır. Kimliğini ispat edemeyenlerin delil ve gerekçe gösteremeyenlerin itirazları incelenmez ve bu gerekçe tutanağa yazılır. Yazılı itirazlarda da aynı şartlar aranır ve deliller itiraz dilekçesine eklenir. Her iki halde de itirazın alındığına ve hangi tarihte yapıldığına dair, itiraz edene alındı belgesi verilir. İtirazlarda, delillerin hangi makamlarda olduğunun bildirilmesi delil yerine geçer ve bu delili ilgili seçim kurulu temin eder. İtirazın şekli konusunda unutulmaması gereken diğer bir önemli husus ise YSK'ya yapılacak olan itirazların mutlaka yazılı olması gerektiğidir.

Bir kurulun kararını itiraz yolu ile inceleyen üst kurul, itirazı kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlemler hakkında da karar verir. Kurullar kararlarını salt çoğunlukla alırlar. Oyların eşitliği halinde, başkanın katıldığı taraf tercih edilir. YSK sadece, seçimin sonucunda verilecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde tam sayı ile toplanır. Diğer hususlarda kurul üye sayısının çoğunluğu ile toplanır.

İtiraz üzerine kesin olmayarak verilen kararlar itiraz eden hazır ise kendisine sözle bildirilir ve husus tutanağa bağlanarak imza altına alınır. İtiraz eden hazır değilse ve seçim kurullarının bulunduğu kasaba veya şehire muayyen bir adres göstermiş ise karar kendisine tebliğ olunur. Bununla birlikte kurulların kesin kararları tebliğ olunmaz. Ancak itiraz eden başvurduğu takdirde karar kendisine gösterilir ve istemi olması halinde kendisine bir suret de verilir. İtiraza ilişkin her türlü evrak, resim ve harçtan muaftır.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan olağan itirazın yanında seçim sonucuna doğrudan etki eden olay, karar ve işlemlere karşı da olağanüstü itiraz yolu öngörülmüştür. İl seçim kurulu tarafından tutanağın düzenlenmesinden itibaren 7 gün içerisinde seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle müracaat edilebilir. Olağanüstü itiraz sadece YSK'ya yapılır ve mutlaka yazılı olması gerekmektedir. Bununla birlikte kanun koyucu olağan itirazın aksine olağanüstü itiraza yetkili kişilerin kapsamını biraz daha daraltmaktadır. 298 sayılı kanunun 130/2 maddesine göre olağanüstü itiraz yoluna sadece siyasi partilerin il başkanları ve genel merkezleri ile bağımsız adaylar müracaat edebilmektedir. Son olarak YSK olağanüstü itirazı seçimin neticesine müessir gördüğü takdirde, itiraza konu karar ve tutanak hakkında daha önce herhangi bir alt kurul tarafından verilmiş kesin veya kesin olmayan kararların varlığını kendisine yapılan itirazın incelenmesine veya reddine sebep olarak görmemektedir.

Görüldüğü gibi olağan itiraz ve olağanüstü itiraz arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Olağan itirazda değişik durumlar için farklı süreler öngörülmesine rağmen, olağanüstü itirazda 7 günlük tek bir itiraz süresi belirlenmiştir. Olağan itirazlar kurulların kesin olmayan veya kesinleşmemiş kararlarına karşı yapıldığı takdirde incelenebilmektedir. Kesin veya kesinleşmiş kararlara karşı yapılan olağan itirazlar, “kesinlik” gerekçesiyle reddedilmektedir. Oysa olağanüstü itirazlarda verilmiş olan kararların kesin veya kesinleşmiş olup olmamasına bakılmaksızın incelenmesi mümkündür. Şekil açısından da olağan ve olağanüstü itiraz arasında farklılık bulunmaktadır. Olağan itiraz yazılı veya sözlü yapılabildiği halde, olağanüstü itirazın mutlak surette yazılı yapılması gerekmektedir. Olağanüstü itirazlar sadece seçim sonucuna etkili olay ve durumlara ilişkin olarak yapılmaktadır. Olağan itirazda böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Olağan itiraz seçim kanunlarında yer alan her itiraz nedenine dayanarak yapılabilmektedir (Bingöl, 2007: 108).

YSK itiraz üzerine itirazın reddine, itiraz hakkında karar verilmesine gerek olmadığına veya itirazın incelenmeksizin reddine, seçimin hükümsüz olduğuna, tutanağın iptaline, seçimin iptaline veya hatalı olarak verilen kararın kaldırılmasına karar verebilir (Bingöl, 2007: 104).

YSK, seçilen adayın seçilme yeterliğine sahip olmadığına veya oyların sayım, döküm ve hesabında tutulan tutanaklardaki hatalara istinaden yapılan itiraz üzerine, bu durumların tespit edilmesi halinde ilgili tutanağın iptaline karar verebilmektedir. Seçimin iptali ancak seçim sonucuna etkili olan olaylara dayandırılabilir. Seçim işlerinde yapılan yolsuzluklar seçimin sonucunu değiştirecek nitelikte değilse, buna dayanarak seçimlerin iptaline gitmek 298 sayılı kanunun 130/2 nci maddesindeki hükümle çelişir (Yavuz, 2004: 120).

YSK kararları verildikleri tarihteki hukuksal durumu tespit ederler. Kararlar tek seçim dönemi için kesindir. Yeni seçim döneminde YSK'nın önceki kararlarından farklı kararlar vermesi mümkündür. YSK'nın önceki kararları daha sonra yapılan seçim sonucu bakımından mutlak olarak bağlayıcılığından ve seçim tarihi yönünden maddi olay birliği bulunmadığından ötürü kesin hüküm varlığından söz edilemez (Kaçak ve Azapağası, 2004: 171–172).

Bununla birlikte YSK , bazı durumlarda aldığı duyumlara göre ortaya çıkan hukuka aykırılığı sürenin geçip geçmediğini dikkate almaksızın ele alarak karara bağlayabilmektedir. Adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin olarak yapılan itirazlar “Tam Kanunsuzluk” hali olarak kabul edilmekte ve süre sınırlaması olmadan incelenmektedir. Ancak kanunda açık olarak belirtilen bu dört durum dışında olağan ve olağanüstü sureler geçtikten sonra hangi sebeple olursa olsun itiraz etmek mümkün değildir. Genel kural bu olmakla birlikte YSK bu dört durum dışında kalan örneğin askerliğin yapılamaması veya kısıtlılık durumlarında da ‘Tam Kanunsuzluk’ içtihadına dayanarak milletvekilliği tutanağını iptal etmektedir. Tam Kanunsuzluk YSK'nın kendi içtihatları ile oluşturduğu bir ilkedir ve hangi aykırılıkların bu kapsama girdiğinin tespiti tamamen kurulun takdirine bırakılmıştır. YSK 1984 yılında vermiş olduğu bir kararında ‘Suruç İlçe Seçim Kurulu’nun itiraza konu olan Ağırtaş Köyü İhtiyar Meclisi üyelerinin belirlenmesi işleminin ... YSK'nın 26.03.1984 günlü 196 sayılı ilke niteliğindeki kararının ağır bir ihlali niteliğinde olması nedeniyle itirazın tam kanunsuzluk hali içinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.’ hususuna yer vererek ‘Tam Kanunsuzluk’ ilkesinin kapsamını kendi ilke kararına kadar genişletmiştir (Gönenc, 2008: 94).

Şikâyetin ne olduğu konusunda ise 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un 116. maddesinde ayrıntılı bir açıklama yapılmıştır. Buna göre şikâyet; kütüklerin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanlarıyla, kütüklerin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin ve il, ilçe, seçim kurullarıyla sandık kurullarının veya kurullar başkanlarının bu kanunun verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair muamelelerine veya herhangi bir kimsenin bu kanunun koyduğu yasak hükümlerine aykırı hareketlerine karşı bu işlemlerin, tedbirlerin sair muamelelerin düzeltilmesi, veyahut kanunun koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerin önlenmesi maksadıyla yapılan müracaatlardır.

Şikâyetin tanımından da anlaşılacağı üzere şikâyet itiraz gibi üst kurula değil bizzat işlemi yapan kişi veya kurula yapılmaktadır ve başvuran kanuna uygun olmadığını düşündüğü işlem ve kararların kanuna uygun hale getirilmesini istemektedir. Şikâyet

yetkisine sahip olan kişiler seçme yeterliliğine sahip yurttaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ve milletvekilleridir. İşlemi yapan veya kararı veren makam YSK ise müracaatların mutlaka yazılı olması gerekir. Diğer kurullara yapılan şikâyetler ise yazılı veya sözlü olabilir. Sandık kurullarının teşkiline dair, ilçe seçim kurulu veya başkanı tarafından yapılan işlemlerin düzeltilmesi için bu işlemlerin neticesinden itibaren en geç 2 gün içerisinde şikâyet yoluna başvurularak işlemin düzeltilmesi istenebilir.

Şikâyet kabul edildiği takdirde, şikâyete konu olan işlem veya tedbirler düzeltilir ve kanuna aykırı hareketler önlenir. Şikâyet kabul edilmediği takdirde, derhal tutanağa geçirilerek karara bağlanır. Bu kararın bir sureti şikâyetçiye verilir. Şikâyete ilişkin her türlü evrak, resim ve harçtan muaftır.

İşlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılan şikâyet ve itirazlar, oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmaz.

2.3 Yüksek Seçim Kurulu'nun Milletvekili Seçimi Sonrasında Milletvekilliğini Etkilemesi

2.3.1 Genel Olarak

1982 Anayasası'nın 79/2. maddesinde açıkça belirtildiği üzere seçim öncesinde ve süresinde olduğu kadar ‘... seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama... ‘ görevi Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere seçim yapıldıktan ve milletvekili seçilen kişiye tutanak verildikten sonra itiraza yetkili kişilerin, milletvekili seçimine veya kendisine tutanak verilen milletvekilinin seçilme yeterliliği şartlarını taşımadığına ilişkin yapmış oldukları itirazları inceleme yetkisi YSK'ya aittir.

2.3.2 Milletvekili Seçiminin İptali Sonucu Milletvekilliğinin Etkilenmesi

Seçim sonrasında TBMM'nin oluşması nedeniyle artık Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri sona erer ve geriye yönelik bir işlem yapmak söz konusu olamaz; yapılacak bir şey varsa bunu ancak TBMM yapabilir şekilde bir kanı, bir anlamda müeyyidenin gerçekleşmesini YSK gibi yargısal bir kurum yerine siyasi iradenin kontrolüne bırakmak anlamına gelir ki, bu hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmaz.

YSK'nın ülkenin tamamında yapılan seçimleri iptal etme yetkisinin bulunmadığı savının da hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. “Tam kanunsuzluk” yapılan seçimin tamamında söz konusu olmuş ise böyle bir durumda YSK her seçim çevresinde, ayrı ayrı da olsa

seçimleri iptal yetkisine sahiptir ve bu yetkisini kullanmasını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır. Zira YSK 02.12.2002 gün ve K: 978 sayılı kararıyla, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı Vecdi Gönül'ün ve aynı partinin Siirt ili ikinci sıra milletvekili adayı Öner Gülyeşil'in verdiği itiraz dilekçelerinin yapılan incelemesi neticesinde; Siirt ili Pervari ilçesi Doğan Köyünde toplam, 706 seçmenin kayıtlı bulunduğu 17,18 ve 19 numaralı sandıklarda, sandık kurullarının usulüne uygun bir şekilde oluşturulmadığını, yasal işlemlerin yapıp gerekli tutanakların tanzim edilmediğini, seçmenlere siyasi iradelerini ortaya koyacak olanak sağlanmadığını ve yine Kurtalan İlçesi Gözpınar Beldesi'nde seçim sandıklarının bulunduğu mahalde olay çıkarılıp okul binasının tahrip edildiğini, buradaki 45 numaralı sandığın kırıldığını ve seçime katılımın engellendiğini tespit ederek, yaşanan olayları seçim neticesine müessir olacak ve seçim işlemlerini tam kanunsuzlukla sakatlayacak nitelikte olaylar olduğuna hükmetmiş ve 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde Siirt ili seçim çevresinde yapılan seçimin 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu' nun 39/2-3. maddesi gereğince iptaline karar vermiş ve ayrıca seçimler sonucunda milletvekili seçilen Ekrem Bilek, Mervan Gül ve Memet Fadıl Akgündüz'ün milletvekili tutanaklarını iptal ederek, Siirt ilinde seçimlerin yeniden yapılmasını kararlaştırmıştır (Doğusoy-Telli,2011:371).

2.3.3 Milletvekili Seçim Tutanağının İptali Sonucu Milletvekilliğinin Etkilenmesi

YSK seçim öncesi ve seçim sırasında olduğu gibi seçimler tamamlandıktan sonra da milletvekilliğini etkileyebilmektedir. Burada unutulmaması gereken husus milletvekili seçilen kişinin bu yeterliliğini seçimden sonra kaybetmiş olması değil, adaylık ve seçim sürecinde gerekli nitelikleri taşımaması ancak bu durumun seçimlerden sonra öğrenilmesidir.

Milletvekili seçilme yeterliliği olarak Anayasa'da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve diğer kanunlarda ifade edilen şartların varlığı, seçilmeye engel oluşturur. Sayılan mevzuatta yer alan seçilme engelleri şunlardır;

- Türk vatandaşı olmamak
- Yaş'ın kanunda öngörülenden küçük olması
- En az ilkokul mezunu olmamak
- Kısıtlı olmak
- Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olmak
- Kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmak
- Seçilmeye engel olan suç işleme ve ceza alma

—Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giyme,

—Affa uğramış olsalar bile, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giyme.

Bu seçilme engelleri bulunmasına rağmen seçim sonucunda seçilen kişinin tutanağı YSK tarafından iptal edilmektedir.

Ancak buradaki tutanağın iptali işleminin ne zamana kadar yapılabileceği konusunda bir belirsizlik vardır. Anayasa'ya göre;

“Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulununundur”...

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14/9 uncu maddesi de;

“Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak,”... şeklinde düzenlenmiştir.

Netice itibariyle mevzuat hükümlerine bakıldığında tutanağın iptali işleminin süresi konusunda net bir ifade görülmemektedir. Ancak YSK böyle bir durumun varlığını tespit etmesi halinde olağan ve olağanüstü itiraz sürelerinin geçip geçmediğini dikkate almaksızın ‘ Tam Kanunsuzluk ‘içtihadına dayanarak milletvekilliğini iptal edebilmektedir. Dolayısıyla YSK tutanağın iptali için sınırlı bir süre ile bağlı değildir.

YSK'nın kararları seçim hukukunun canlı kaynağıdır. YSK kararları gelişen ihtiyaçlara göre her zaman değiştirilebilir nitelikte bir hukuk kaynağı olmak zorundadır (Yavuz, 1996: 3).

YSK'nın kararları verildikleri tarihteki durumu tespit eden kararlardır. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 132/4 maddesine göre, kararlar kesin olup, aleyhine hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz. Ayrıca Kurul'un 1999/234 sayılı kararında açıkça belirttiği gibi, YSK'nın kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi veya kararın düzeltilmesi talebinde bulunulamaz (Bingöl, 2007: 98).

YSK belirli bir hukuksal nedene dayanan bir itirazı karara bağladıktan sonra sonra içtihadın değişmesi durumunda dahi, itiraz konusunu yeniden ele alması mümkün değildir. Ancak unutulmamalıdır ki, YSK'nın kararları tek seçim dönemi için geçerlidir. Dolayısıyla yeni seçim döneminde itiraza engel bir durum söz konusu değildir (Yavuz, 1996: 4).

Sonuç olarak, YSK'nın gerek idari işlerinde, gerekse yargı işlerinde vermiş olduğu kararların il, ilçe seçim kurullarınca, siyasi partilerce ve vatandaşlarca bilinmesinin, seçimlerin, kanunlarda öngörüldüğü gibi, düzen ve doğruluk içinde sonuçlandırılmasına yardımcı olacağı kuşkusuzdur. Zira seçmen yeterliğini haiz her vatandaşın oyunu kullanmak suretiyle ülke idaresine katılması demokrasinin temel şartıdır. Bu şartın gerçekleşebilmesi bir bakıma seçim kanunlarının ve onların uygulanması biçiminin bilinmesine bağlıdır. Çünkü yanlış kullanılması nedeniyle sonuç doğurmayan bir yetki hak olmaktan çıkmaya mahkûmdur (Yavuz, 1993: 1). Bu nedenle YSK'nın hem seçimlerin idari yönetiminde hem de seçim sürecinde vermiş olduğu yargısal nitelikteki kararlarında tarafsızlığına gölge düşürmemesi, tüm seçmenlerin ve seçilenlerin demokratik bir hukuk devletinde seçme ve seçilme hak ve yetkilerini hiçbir kuşkuya yer bırakmadan kullanabileceklerinin teminatı olduğunu ispatlar nitelikte kararlar alması gerekmektedir.

2.4 YSK'nın Etki Doğurduğu Seçim ve Milletvekillikleri İle İlgili Emsal Durumlar ve Değerlendirilmesi

“Milletvekili seçilme yeterliliği” başlığını taşıyan Anayasa'nın 76'ncı, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun “Seçilme Yeterliliği” başlığını taşıyan 10'uncu ve “Milletvekili Seçilemeyecek Olanlar” başlığını taşıyan 11'inci maddeleri ve diğer kanunlarda ifade edilen;

“Türk vatandaşı olmama, yaşın kanunda öngörülenden küçük olması, en az ilkokul mezunu olmama, kısıtlı olma, yükümlü olduğu askerlik hizmetini

yapmamış olma, kamu hizmetlerinden yasaklanmış olma, seçilmeye engel olan suç işleme ve ceza almış olma”

şartlarının varlığı seçilmeye engel oluşturur. Söz konusu şartlar, daha önce de belirtildiği gibi, seçim hukukunda "tam kanunsuzluk" hali olarak tanımlanmaktadır.

Tam kanunsuzluk halleri herhangi bir ihbar, itiraz ve şikâyete ve de bir süreye bağlı olmaksızın, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında değerlendirilmesi gereken hallerdendir. Dolayısıyla her olayın, tam kanunsuzluk halini oluşturup oluşturmadığını ve seçim sonuçlarına etkili olup olmadığını Yüksek Seçim Kurulu tespit edecektir. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu, “tam kanunsuzluk” hallerinin varlığı durumunda itiraz veya şikâyet olmadan resen inceleme yapmakla görevlidir. Resen inceleme yapılan bir konuda süre sınırlaması da söz konusu değildir. Yüksek Seçim Kurulu bu durumu 2173 Sayılı İlke Kararıyla da “*Kanunsuzluk ve tam kanunsuzluk halleri; iddia ve itirazların süresine bakılmaksızın ve seçimlerin kesinleşmesinden sonra dahi, TC Anayasası'nın verdiği görev sebebiyle Yüksek Seçim Kurulu'nca her zaman ele alınıp karara bağlanabilir*” şeklinde açıkça ortaya koymuştur.

Daha önce de vurgulandığı üzere gerek anayasa ve gerekse diğer kanunlarla verilen “*seçim sonrasında, seçim konularıyla ilgili yolsuzlukların, şikâyet ve itirazların Yüksek Seçim Kurulu tarafından incelenip kesin karara bağlanması görevi*” özellikle “tam kanunsuzluk” halleri ile ilgilidir. Tam kanunsuzluk halleri seçimlerin dürüstlüğü ilkesini ortadan kaldıracak boyuttaki yolsuzlukları kapsamaktadır. Tam kanunsuzluk yapıldığını ihbar, şikâyet, itiraz, olağanüstü itiraz yollarından biriyle ya da kendiliğinden öğrenen YSK'nın hiçbir süreye bağlı olmadan, seçim öncesinde, sırasında veya sonrasında iddiayı, iddianın doğruluğunu, gerekirse delillerini de araştırıp toplayarak, inceleyip değerlendirmesi ve sonuca bağlaması zorunludur. Çünkü yapısında yolsuzluk bulunan hiçbir seçim, meşruiyet temeline oturtulamaz. YSK'nın kurulduğu günden bu yana verdiği ilke kararlarıyla oluşturduğu “*Seçim Hukuku*”nun gereği de budur. Bu nedenle yolsuzluğa ilişkin her iddiayı açıklığa kavuşturmak YSK'nın görevidir.

Kurul görevinde kabul ettiği hususları ele alırken, itiraz veya ihbarın süresinde olup olmadığını ikinci aşamada incelemektedir. İtirazların süresinde olması hallerinde oy birliğiyle, süresinde olmamakla birlikte "Tam Kanunsuzluk halinin varlığını kabul ettiği" durumlarda ise oy çokluğu ile işin esasına girmektedir. İşte bu üçüncü aşamada, hükümlülüğün seçilmeye engel olduğunun anlaşılması halinde, seçilenin tutanağının iptaline, aksi takdirde itirazın esastan reddine karar verilmektedir.

Anayasa'nın 79. maddesi açıkça seçim süresince olduğu kadar seçimden sonra da “seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karar bağlama” görevini YSK'ya vermiştir. YSK, başvuruyu süresinde olarak kabul ederse veya süresinde olmasa da yerleşik içtihadı gereği olarak “tam kanunsuzluk hali” sebebiyle esastan incelemeye alırsa, itiraz dilekçesinin bir suretinin, tutanağına itiraz olunan milletvekiline tebliğ edilecek olması, milletvekilinin bizzat veya vekil marifetiyle yazılı veya sözlü olarak savunma hakkını kullanabilecek olmasının “yasama dokunulmazlığı ile bağdaşmayacağı” benimseyerek bu sonuca varmıştır. Oysa Anayasa'nın 83. maddesinde belirtilen, meclis kararı olmadıkça “*tutulamama*”, “*sorguya çekilememe*”, “*tutuklanamama*”, ve “*yargılanamama*”, “*ceza hükmünün yerine getirilmemesi*” halleri ile Yüksek Seçim Kurulunca isteğe tabi olarak iddiayı cevaplamaya davet edilme arasında benzerlik kurabilmek mümkün değildir. YSK'ca yapılan inceleme, ceza soruşturması veya kovuşturması olmadığına göre, bu incelemenin yasama dokunulmazlığı ile bağdaşmayacağı söylenemez.

YSK Anayasal düzende yer almasından günümüze kadar, “Tam Kanunsuzluk” olarak kabul edilen seçilme engellerine ilişkin birçok karar almıştır.

YSK ilk kez **Ahmet Fehmi Işıklar** olayında (1988/311) konuyu milletvekilliği açısından tartışmış, seçimden önce var olan ancak seçimden sonra ortaya çıkan bir neden dolayısıyla milletvekilliğinin düşmesine TBMM'nin karar verebileceğini belirtmiştir. Bu karar öğretide eleştirilmiştir (Onar, 1997: 436–438). YSK **Ahmet Karavav** olayında (1996/71), tutanağın iptaline karar vermemiş olsa da, içtihadını değiştirmiş ve milletvekilleri açısından tutanağın iptaline karar vermeye yetkili olduğunu ifade etmiştir. **Bahattin Şeker** olayında (1999/371), kişinin askerlik yükümlülüğünü yerine getirmediği milletvekili seçildikten sonra öğrenilmiş, YSK somut olayda kendisini yetkili görerek Şeker'in tutanağını iptal etmiştir. **Merve Safa Kavakçı** olayında ise, kişi seçildikten sonra Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybetmiş, YSK seçimden sonra ortaya çıkan bu neden dolayısıyla kendini yetkili görmeyerek, Kavakçı'nın milletvekilliğinin düşmesine TBMM'nin karar verebileceğini karara bağlamıştır (Onar ve Gönenç, 2002: 30). Son olarak 2011 yılında Diyarbakır İli Seçim Çevresinden milletvekili seçilen **M. Hatip Dicle**'nin milletvekilliği tutanağını iptal etmesi de uzun süren tartışmaları beraberinde getirmiştir.

İlk olarak üzerinde durulması gereken karar, YSK'nın 1988/311 sayılı 29 Kasım 1987'de 18. dönem milletvekili seçimlerine ilişkin Fehmi Işıklar kararıdır. Fehmi Işıklar hakkında, ne milletvekili adaylarının geçici ve daha sonraki kesin ilanı üzerine, ne de milletvekili seçildikten sonra 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 37'nci maddesi

gereği olarak radyo ve televizyon ile Resmi Gazetede yapılan ilan ve yayınlarda) adaylığına veya milletvekilliği tutanağına yapılmış bir itiraz bulunmaktadır.

Ancak, Adalet Bakanlığı tarafından 22.11.1988 tarihinde, alınan bir duyuma ve bununla ilgili belge ve bilgilere işaret edilerek, 18. Dönem Bursa Milletvekili Ahmet Fehmi Işıklar'ın; Bakırköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 03.07.1981 gün ve 1980/440-1981/311 Sayılı kararıyla 6 ay hapis ve 500 lira ağır para cezasına; İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 28.12.1982 gün ve 1982/461-1982/690 Sayılı kararıyla 6 ay hapis ve 100 lira ağır para cezasına; Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin 16.10.1980 gün ve 1980/51-1980/261 Sayılı kararıyla 1 yıl hapis ve 500 lira ağır para cezasına kesin hüküm giyerek, bu cezaların içtima ettirilmesi sonunda toplam 1 yıl 12 ay hapis ve 600 lira ağır para cezası olarak belirlenen cezanın 1.8.1979-22.8.1979 ve 24.11.1983-24.7.1984 tarihleri arasında infaz edildiği ve ayrıca İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin 23.1.1980 gün ve 619-3 Sayılı kararı ile 16 gün hapis cezasına hüküm giydiğinin anlaşıldığı belirtilerek, bu durumun 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'inci maddesi gereğince incelenmesi ve sonucundan bilgi verilmesi YSK'dan istenmiştir.

YSK da bu konuda detaylı bir değerlendirme yaparak 26.12.1988 tarihinde kararını vermiştir. YSK, önüne gelen söz konusu meselede, öncelikli problemin olağan ve olağanüstü itiraz süreleri geçtikten ve tutanak kesinleştikten sonra yapılan itiraz üzerine tutanağın iptaline karar verip veremeyeceği olduğunu belirtmiştir.

YSK, Işıklar kararının gerekçelerini sıralarken bir taraftan da Anayasa'nın 83. maddesine dayanmıştır. Anayasa'nın 83. maddesinin 3. fıkrası, TBMM üyesi hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesini üyelik sıfatının sona ermesine bırakmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu, söz konusu mahkûmiyetin infazına milletvekilliği sıfatı engel olduğuna göre, seçimden önce infaz edilmiş mahkûmiyetin de, milletvekili sıfatının sona ermesi ile sonuçlanacak ve bu anlama gelecek tutanak iptaline yol açamayacağını; milletvekilliği sıfatını korumak için mahkûmiyetin infazını önleyen, erteleyen Anayasa'nın, seçimden önce infaz edilmiş bir hükümlülüğün, milletvekilliği sıfatının kaybedilmesine yol açacak bir işleme konu edilmesine izin vermesinin söz konusu olamayacağını kararına gerekçe olarak ileri sürmüştür.

YSK, seçilme yeterliğine de ilişkin olsa da, itiraz sürelerinin geçmesinden sonra yapılan itiraz ve ihbarların dikkate alınmayacağını ve seçim tutanaklarının iptal edilemeyeceğini kararlarında vurgulamış olmasına rağmen, zamanla bu görüşünü değiştirmiş ve "tam kanunsuzluk" hallerinde tutanağın iptal edilebileceğine karar vermiştir.

Görüldüğü gibi, YSK, Işıklar kararında bir milletvekilinin TBMM üyeliğinin düşmesine yalnız TBMM tarafından karar verilebileceğini, seçimden önce mevcut veya sonradan vaki mahkûmiyetine dayanılarak onun üyelik sıfatının ortadan kalkması ile sonuçlanacak hiçbir uygulama yapılamayacağını oyçokluğu ile kararlaştırmıştır. Ancak çoğunluğun savunduğu gerekçeler bu konudaki düzenlemeleri “kanuna karşı hile” ile bertaraf etme şeklinde kendisini göstermektedir. Karşı oy sahipleri de kanuni düzenlemelerde ve YSK’nın yerleşik içtihatlarında yer alan hususların kararda göz ardı edildiğini muhalefet şerhinde açıkça belirtmişlerdir.

Dikkat çekici bir diğer karar YSK’nın 1996/71 sayılı Ahmet Karavar hakkındaki kararıdır (Bingöl, 2007: 153). Ahmet Karavar’ın seçiminden ve hatta adaylığından önce kesinleşmiş, seçilmeye engel hükümlülüğü bulunduğu, ömür boyu hapis cezasına mahkûm edildiği, kamu hizmetlerinden yasaklandığı belirtilerek 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesi uyarınca seçilme yeterliği bulunmadığından, milletvekilliği mazbatasının iptali bir dilekçeyle YSK’dan istenilmiştir. YSK da, 06.01.1996 gün ve 19/16 Sayılı Ara Kararı ile ilgili hakkında Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 08.11.1979 gün ve 10/169 Sayılı Kararın kesinleşme ve infaz şerhini ihtiva eden tasdikli bir örneğini ilgili mahkemeden istemiş ve 04.01.1996 gün ve 30/19 Sayılı Ara Kararı ile de Şanlıurfa İl’inden milletvekili seçilen Ahmet Karavar’a ihbar dilekçeleri ve söz konusu mahkûmiyete ilişkin ilamın birer örneğini tebliğ etmiş ve yazılı savunmasını istemiştir. Ahmet Karavar, süresi içerisinde YSK’ya gönderdiği 29.01.1996 günlü savunma yazısında, Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 08.11.1979 gün ve E:1979/10, K: 1979/169 Sayılı kararıyla mahkum olduğunu, bu kararın kesinleşerek 17.04.1984 tarihinde infaz edildiğini, ancak Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 1996/23 Sayılı ilamı ile sabıka kaydının silinmesine ve memnu haklarının iadesine karar verildiğini, ayrıca Anayasa gereğince yemin etmiş ve milletvekilliği kesinleşmiş olan bir milletvekilinin mazbatasının iptaline karar verme yetkisinin YSK’ya ait bulunmadığını, YSK’nın bu konuda emsal kararları bulunduğunu ileri sürerek itirazın reddine karar verilmesini istemiştir. YSK da gerekli bilgi ve belgelerin karar vermeye yeterli bulunduğu kanısına varmış, Ahmet Karavar’ın savunmasında ileri sürdüğü hususları ele alarak konuyu incelemiştir. Bu inceleme neticesinde, bundan önceki döneme ilişkin Işıklar Kararı’ndaki anlayışından “tam bir dönüş” yaparak karar vermiştir. Yine bu olayla aynı dönemde olan, ancak daha sonra ortaya çıkan “Şeker Kararı”yla da benzeşmeyen, hatta çelişen bir karara imza atmıştır.

Ahmet Karavar savunmasında Anayasa gereği yemin etmiş ve milletvekilliği kesinleşmiş olan milletvekilinin mazbatasının iptaline karar verme yetkisinin Yüksek Seçim

Kurulu'na ait bulunmadığını ileri sürdüğünden, Yüksek Seçim Kurulu'nca öncelikle bu konuya ilişkin Anayasa ve kanun maddeleri incelenmiştir.

YSK önce “Yasama Dokunulmazlığı” başlığını taşıyan Anayasa'nın 83. maddesini ele almış, birinci fıkradaki, milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden dolayı sorumlu tutulamayacaklarına ilişkin düzenlemenin olayda uygulanmasının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı (Anayasa'nın 14. maddesindeki istisna saklı) ve yargılanamayacağı düzenlenmiştir. Bu fıkra, işlenmiş bir suç nedeniyle milletvekili hakkında ceza soruşturma ve kovuşturma yapılması şartını düzenlemekte olup, olayda bir ceza soruşturma ve kovuşturması değil milletvekili seçiminden önce kesinleşmiş ve infaz edilmiş bir mahkûmiyetin seçilmeye engel olma niteliği tartışıldığından bu fıkranın da olaya uygulanamayacağı ileri sürülmüştür. Maddenin üçüncü fıkrasında, milletvekili seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesinin üyelik sıfatının sona ermesine bırakılacağı, dördüncü fıkrasında, hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılacak milletvekilinin yeniden seçilmesi halinde bu soruşturma veya kovuşturmanın sürdürülebilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması gerektiği hükme bağlanmıştır. YSK da, mevcut olayda mahkemece verilmiş bir cezanın yerine getirilmesinin söz konusu olmadığını, maddenin gerekçesinde sözü geçen cezanın milletvekili niteliğini kaybettiren bu ceza olmadığını, milletvekili seçilmeye engel olmayacak nitelikte bir ceza olduğunu belirtmiştir.

YSK dördüncü fıkraya ilişkin olarak da, ortada yapılması gereken bir ceza soruşturma ve kovuşturması söz konusu olmadığından bu fıkra hükmünün de konuyla ilgisinin bulunmadığını ileri sürmüştür. Sonuç olarak, konunun Anayasa'nın 83. maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığıyla ve TBMM'nin görev alanıyla ilgisi olmadığını belirtmiştir.

YSK da kararında, gerek eski metnin, gerekse yeni metnin içeriğinden anlaşılacağı gibi, bu hükme göre “milletvekilliğinin düşmesinin”, milletvekili seçilmeden önceki mahkûmiyet ile ilgili bulunmadığını, milletvekili seçildikten sonra kesin olarak hüküm giyme şartına bağlı olduğunu, değiştirilen metinde de TBMM'nin karar vermesine gerek görülmediğini, dolayısıyla milletvekilinin milletvekili seçilmeden önce seçimine engel mahkûmiyetinden dolayı karar vermeye TBMM'nin yetkili bulunduğuyla ilişkin bir hüküm bulunmadığını belirtmiştir. Yüksek Seçim Kurulu, Anayasa'nın 79. maddesinin açıkça, seçim süresince olduğu kadar seçimden sonra da “*seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ...*” görevini YSK'ya verdiğini,

madde metninde geçen "yolsuzluk" deyiminin, kuşkuya yer olmayacak biçimde, seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğunu ifade ederek, yine Anayasa'nın 76. ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesi ile bağlantı kurmuş, Anayasa'nın "Milletvekili Seçilme Yeterliği" başlığını taşıyan 76. maddesinde "... taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler." hükmünün yer aldığını; 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesinin (e) bendinde de aynı hükme yer verildiğini, dolayısıyla bu hükümlerde yer alan hususun Anayasa'nın 79. maddesindeki "... seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar..." kavramı içindeki kanuna aykırılıkları oluşturduğunu ifade etmiştir.

Ahmet Karavar savunmasında, milletvekilliğinin kesinleşmesinden sonra "Yüksek Seçim Kurulunun yapılan itirazı incelemeye yetkili bulunmadığına" ilişkin emsal kararların varlığından da söz etmiştir. YSK da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun, seçimin veya tutanağın iptali başlığını taşıyan 39. maddesinde; oyların döküm, sayım ve partilere dağılımına ilişkin itirazlar sebebiyle yapılan yeni sayım ve döküm sonuçlarına göre milletvekili tutanaklarının iptaline değinildikten sonra dördüncü fıkrasında "yukarıdaki fıkralar dışında milletvekillerinden bir veya birkaçının tutanaklarının iptaline karar verildiği takdirde..." hükmüne yer verildiğini; normal itiraz sebepleri sayıldıktan sonra getirilen bu hükmün milletvekili seçildikten, tutanak verilip kesinleştikten sonra, mutlak iptal sebeplerinden birinin tespiti halinde verilecek tutanak iptal kararlarını amaçladığını; aynı Kanunun 42. maddesinde bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağını belirtildiğini; sözü geçen 298 Sayılı Kanun'un 130. maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ilişkin iddialarla itiraz olunabileceğinin hükme bağlandığını; söz konusu 130. madde hükmünün tüm seçimlere uygulanan ortak bir hüküm olduğunu ileri sürmüştür. YSK daha önce verdiği birçok kararı emsal göstererek, süregelen içtihatlarında, tam kanunsuzluk halleri neden gösterilerek yapılan itirazları "süre kaydı aramaksızın" kabul ettiğini ve tam kanunsuzluk halinin varlığını tespit ettiği zaman da seçilenin tutanağının iptaline karar verdiğini belirtmiştir (YSK'nın 19.11.1961 gün ve 360, 14.11.1975 gün ve 439, 21.08.1989 gün ve 1457/1367, 17.03.1990 gün ve 79/63, 10.02.1990 gün ve 34/24, 30.03.1991 gün ve 63/46, 07.02.1993 gün ve 14 Sayılı Kararları). YSK'nın kararda yer verdiği aşağıdaki ifadelerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir;

“Bu kararların istisnasını oluşturan 26.12.1988 gün ve 311 sayılı kararda da ilke olarak seçilmeye engel mahkûmiyet sebebiyle seçimden sonra seçilenin tutanağının iptaline karar verilebileceği kabul edilmiş ancak bu ilkenin milletvekilleri için değil de yerel idare organlarına seçilenler hakkında uygulanabileceği benimsenmiştir.” “Yukarda da belirtildiği üzere 298 sayılı Kanunun 130 uncu maddesi 2839 sayılı Kanunun 42 ve 2972 sayılı Kanunun 36 ncı maddesi yoluyla tüm seçimler hakkında uygulanan ortak bir hüküm olduğundan tam kanunsuzluk halleri sebebiyle seçimlerden sonra tutanağın iptali konusunda yerel idare organları ile milletvekili arasında bir ayırım yapmak seçim hukuku yönünden olanaksız görülmektedir.”

“Açıklanan nedenlerle seçimden önceki kesin ceza mahkûmiyeti sebebiyle milletvekili Ahmet KARAVAR hakkındaki itirazın (ihbar) incelenmesinin Yüksek Seçim Kurulunun görevi ve yetkisi içinde bulunduğuna karar verilerek işin esası incelendi.”

Görüldüğü gibi, emsal gösterdiği söz konusu kararlara istisna olarak da Işıklar Kararını vermiştir. Birçok kararında (YSK Kararı 2000/667-729-731, YSK Kararı 2003/350-383, YSK Kararı 1999/262, YSK Kararı 1999/1464, YSK Kararı 2002/194-274-987, YSK Kararı 2003/232) memnu hakların iadesi kararının geriye yürüyemeyeceğini, ancak ilgili kişinin sonraki seçimlere seçilme yeterliliğine sahip bir kimse olarak katılabileceğini belirten YSK, savunmada yer alan memnu hakların iadesine ilişkin kararı da şu şekilde değerlendirmiştir (Tandoğan, 2004: 257-259);

“İlgili, memnu hakların iadesi kararı olduğunu bu nedenle ortada seçimine engel bir mahkûmiyetten söz edilemeyeceğini de ileri sürmüşse de seçildiği tarih olan 24.12.1995 tarihinden sonra 23.01.1996 tarihinde Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinden aldığı memnu hakların iadesine ilişkin karar seçim hukuku yönünden seçilme engelini ortadan kaldırmamaktadır. Asıl olan kişinin seçim tarihindeki hukuki durumudur. Söz konusu karar adı geçen karar tarihinden sonra katılacağı seçimlerde göz önüne alınabilecektir.”

Ahmet Karavar hakkında Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 08.11.1979 tarih ve E:1979/10, K: 1979/169 Sayılı Kararıyla kesinleşip çektirilen hükümlülüğünün 1 yıl hapsi 6136 Sayılı Kanuna aykırı silah taşımaktan; 4 ayı da kendisini hapis veya

tutuklanmaktan kurtarmak amacıyla zabıtaya silahlı direnmek suçlarından olduğu, olayda kullanılan silahın kolluk kuvvetlerince elde edilerek adliye emanetine alındığı ve hükümlerle birlikte zoralımına karar verildiği karardan anlaşılmaktadır.

YSK söz konusu hapis cezalarına ilişkin yaptığı detaylı incelemeyle, Karavar'ın hükümlülüğünün 1 yıldan fazla hapis cezası olmasının, süre itibarıyla Anayasa'nın 76. maddesiyle, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesinde öngörülen, "seçilmesine engel sebep" niteliğinde görüldüğünü ancak, 11.07.1992 tarihinde yürürlüğe giren 3831 Sayılı Kanun'un 1. maddesiyle 6136 Sayılı Kanun'a eklenen Geçici 8. maddede yer alan,

"6136 sayılı Kanun kapsamına giren ruhsata bağlanmamış ateşli silahlar ve mermiler ile 765 sayılı Türk Ceza Kanununda belirtilen dinamit, bomba veya benzeri yakıcı, yıkıcı veya öldürücü alet veya her türlü patlayıcı maddeyi bulunduranlar; bunları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 30 gün içinde mülki makamlara teslim ettikleri takdirde, haklarında takibat yapılmaz. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar kendiliğinden kanunda sayılan silah ve aletleri teslim edenler hakkında yapılan tahkikatlar düşer"

hükmüyle lehe bir durumun oluştuğunu, lehe hükümlerin de, TCK'nın 2/2 maddesinde öngörülen ve ceza hukukunun ana kurallarından olan "sonradan yürürlüğe giren lehe yasanın geçmişe uygulanabilirliği" ilkesi uyarınca kesinleşmiş ve infaz edilmiş önceki mahkumiyet hükümlerine de uygulanmasının kanun gereği olduğunu, buna göre, ruhsatsız silah taşımak suçuna ilişkin önceki mahkumiyetinin, suç tarihine ve silahın elde edilerek zoralımına hükmedilmiş bulunması karşısında, mahkumiyet hükmünün bütün neticeleri ile ortadan kalkıp, kalkmadığı hususunun tespit edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Hükümlüye ait suça konu silahın önceden adliye emanetine alınıp zoralımına karar verildiğini, dolayısıyla hükümlünün silahını sonradan yürürlüğe giren 3831 Sayılı Kanun'un belirlediği biçimde ve zamanda ilgili makamlara haber vermesinin veya tesliminin maddeten mümkün olmadığını, bunun doğal sonucu olarak da Karavar'ın silahını kendiliğinden teslim ettiğinin varsayılarak yukarıda sözü edilen Geçici 8. madde uyarınca, geçmiş hükümlülüğün tüm sonuçları ile ortadan kaldırılmış olduğunun esas alınmasını ve gereğinin yapılmasını, Yargıtay Ceza Daireleri ile Ceza Genel Kurulu'nun bu konudaki yerleşmiş uygulamaları da aynı doğrultuda olduğunu belirterek kararının gerekçesi olarak ortaya koymuştur. Bu değerlendirme sonucunda da, Karavar'ın yasak silah bulundurma suçundan dolayı hükümlülüğünün ortadan kalkmış bulunması, kalan (memura silahlı

direnmeden) 4 aylık hapis cezasına hükümlülüğün de milletvekili seçilmesine engel oluşturmadığına karar vermiştir.

Bahattin Şeker de Ahmet Karavar ile aynı dönemde yani 20. Dönem Milletvekili Seçimlerinde, Doğru Yol Partisi'nin adayı olarak Bilecik ilinden milletvekili seçilmiş ve mazbatasını alarak TBMM'de görevine başlamıştır. Daha sonra Bahattin Şeker'in 1988 yılında yapmış olduğu *dövizle askerlik hizmetinin gerçeğe aykırı bilgi ve belgelere dayandığı* iddia olunmuş ve bu iddialar doğrultusunda ilgilinin 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun ek 1. maddesi gereğince dövizle askerlik hizmeti kapsamından çıkarılmasına karar verilmiştir. Bahattin Şeker bu işleme karşı, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde dava açmış ancak açılan dava işlemin hukuka uygun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. AYİM'in kararının bu şekilde kesinleşmesinden sonra YSK, konuyu tam kanunsuzluk kapsamında incelemeye yetkili olup olmadığı hususunu değerlendirmiş ve kararında aşağıdaki gerekçelere yer vermiştir:

'298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130 uncu maddesinin sondan bir önceki fıkrasında; '... Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğu'na ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir.' hükmü yer almıştır.

Kurulumuzca öncelikle süreye bağlı olmaksızın incelenebilecek tam kanunsuzluk durumları kapsamı içinde 130 uncu maddede sayılmayan 'Askerliğini yapmış olmak' koşulunun olayda tam kanunsuzluk kapsamında düşünülüp düşünülemeyeceği ve yukarıda belirtilen ilgili kuruluş ve makamların başvurularının incelenip incelenemeyeceği üzerinde durulmuştur.

298 sayılı Kanunun yukarıda yazılı hükmüyle ilgili maddenin 2234 sayılı Kanunla değiştirildiği ve bu Kanunun 31.05.1979 gün ve 16651 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiği; askerlik hizmetini yapmamayı milletvekili seçilmeye engel sayan Anayasanın 76 ncı maddesinin ise 2709 sayı ile 07.11.1982 tarihinde Kabul edildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, 298 sayılı Kanundan sonra yürürlüğe giren ve aynı konuyla ilgili olan Anayasanın 76 ncı maddesinin, uygulamada sonraki kanun hükümlerinin geçerli olduğu ilkesi ışığında değerlendirilerek askerlik koşulunun da, tam kanunsuzluk kapsamında incelenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.' (www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contri)

bution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-1585-karar.htm Erişim: 11.04.2015).

Yukarıdaki gerekçelerle YSK, tam kanunsuzluk hali olarak gördüğü somut olayda, Bahattin Şeker'in milletvekili tutanağını, seçim tarihinde milletvekili seçilme koşullarını taşımaması nedeniyle 16 Mart 1999 tarih ve 1999/371 sayılı kararıyla iptal etmiştir.

İstanbul Milletvekili Merve Safa Kavakçı'nın Amerikan vatandaşlığıyla ilgili yayınlar sebebiyle YSK tarafından milletvekilliğinin düşürülmesi istenmiş, YSK 13.05.1999 gün ve 99/12827 sayılı BK Kararı ışığında seçimden sonra oluşan seçilme yeterliğinin kaybı nedeniyle Merve Safa Kavakçı'nın milletvekilliğinin düşürülmesine karar verme yetki ve görevinin TBMM'ye ait olduğuna karar verilmiştir.

İlgili olayda YSK'nın 08.05.1999 gün ve 1409 sayılı ara kararı ile başlatılan araştırma üzerine YSK, konunun milletvekili seçilme yeterliği yönünden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıyla ve bu vatandaşlığın kaybedilme tarihi ile ilgili olduğu kanaatine varmış, 1999/1585 numaraları kararında aşağıdaki hükmü vermiştir:

'Anayasa'nın 76. maddesinde milletvekili seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak, 30 yaşını doldurmuş bulunmak, askerlik hizmetini yapmış olmak, kısıtlı olmamak ve yine madde metninde sayılan cezalara hükümlü bulunmamak gerektiği belirtilmiş, 79. maddesinde de seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama yetkisi ve görevinin Yüksek Seçim Kuruluna ait olduğu açıklanmıştır.

Madde metninde geçen yolsuzluk deyiminin seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğu açıktır.

Ancak, Yüksek Seçim Kurulunun bu yetki ve görevinin uygulama zamanının belirlenmesi olayımızda önem kazanmaktadır.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 42. maddesinde, bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130. maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialarla itiraz olunabileceği hükme bağlanmıştır.

Madde metninden açıkça anlaşılacağı üzere seçimden önce var olan seçilme yeterliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin seçimden sonra herhangi bir yolla öğrenilmesi üzerine konunun Yüksek Seçim Kurulunca inceleneceği, seçimden sonra oluşacak bir yetersizlik nedeniyle alınacak kararın ise Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunun kabulü gerekir.

Nitekim, Anayasanın 127. maddesinde de mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarını kazanmaları ve kaybetmelerinin yargı kararı ile gerçekleşeceği belirtilmiş bu hükmün uygulanmasında organlık sıfatının kazanılmasına ilişkin seçimler ve seçim işlerinden çıkan uyumsuzluklar Yüksek Seçim Kurulu ve alt seçim kurullarınca denetlendiği halde seçimden sonra oluşan seçilme yeterliğinin kaybına ilişkin uyumsuzluklar sebebiyle organlık sıfatının kaybına 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun Ek-2 nci maddesi uyarınca Danıştay'ca karar verilmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu süregelen içtihatlarında yukarıda belirtilen ve tam kanunsuzluk olarak adlandırdığı iddialarla yapılan itirazları seçimden önce olmak koşuluyla süre kaydı aramaksızın incelemiştir (Yüksek Seçim Kurulunun 11.02.1996 gün ve 71, 16.03.1999 gün ve 194 sayılı kararları).

Olayda, Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığını kaybettiğine ilişkin 99/12827 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı aday listeleri kesinleştikten, 18 Nisan 1999 tarihinde Milletvekili Genel Seçimleri yapıldıktan sonra 16.05.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunduğundan seçilme yeterliğinin kaybının seçimlerden sonra oluştuğunun kabulü gerekir.

Bu durumda, Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğinin düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84. maddesi ışığında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğuna karar verilmelidir'
(www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-1585-karar.htm Erişim: 03.04.2014).

Burada tartışılması gereken husus TBMM'nin nasıl böyle bir karar verebildiğidir. Milletvekili seçilme yeterliliğini kaybeden bir kişinin vekilliğinin düşmesi TBMM üyelerinin iradesine bırakılmıştır. Peki yapılan oylama neticesinde Merve Sefa Kavakçı'nın milletvekilliğinin düşürülmemesi yönündeki oylar çoğunlukta olsaydı ne olacaktı? Böyle bir durumda seçilme yeterliliğine sahip olmayan bir kişinin milletvekili olması gibi Anayasa'ya

ve kanunlara aykırı bir durum ortaya çıkacaktı. Dolayısıyla olması gereken vatandaşlıktan çıkarma kararının TBMM (Başkanı'na değil de) Genel Kurulu'na bildirildiği gün milletvekilliği statüsünün kendiliğinden ortadan kalkmasıdır.

Bu arada Anayasa'nın 84. maddesinde düşme nedeni olarak milletvekili adaylığının sahte bilgi ve belgelere dayanması, milletvekili seçildikten sonra milletvekili yeterliliğinin kaybı, ölüm, Cumhurbaşkanı seçilme, vatandaşlığın kaybı gibi sonradan ortaya çıkan nedenler sayılmamıştır. Bu durumlarda da TBMM Başkanı'nın yapacağı en fazla durumu TBMM Genel Kurulu'na bildirmek olabilir ki, o da anayasal değil teamüli bir gereklilik olabilir. 84. maddede belirtilen ve sonradan ortadan kalkan yeterliliğin tek örneği mahkeme kararıdır (ki bu 84.maddede kesin hüküm giyme olarak sayılmıştır). Buradaki “kesin hüküm” ibaresinden kasıt da ilgili milletvekili hakkında ya kısıtlama kararının çıkarılması veya dokunulmazlığı kaldırılıp (veya bakan ise göreviyle ilgili suçundan dolayı meclis soruşturması/m.100 yoluyla Yüce Divan'a sevk edilip) yargılanması sonucu ancak milletvekilliği adaylığına engel bir suçtan kesinleşmiş mahkumiyet kararı verilmesidir. 84.madde bu durumda milletvekilliği düşme anını TBMM Genel Kurulu'na bildirilme günü olarak belirlemiştir. Yani TBMM Genel Kurulu'nun bizzat 84. maddede yazan bu konuda dahi iradesine başvurulmamaktadır.

Yine milletvekilliği sıfatı ile ilgili benzer bir olay da 09.03.2003 tarihinde Siirt ilinde yapılan seçimlerle ilgi yaşanmıştır. Siirt seçimleri ile ilgili olarak YSK'ya yapılan başvurularda aşağıdaki sebepler itiraz olarak sunulmuştur;

- “03 Kasım 2002 seçimlerinde aday listelerinin kesinleşmiş olduğu, yeniden ve dışardan aday gösterilerek listelerin değiştirilemeyeceği”,
- “Listedeki boşalmaların ancak alt sıradan kaydırma yolu ile doldurulabileceği”,
- “Yenileme seçiminin bir ara seçim olmayıp, iptal nedeni ile seçimin Siirt İli seçim çevresinde tekrarı olarak kabul edilmiş olduğuna göre bu seçime ancak 03 Kasım seçimlerine iştirake hakkı olan adayların girebileceği”,
- “03 Kasım 2002 tarihinde seçime girme hakkı bulunmadığı belirlenen Recep Tayyip Erdoğan'ın bu seçimlere girmesinin mümkün bulunmadığı”,
- “Aynı seçim için bir kimsenin birden fazla seçim çevresinde aday olamayacağı yasa hükmü olduğuna göre 03 Kasım 2002 seçiminde aday olan Adalet ve Kalkınma Partisi adayı Recep Tayyip Erdoğan'ın Siirt'ten aday gösterilmesinin

yasaya aykırı olduğu”, ileri sürülerek adaylığının iptaline karar verilmesi talep edilmiştir.

YSK ise, Siirt’te seçimlerin yenilenmesi ve “birden fazla seçim çevresinde aday olunamama” gibi konularda yapılan başvuruya, Recep Tayyip Erdoğan hakkında verdiği kararında aşağıdaki hususlara değinmiştir (YSK Kararı, 2002/978; 2002/989, 2003/151):

03 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde aday listeleri kesinleşmiş ve Siirt Yenileme Seçiminde bu listelerdeki adaylarla yapılacağı 03.12.2002 tarihli, 989 sayılı kararımız ve düzenlenen seçim takvimi ile belirtilmiş olmakla beraber, aynı kararımızda 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 25 inci maddesi gereğince adaylıktan istifa ve ölüm sonucu meydana gelecek eksilmelerin ilgili partiden aday istenmek suretiyle – yerine ikame yoluyla – doldurulacağı hususu da karar altına alınmıştır. Kararın yasal dayanağı gerekçesinde açıkça izah olunmuştur. Aksinin kabulü durumunda, listedeki eksiklik veya toptan boşalma yedek adaylık olmadığından kaydırma suretiyle doldurulamayacak, Ayrıca 2839 sayılı yasanın 13. maddesi gereğince partinin eksik adayı ikmal edilemeyecek, seçime girme hakkı elinden alınmış olacaktır. Bu durum; Anayasaca korunan temel haklardan olan seçilme hakkının açık ihlali olur.

Dilekçelerde ileri sürülen ‘İtiraz edilen adayın 03 Kasım 2002 seçiminde adaylığı kabul edilmemiştir. Böyle bir kimsenin aynı seçimin tekrarı olan yenileme seçimine de katılması mümkün değildir. Adaylık şartları 03 Kasım 2002 seçimlerine göre belirlenmeli, adayın hukuksal durumu 03 Kasım 2002 tarihi itibariyle değerlendirilmelidir’ itirazda Kurulumuzca benimsenmemiştir. Listedeki adayı istifa nedeniyle eksilen partiden yeni aday istenmiş, ilk defa adaylığı kabul edilmeyen şahsın bu başvuru sebebiyle yapılan incelemede ibraz edilen belgelerden ve celbedilen bilgilerden adaylığa engel durumu görülmemiştir. Bu süreç içinde seçilme yeterliğini kaybedenlerin nasıl adaylığı red edilmişse, bu hakkı haiz olanlarında adaylıklarının kabulü zaruri bulunmuştur. Hiç kimse sonuçları ortadan kalkmış bir engeli sebebiyle seçilme hakkını kullanmaktan yoksun bırakılmamalıdır.

Her ne kadar 2839 sayılı yasanın 16. maddesinde ‘bir kimsenin aynı partiden, aynı seçim için, birden fazla seçim çevresinde aday olamayacağı’ belirtilmiş ve itiraz dilekçelerinde 03 Kasım 2002 seçimlerinde İstanbul 1 nolu seçim çevresinde aday olan Recep Tayyip ERDOĞAN’ın aynı seçimin devamı olan

Siirt seçimlerinde aday olmasının bu maddeye aykırılığı öne sürülmüş ise de Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 03 Kasım 2002 seçimlerinde adaylığı "geçici adaylık" mesabesinde kalmış, vaki itiraz üzerine adaylığı Kurulumuzca kabul edilmemiş ve ismi Resmi Gazete'de ilan edilen kesin aday listesinde yer almamıştır. Artık birden fazla seçim çevresi adaylığından bahsedilemez. Bu kararımızla 16. madde uygulanmış yasaya aykırılık önlenmiştir. Bu bakımdan adı geçen birden fazla seçim çevresinde aday olup seçime girdiğinden bahsedilmesi mümkün değildir"
 (www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/2003-151-karar.htm Erişim: 05.04.2014).

Son olarak YSK'nın 12 Haziran 2011 seçimleri sonrası aldığı karar da seçim hukuku açısından en tartışmalı durumlardan biri olmuştur. Diyarbakır İli Seçim Çevresinden bağımsız aday olarak seçime giren Mehmet Hatip Dicle, gayri resmi kaynaklara göre, bu seçim çevresinde 85,945 oy alarak milletvekili seçilmiş, ancak YSK, Dicle'ye verilen milletvekili tutanağını, seçimlerden sonra, "seçilme yeterliğine ilişkin tam kanunsuzluk hali" nedeniyle iptal etmiştir (YSK'nın 21.06.2011 tarih ve 1022 sayılı kararı; RG: 22.06.2011–27972). YSK daha sonra bu kararın gözden geçirilmesi ve kaldırılması istemiyle yapılan başvuruyu da reddetmiştir (YSK'nın 23.06.2011 tarih ve 1071 sayılı kararı; RG: 24.06.2011–27974).

Yürürlükteki seçim mevzuatına göre, milletvekilliği sıfatı, il seçim kurulunun kimlerin milletvekili seçildiğine dair tutanağı hazırlayıp ilan ettiği anda kazanılır (Gönenç, 2008: 318–320). Hatta YSK Cihat Özönder olayında (2007/716 sayılı kararı) geliştirdiği içtihadıyla daha da geri giderek, bu sıfatın oy işleminin sona erdiği an kazanıldığına karar vermiştir. Dolayısıyla, YSK'nın kesinleştirdiği aday listelerinde bağımsız aday olarak yer alan Hatip Dicle, YSK içtihadına göre, 12 Haziran 2011 günü milletvekili sıfatını kazanmıştır.

Hatip Dicle 12 Haziran 2011 tarihinde milletvekili seçilmiş olmakla birlikte, seçimden üç gün önce, 9 Haziran 2011 tarihinde, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Dicle'nin milletvekili seçilmeye engel kesinleşen bir mahkûmiyeti olduğunu YSK'ya bildirmiştir. Dolayısıyla, aslında Dicle seçilme yeterliği olmadığı halde seçimlere girmiş ve seçilmiştir. YSK önceki içtihatlarına da atıf yaparak seçim sonrasında res'en harekete geçmiş ve "tam kanunsuzluk" gerekçesiyle Dicle'nin milletvekili tutanağını iptal etmiştir. YSK'nın kararında da yer verdiği içtihadına bakıldığında (Gönenç, 2008: 91–94); geçmişte birçok kararında, olağan veya olağanüstü itiraz süreleri geçmiş olsa da, "tam kanunsuzluk" nedeniyle tutanak iptali kararı verdiği durumlar görülmektedir.

Hatip Dicle olayında seçilme engeli seçimden önce ortaya çıkmıştır; dolayısıyla kişinin adaylığını ilgilendirmektedir. Bu bağlamda, YSK'nın yukarıda açıklanan gerekçelerle yetkili olması gerekir. Ancak, Dicle olayında, yukarıda sayılan örneklerden farklı olarak, seçilme engeli YSK tarafından seçimden önce öğrenilmiştir. Daha önce verdiğimiz örneklerde YSK'nın seçimlerden önce herhangi bir işlem yapması mümkün değildir, çünkü seçilme engeli YSK tarafından bilinmemektedir. Dicle olayında ise, YSK, seçimden önce seçilme engelini bilmektedir. YSK, bu konuda herhangi bir işlem yapmamasını listelerin kesinleşmesinden sonra bu listelerde, ölüm veya istifa nedeniyle yapılacak kaydırmalar dışında değişiklik yapılmasını yasaklayan Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 25. maddesini göstermiştir. Dolayısıyla, milletvekili seçilme yeterliğine sahip olmadığı halde Hatip Dicle'nin listelerde yer almasının ve seçime girmesinin bu yasal zorunluluğun bir sonucu olduğu ifade edilmiştir. YSK'nın hareketsiz kalması, tutanağı iptal edilen kişinin bağımsız milletvekili aday olması nedeniyle, bu kişiye verilen oyların tamamen etkisiz veya sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Oysa, YSK'nın seçimden önce bu konuda bir inisiyatif alması beklenirdi.

Gelinen bu aşamada, Hatip Dicle, YSK kararı gereği, milletvekili sıfatını kaybetmiştir. Dicle'nin tutanağı iptal edildiği için ikinci sırada yer alan AKP adayı Oya Eronat milletvekili sıfatını kazanmış ve yemin ederek görevine başlamıştır.

SONUÇ

Siyasi partiler ve özgür seçimler, demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Demokratik ülkelerde siyasi partiler, savundukları düşünce ve idealleri gerçekleştirmek için birbirleriyle yarışır. Siyasi partiler, bunun için gerekli yetkiyi seçimler yoluyla halktan alırlar. Demokratik rejimlerde yönetim yetkisinin, meşruiyetin temeli seçimlerdir. Demokrasilerde seçimlerin amacı, belirli bir süre için ülkeyi yönetecek olanları belirlemektir. Ülkemizde de vatandaşlar partili veya bağımsız milletvekili adaylarını seçerek TBMM'ye göndermekte ve bu şekilde temsil edilmektedirler. Milletvekili seçilenler de anayasa ve kanunların kendilerine vermiş olduğu yetki çerçevesinde toplumun tamamını etkileyen kararlar almakta ve siyasi hayata yön vermektedirler. Bu nedenle halkı temsil edecek olan milletvekillerini belirleyerek ülkenin kaderini etkileyen seçimlerin güvenli ve adil yapılması son derece önemlidir. Bu kadar önemli olan seçimlerle ilgili evrensel demokratik seçim ilkeleri doğrultusunda anayasal ve yasal düzenlemeler yapılması kadar seçimleri kimin yöneteceği ve seçim işlerini kimin denetleyeceği de çok önemlidir.

Anayasamızın 79. maddesine göre ülkemizde bir seçim yargısı vardır. Yani anayasamız, yargı gücünü seçimlerin denetimi ve yönetimi ile görevlendirmiştir. Ülkemizdeki seçim yargısı örgütünün en üst basamağı olan YSK hem seçimleri yönetme hem de seçimlere ilişkin şikâyetleri ve itirazları kesin olarak inceleyip karara bağlamakla görevlidir. YSK 1961 ve 1982 Anayasalarında “Yasama Bölümü”nde yer almasına rağmen Yargıtay ve Danıştay’ın kendi içlerinden çıkardıkları üyelerle oluşturulan karma, egemen idari niteliği de olan bağımsız bir üst seçim yargı organıdır. YSK, özel kanunlara göre yapılacak milletvekili, il genel meclisi üyeliği, Cumhurbaşkanlığı seçimi, belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliği, muhtarlık, ihtiyar meclisi üyeliği, ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulmasında yönetimi ve denetimi gerçekleştirerek yargı denetimini sağlar. Bilinmelidir ki, Anayasal bir kurum olan YSK’nın kararları ülke açısından hayati önem taşır. Bu önem, söz konusu kararların sıhhatli olmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla verdiği kararlarla hukuki anlamda çözümler sağlamalı, siyasi, sosyal ve ekonomik etkiye ve spekülasyona neden olabilecek kararlarla hukuki kimliğine gölge düşürmemelidir. Aksi takdirde, idari olduğu kadar, yargısal bir kurum da olan YSK siyasetin içinde yer alarak siyasallaşacaktır.

YSK başkan ve üyelerinin, Yüksek Mahkeme hakimlerinden oluşması kurulun bağımsızlığı ve tarafsızlığı için son derece yerinde bir düzenlemedir. Bununla birlikte YSK’daki görevi süresince kurumundan izinli sayılmak, kurumundaki aylık, ödenek ve her

türlü zam ve tazminatlar ile diğerk özlük haklarından aynen yararlanmaya devam etmek gibi ayrıcalıklar sadece YSK Başkanı'na tanınmıştır. Bu ayrıcalık kanun ile sadece YSK başkanına tanındığına göre, YSK başkan vekili ve diğerk üyeleri başkanın sahip olduğu haklara sahip olmayacaklardır. Bu durumun açıklığı kavuşturularak başkan dışındaki üyelerin üyelikleri süresinde idari ve mali açıdan bağı oldukları Yüksek Yargı yerleri ile olan ilişkileri netliğe kavuşturulmalıdır. Çünkü bağımsız ve tarafsız olması gereken YSK üyelerinin özlük hakları açısından da kurumlarından tamamen bağımsız olmaları seçimin güvenliği ve dürüstlüğü için elzemdir.

YSK'nın seçim uyuşmazlıkları ile ilgili vermiş olduğu kararlar seçim hukukunun canlı kaynağıdır. Önemli olan YSK'nın kararlarını verirken hukukun dışına çıkmadan değışen ve gelişen durumlara uyum sağlayacak kararlar vermesi gerektiğidir. YSK, bazı kararlarında seçimlerden önce var olan ancak seçimlerden sonra öğrenilen milletvekilliğı seçilme yeterliğinin kaybedilmesine yol açan nedenler için kendisini yetkili görmüş ve tutanakların iptal edilmesi yoluna gitmiştir. Bu durumlarda, kurulun kendini yetkili görmesi doğrudur, çünkü bir kişinin milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olup olmadığına karar vermeye münhasıran yetkili organ YSK'dır. Söz konusu neden seçimden sonra öğrenilmiş olsa bile, seçimden önce olduğu gibi, bu konudaki yetki YSK'ya ait olmalıdır. Bir başka ifadeyle, YSK münhasır yetkisini her zaman geçmişe dönük olarak kullanabilmelidir. Ancak YSK'nın, adayların seçilme yeterliğine sahip olmamalarına rağmen süreci geçerek milletvekili seçilen ve seçilme yeterliği olmadığı sonradan anlaşılanlarla ilgili olarak farklı zamanlarda verdiği kararlar incelendiğinde, söz konusu kararların konularındaki benzerliklere rağmen, birbiriyle çelişen kararlar oldukları gözlenmiştir. Örneğin bir kararında kendisini görevli ve yetkili görürken, aynı konudaki bir başka kararında görev ve yetkisinin olmadığını ileri sürebilmiştir. Dolayısıyla hukuki istikrar ve güvenlik ilkeleri başta olmak üzere, hukuk devleti, adalet ve demokrasi gereğı verilen kararlar istikrarlı olmalı ve tutarlı gerekçelere dayanmalıdır. Bununla birlikte hukuk devleti olmadan diğerk ilkelerin gerçekleşemeyeceğı ve hayatlarını sürdüremeyeceğı gerçeğinden hareketle, YSK ile ilgili düzenlemelerin açık, anlaşılır ve uygulanabilir olması sağlanmalıdır.

Özetle ülkemizdeki seçim yargısı gelinen noktada mevcut seçim mevzuatını en iyi şekilde yorumlamaya, uygulamaya, gereklerini yerine getirmeye ve mevzuattan kaynaklanan eksiklikleri içtihatlarını her geçen yıl geliştirerek doldurmaya çalışmaktadır. Ülkemizde evrensel demokratik seçim ilkelerine tam olarak uygun bir seçim mevzuatının oluşturulması ve bu mevzuatın tarafsız ve bağımsız bir seçim yargısı tarafından uygulanması durumunda elbette kazanan halkımız olacaktır. Çünkü güvenli ve adil seçimlerle ve halkın hür iradesinin

tezahürüyle seçilecek yöneticiler, bir dönem sonra yapılacak seçimlerde tekrar halkın karşısına çıkarak hesap verecekleri ve seçilmek için oy isteyecekleri için halkın refah ve mutluluğunu sağlayıcı iyi bir yönetim sergilemek zorunda kalacaklardır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Ağaoğlu, A., (1994), **Serbest Fırka Hatıraları**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahmad, F. (1996), **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Çev.: Ahmet Fethi, 1. Baskı, İstanbul: Hil Yayınları.
- Akıntürk, T., (1994), **Medenî Hukuk**, Ankara: Savaş Yayınları.
- Alkan, M. Ö., (1999), Türkiye’de Seçimlerin Kısa Tarihi, **Görüş**, Mayıs 1999, (arsiv.setav.org/ups/dosya/10342.pdf)
- Araslı, O., (1972), **Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı**, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Atar, Y., (2007), **Türk Anayasa Hukuku**, 4. Baskı, Konya: Mimoza Yayınları.
- Başlar, K., (2005), **Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı**, İnternet Baskısı, Ankara: Roma Yayınları.
- Coşkun, A., (2007), **Tarihi Unutmamak**, 2. Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çankaya, E., (2008), **İktidar Bu Kapağın Altındadır**, İstanbul: Boyut Kitapları.
- Çavdar, T., (1987), **Müntehib-i Sani’den Seçmene**, Ankara: V Yayınları.
- Çavdar, T., (2004), **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze)**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi
- Doğusoy, B. ve Telli, K., (2011), **2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ve Uygulaması**, İstanbul: Matsis Matbaacılık
- Eroğul, C., (1998), Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945- 71, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, 3. Baskı, Der. İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak. İstanbul: Belge Yayınları, s.114-115
- Esgün, İ. U., (2013), ‘Demokratik Hukuk Devleti İdealine Uygun Bir Hükümet Sistemi İçin Radikal Öneriler’, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.51, s.291-302
- Gönenç, L., (2008), **Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Gözler, K., (2000), **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözler, K., (1999), ‘Vatandaşlık ve Milletvekilliği’, **Liberal Düşünce**, C.4, S.16, s.90-91.
- Göztepe, E., (2011), ‘Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikayeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi’, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.95, s.13-40

- Güneş, T., (1996), **Türk Demokrasisinin Analizi**, 1. Baskı, Hazırlayan: Hurşit Güneş. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Kaçak, N. ve Azapagası, A., (2004), **Sorular ve Cevaplarla Seçimin Temel Kavramları ve Mahalli İdareler Seçimiyle Seçim Suçları**, Ankara: Kartal Yayınevi.
- Karaman, M. ve Çalışkan, Z., (2007), **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Fırat Üniversitesi Yayınları
- Karamustafaoğlu, T., (1970), **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Karatepe, Ş., (1993), **Tek Parti Dönemi**, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Karpat, H. K., (1996), **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul: Afa Yayınları.
- Onar, E., (1997), '1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi', **A.Ü.H.F.D. C.14**, Ankara: AÜHF Yayınları, s.415-465.
- Onar E. ve Gönenç L., (2002), '1982 Anayasası'na Göre Ara Seçim', **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 51, S.4, s.1-40.
- Öz, E., (1996), **Otoriterizm ve Siyaset (Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923- 1945))**, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özkan, N., (2004), **Seçim Kazandıran Kampanyalar**, 2. Baskı, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Sarol, M., (1983), **Bilinmeyen Menderes I**, İstanbul: Kervan Yayınları.
- Sezen, S., (1994), **Seçim ve Demokrasi**, 1. Baskı, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Tandoğan, M., (2004), **Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları ile Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri**, Ankara: Lazer Ofset.
- Tanör, B., (2002), **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul: Der Yayınları.
- Teziç, E., (2003), **Anayasa Hukuku**, 8. Baskı İstanbul: Beta Yayınları.
- Timur, T., (2003), **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**. 3.Baskı, ANKARA: İmge Kitabevi
- Toroslu, N., (1992), 'Yüz Kızartıcı Suçlar', **Denetim**, S:73, s.20-22.
- Tuncer, E., (2008), **1946 Seçimleri**, 1. Baskı, Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları (TESAV).
- Tuncer, E., (2007), **Seçim 2007 Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**. 1. Baskı, Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları (TESAV).
- Tunçay, M., (2001), **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turan, A. E. (2004), **Türkiye'de Seçmen Davranışı**, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 54.

- Uyar, H., (1999), **Tek Parti Dönemi ve CHP**, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Uzeltürk, S., (2006), ‘Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri’, **Anayasa Yargısı Dergisi**, S:23, s.237–278, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Ünlü, A., H., (2003), ‘Yüksek Seçim Kurulunun Niteliği Üzerine’, **Danıştay Dergisi**, S.105, s.1-2, Ankara.
- Yavuz, N., (2004), **Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler**, Ankara: Adil Yayınevi.
- Yavuz, N., (1993), **Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991–1992), (1991–1992)**, Ankara: TTK Basımevi.
- Yavuz, N., (1996), **Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1993–1994), (1993–1994)**, Ankara: TTK Basımevi.
- Yayla, Y., (1986), **Anayasa Hukuku Ders Notları**, İstanbul: Filiz Yayınevi.
- Yılmaz, Z., (2006), ‘Seçimlerin Denetimi ve Yüksek Seçim Kurulu’, **Terazi Hukuk Dergisi**, S.2.
- Yüzbaşıoğlu, N., (2007), ‘3 Kasım 2002 Seçimleri Üzerinde Gölgelemler’, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, İstanbul:Galatasaray Üniversitesi Yayınları
- Bingöl, A. A., (2007), **Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etkileri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı.
- Ekici, S., (2009), **1982 Anayasasında Seçme ve Seçilme Hakları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Hacıoğlu, H., (2008), **Türk Hukukunda Yargı Denetimi Dışında Tutulan İdari İşlemler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Karakaşlı, M., (2010), **Seçim Yargısı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı.
- Karlı, İ., (2009), **1946- 2007 Türk Basımında Milletvekili Genel Seçimleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı.

İnternet Kaynakları

www.ysk.gov.tr/cs/groups/public/documents/document/ndq0/mdew/-edisip/yskwcn1_4444010001.pdf Erişim: 14.02.2015

www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/2003-151-karar.htm Erişim: 05.04.2014

www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-1585-karar.htm Erişim: 03.04.2014

www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/1999-371-karar.htm Erişim: 11.04.2015

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 Erişim: 10.07.2014, 30.07.2014

global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuclari/secim3_tr.pdf Erişim: 10.07.2014

Yargı Kararları

E. 1972/56, K.1973/11, K.T. 06.03.1973, **AMKD**. S. 11, s.144.

E. 1992/12, K.1992/7, K.T.18.2.1992, **AMKD**. S. 28/1, s. 139 vd.

E. 1987/23, K.1987/27, K.T.9.10.1987, **AMKD**. 23, s. 387.

E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, **AYMKD**, 31/II, s. 847.

E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, **AYMKD**, 31/II, s. 855.

E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, **AYMKD**, 31/II, s. 851.

E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, **AYMKD**, 31/II, s. 856.

E. 1986/17, K.1987/11, K.T.22.5.1987, **AMKD**, 23, s. 224-225.

E. 1987/23, K.1987/27, K.T.9.10.1987, **AMKD**, 23, s.382.

E. 1995/54, K.1995/59, K.T. 18.11.1995, **AYMKD**, 31/II, s. 859.

E. 1969/27, K. 1969/64, K.T. 11.11.1969, **AYMKD**, S. 8, s. 137.

E.1986/17, K.1987/11, K.T. 22.5.1987, R.G:18.09.1987–19578, **AYMK**

E.1987/23, K.1987/27, K.T.09.10.1987, **AYMKD**, S. 6, s.125.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Hakan AKSOY
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1987 – Çermik / Diyarbakır
Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Ergani Anadolu Öğretmen Lisesi, Diyarbakır, 2004
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Bölümü,
Antalya, 2009
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku
Ana Bilim Dalı, 2015, Antalya
Tez Konusu : 1982 Anayasası'nda Yüksek Seçim Kurulu'nun Statüsü ve
Milletvekilliği Seçimlerine Etkisi
Yabancı Diller : İngilizce, İspanyolca
E-Posta : cshakanaksoy@hotmail.com